

หนังสือเรียนภาษาไทย

รายวิชา ท ๐๕๑

หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

กระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

หนังสือเรียนภาษาไทย
รายวิชา ท ๐๕๑ หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร
หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-01-2093-8

พิมพ์ครั้งที่สิบ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๓

วันที่ 31 พ.ค. 45
เลขทะเบียน น 12919 จ.3
เลขเรียกหนังสือ น 495.91 ม.7

๑ 546 ท

องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) แล้วนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่าหนังสือเรียนภาษาไทย ท ๓๕๑ หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีเนื้อหาระสอดคล้องกับรายวิชา ท ๐๕๑ หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง จึงอนุญาตให้ใช้หนังสือเรียนนี้ในโรงเรียนได้ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๓

(นายสมชัย วุฑฒิปรีชา)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และให้ใช้ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ตั้งแต่ ปีการศึกษา ๒๕๓๓ และใช้ทั่วประเทศตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๔ เป็นต้นไป นั้น กรมวิชาการ ได้พิจารณาเห็นว่า หนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท ๓๕๑ หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร ซึ่ง จัดทำตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับรายวิชา ท ๐๕๑ หลักภาษาเพื่อการสื่อสาร ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนสำหรับรายวิชาดังกล่าวได้

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

(นายจำเริญ เสกธีระ)

อธิบดีกรมวิชาการ

๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๓

คำนำ

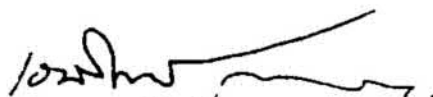
(ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ แล้วนั้น กระทรวงศึกษาธิการเห็นมีความจำเป็นที่จะต้องมีย่อการเรียนที่มีคุณภาพ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตาม จุดประสงค์ของหลักสูตร จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำสื่อการเรียนภาษาไทย ซึ่งประกอบด้วยบุคคลดัง รายนามต่อไปนี้

๑. นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	ประธานกรรมการ
๒. หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ	กรรมการ
๓. นางสาวชอนกลิน พิเศษสกลกิจ	กรรมการ
๔. นายสวณิต ยมาภัย	กรรมการ
๕. นางยุพา สังศิริ	กรรมการ
๖. นางนิตยา มาตะวิสุทธิ์	กรรมการ
๗. นางสาววลัยรัตน์ อติแพทย์	กรรมการ
๘. นางบุญชิ้น ทองอยู่	กรรมการ
๙. นางปราณี บุญชุม	กรรมการ
๑๐. นางบุษนาค คำเมือง	กรรมการ
๑๑. ร.ต.ไพโรจน์ อุปพงศ์	กรรมการ
๑๒. นายอภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์	กรรมการ
๑๓. หม่อมหลวงเสริมแสง พันธุมสุต	กรรมการ
๑๔. นางจรรณี สุตะบุตร	กรรมการ
๑๕. นางสาวกฤษณา รัตนวงศ์	กรรมการ
๑๖. ผู้แทนกรมวิชาการ	กรรมการ
๑๗. นายสุระ ดามาพงษ์	กรรมการและเลขานุการ
๑๘. นางสาวประณม กนิษฐนาคะ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๙. นายสุชาติ วงศ์สุวรรณ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ในการจัดทำหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย หลักสูตรเพื่อการสื่อสาร ท ๓๕๑ สำหรับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๓ (ม.๓) เล่มนี้ คณะกรรมการได้ขอความอนุเคราะห์จากหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ นายสวณิต ยมาภัย และนางสาวนวรรณ พันธุมเมธา ให้เป็นผู้จัดทำ

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และขอขอบคุณคณะ กรรมการและผู้จัดทำที่ได้มีส่วนช่วยให้งานนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

(นายเอกวิทย์ ณ ถลาง)

อธิบดีกรมวิชาการ

มีนาคม ๒๕๒๓

คำชี้แจง

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ตามปกตินักเรียนไทยมักจะมีความคิดเห็นว่า การเรียนหลักภาษาไทยไม่มีความสำคัญแก่การฟัง พูด อ่าน เขียน ของตนเอง บางคนมีความคิดเห็นเลยไปจนถึงว่า ในการเรียนภาษาต่างประเทศก็ไม่จำเป็นต้องเรียนไวยากรณ์ ความเข้าใจสับสนอันนี้เกิดมาจาก ความสับสนในการใช้คำ หลักภาษา กับ ไวยากรณ์ คนบางคนรังเกียจคำไวยากรณ์ เห็นว่าเป็นวิชาที่น่าเบื่อหน่าย และไม่มีประโยชน์ คนบางคนคิดเห็นว่า หลักภาษาคือไวยากรณ์แบบใหม่ และไวยากรณ์นั้นเป็นคำเก่า

แท้จริงแล้ว ถ้าเราจะเรียนภาษาเพื่อจะใช้ในการสื่อสาร เราจะหลีกเลี่ยงการเรียนไวยากรณ์ หรือหลักภาษาไม่ได้ แต่สำหรับภาษาของเราเอง ซึ่งเราใช้มาตั้งแต่เรารู้ความ มาจนกระทั่งเราพูดได้ อย่างเด็ก ๆ ตลอดจนถึงระยะเวลาเราเป็นผู้ใหญ่ เราได้เรียนไวยากรณ์ของภาษาโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว เช่น เด็กไทยจะพูดประโยคไทยได้ถูกต้อง แต่จะอธิบายไม่ได้ว่า ประโยคที่ตนใช้นั้นเป็นประโยคชนิดใด และถ้ามีชาวต่างประเทศพูดภาษาไทยผิด เด็กไทยก็จะหัวเราะ และแก้ไขให้ได้ แต่จะอธิบายไม่ถูกว่า ชาวต่างประเทศพูดผิดหลักเกณฑ์อย่างไร

ในหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำมิได้มุ่งสั่งสอนหลักภาษา หรือไวยากรณ์ ดังที่ได้เคยเรียนเคยสอนกันมาแต่ก่อน ผู้จัดทำมุ่งสั่งสอนในเรื่องการสื่อสารให้ได้ประสิทธิภาพ และยกข้อความจริงเกี่ยวกับภาษาไทยที่คนไทยทั่วไปไม่ค่อยสังเกต มาชี้ให้เห็นเด่นชัดขึ้น และพยายามแนะแนวทางให้ใช้ข้อความจริงเกี่ยวกับภาษาไทยว่ามีความสำคัญในการสื่อสารอย่างไร และได้พยายามทำความเข้าใจว่า การสื่อสารคืออะไร เราอาจบอกหรืออย่างไร และจะใช้ภาษาให้ได้ผลนั้น เราควรปฏิบัติอย่างไร

จุดประสงค์ที่ระบุไว้ในหลักสูตรนั้น ที่สำคัญก็คือ การรู้จักสังเกตรูป ลักษณะ (หรือจะเรียกเป็นคำประสมว่ารูปลักษณะก็ได้) และให้สังเกตความสัมพันธ์ระหว่างคำกับคำ และระหว่างกลุ่มคำกับกลุ่มคำในประโยค ผู้ที่เลือกเรียนวิชานี้ย่อมจะเป็นคนที่สนใจกับภาษาไทย พอใจที่จะสังเกตลักษณะต่างๆ ของภาษาไทย ในหนังสือนี้ข้อความรู้และแบบฝึกหัด มีแนวโน้มไปในทางเดียวกัน คือ ช่วยให้นักเรียนสังเกตรูป ลักษณะความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่การสื่อสารที่ดีเท่านั้น หลักเกณฑ์หรือข้อความจริงที่นำมาชี้ให้เห็นในหนังสือเล่มนี้ไม่ควรจะให้นักเรียนท่องจำแต่ต้องให้จำสิ่งที่สำคัญบางอย่างได้ ซึ่งตามธรรมชาตินักเรียนย่อมจะรู้อยู่แล้วโดยอาศัยความเคยชิน ที่ได้ใช้ภาษาไทยมาตั้งแต่เยาว์ ในการเรียนการสอนจึงควรมุ่งไปยังความสามารถที่จะสังเกต ยิ่งกว่าสิ่งอื่น สิ่งใดเราใช้ความสังเกต แล้วค้นพบ แปลกใหม่ เราย่อมมีความผูกพันกับสิ่งนั้น ในที่นี้เปรียบเหมือน “กงเกวียนกำเกวียน” ตามสุภาษิตโบราณ คือ ถ้านักเรียนมีความช่างสังเกตภาษาไทยมาก ก็จะมี ความผูกพัน พอใจกับภาษามาก และนักเรียนที่พอใจกับภาษามาก ก็ย่อมชอบสังเกตลักษณะต่างๆ ของภาษามาก

สรุปแล้วก็คือ การสอนหลักภาษานั้น ควรสอนให้สังเกต ไม่ควรให้จำสิ่งที่ผู้อื่นได้สังเกตมาแล้วเท่านั้น แต่ก่อนที่นักเรียนผู้มีวัยเยาว์จะสังเกตได้เอง ก็ย่อมต้องอาศัยผู้ชำนาญสังเกตไว้ให้เป็นแนวทางไปก่อน ถ้าเราเป็นคนช่างสังเกตลักษณะต่างๆ ของภาษา ตามปกติเราย่อมทำการสื่อสารได้โดยมีประสิทธิภาพ และเกิดสัมฤทธิ์ผล

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ การสื่อสารของมนุษย์	๑
ขอบเขตและความหมายของการสื่อสาร	๑
การสื่อสารในชีวิตประจำวัน	๒
การสื่อสารประเภทต่าง ๆ	๔
การส่งสารและการรับสาร	๕
สารประเภทต่าง ๆ	๖
แบบฝึกหัด	๙
บทที่ ๒ ภาษาในการสื่อสาร	๑๐
ภาษาถ้อยคำและภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ	๑๐
ประโยชน์ของภาษาถ้อยคำ	๑๒
ประโยชน์ของภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ	๑๔
แบบฝึกหัด	๑๖
บทที่ ๓ การใช้ถ้อยคำตามระดับและเนื้อหาของการสื่อสาร	๑๗
ระดับของถ้อยคำสำนวน	๑๘
ระดับของถ้อยคำเฉพาะโอกาสและบุคคล	๑๙
การใช้ถ้อยคำตามเนื้อหาของการสื่อสาร	๒๐
แบบฝึกหัด	๒๔
บทที่ ๔ ประโยชน์ที่ใช้ในการสื่อสาร	๒๕
การแบ่งประเภทของประโยค	๒๕
การขยายส่วนต่าง ๆ ของประโยค	๒๙
การเปลี่ยนแปลงประโยคโดยคงความหมายไว้	๓๑
แบบฝึกหัด	๓๓
บทที่ ๕ อุปสรรคในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร	๓๔
ภาษาไม่สื่อความหมาย	๓๔
ภาษาสื่อความหมายไม่ชัดเจน	๓๕
ภาษาสื่อความหมายกำกวม	๓๘
ภาษาสื่อความหมายผิด	๓๙
แบบฝึกหัด	๔๐

บทที่ ๖	คำและความหมาย	หน้า
	ความหมายในการสื่อสาร	๔๑
	ความหมายหลายนัย	๔๑
	รูปลักษณะของคำและความหมาย	๔๔
	คำสมาส	๔๖
	ศัพท์ที่นำมาใช้ในภาษาไทยจากภาษาบาลีสันสกฤต	๔๘
	กิจกรรม	๕๐
บทที่ ๗	ศิลปะการประพันธ์กับการสื่อสาร	๕๒
	เพลนคิดปริศนา	๕๒
	วาจาภาษิต	๕๔
	ลิขิตคำขวัญ	๕๖
	ประพันธ์อาศิรวาท	๕๗
	ธรรมชาติชวนชม	๖๐
	คำคมควรคิด	๖๒
	จงจิตจรจรโลงใจ	๖๓
	กิจกรรม	๖๗

บทที่ ๑

การสื่อสารของมนุษย์

ขอบเขตและความหมายของการสื่อสาร

คำว่า สื่อสาร เป็นคำไทยดั้งเดิม ใช้กันมานานนับเป็นร้อย ๆ ปีมาแล้ว เช่นที่ปรากฏอยู่ในโคลงบทหนึ่ง ในเรื่องลิลิตพระลอดังนี้

สิ่งนี้น้องแก้วอย่า	โศกา นะแม่
เผื่อจักขออาสา	จูงได้
ฉันใดราชจักมา	สมสู่ สองนา
จักสื่อสารถึงไท้	หากรู้เป็นกล

ปัจจุบันคำ สื่อสาร ก็ยังมีที่ใช้อยู่เป็นอันมาก ทั้งที่เป็นชื่อเฉพาะ และคำทั่วไป ที่เป็นชื่อเฉพาะก็เช่น การสื่อสารแห่งประเทศไทย องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย การแสดงโฆษณาตอนออกดัดสื่อสาร ฯลฯ ที่เป็นคำทั่วไป จะเห็นมีที่ใช้ในชีวิตประจำวันเสมอ ๆ เช่นในตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

๑. ฝ่ายนายจ้างกับฝ่ายลูกจ้างขาดการติดต่อสื่อสารกัน จึงไม่อาจแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งให้ลุล่วงไปได้

๒. เครื่องบินบินไปได้ประมาณ ๓๐ นาที เท่านั้น ต่อจากนั้น เจ้าหน้าที่ควบคุมเครื่องบินกับเจ้าหน้าที่ประจำหอสังเกตการณ์ภาคพื้นดินก็ขาดการสื่อสารกันอย่างสิ้นเชิง

๓. ผู้เขียนนวนิยายย่อมสื่อสารกับผู้อ่านด้วยกลวิธีต่าง ๆ

๔. การสื่อสารภายในองค์การแห่งนี้ไม่มีประสิทธิภาพเลย เรื่องราวที่ทุกคนในองค์การควรจะทราบร่วมกัน แต่ก็ไม่มีโอกาสทราบ

๕. ชายผู้นี้แปลกแท้ พูดอยู่ได้ตั้งครึ่งก่อน ชั่วโง่ แต่ไม่เห็นจะสื่อสารอะไรเป็นขึ้นเป็นอันเลย

๖. ข้าพเจ้าได้พบกับชาวเวียดนามผู้หนึ่ง เขาพูดภาษาไทยไม่ได้ ฟังภาษาไทยไม่เข้าใจ พูดได้แต่

ภาษาฝรั่งเศส ส่วนข้าพเจ้าก็พูดภาษาเวียดนามไม่ได้ ฟังก็ไม่เข้าใจ และก็听不懂ภาษาฝรั่งเศสเลย รู้แต่ภาษาอังกฤษ เราจึงเกือบจะสื่อสารกันไม่ได้เลย นอกจากใช้ภาษาใบ้ ซึ่งช่วยให้สื่อสารกันได้กระต่อนกระแท่นเต็มที่

๗. ภาพนี้สื่อสารความรู้สึกสงบเยือกเย็นให้แก่ผู้ชมได้ดียิ่ง

จะเห็นว่า คำ สื่อสาร ที่ใช้ทุก ๆ ข้อข้างต้น รวมทั้งในโคลงจากเรื่องลิลิตพระลอที่ยกมานั้น ความหมายอย่างเดียวกัน หมายถึงการติดต่อกันระหว่างมนุษย์ด้วยวิธีการต่าง ๆ คำ สื่อสาร จึงเป็นคำมีความหมายกว้างมาก

การพูดกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เช่นการคุยกัน การทักทายปราศรัย การไต่ถาม การหารือ การโต้แย้ง เหล่านี้ล้วนเป็นการสื่อสารของมนุษย์ทั้งสิ้น

การพูดในที่ประชุม เช่น การสอนของครูในห้องเรียน การปาฐกถา การเล่นิทานให้เด็กฟัง การอภิปรายในสภา การปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ฯลฯ เหล่านี้ต่างก็เป็นการสื่อสารของมนุษย์

การเขียนจดหมายถึงกัน การเขียนคำถามข้อสอบและการตอบข้อสอบ การเขียนบันทึกขนาดสั้นหรือขนาดยาวส่งถึงผู้ใดผู้หนึ่งให้ทราบหรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง การเขียนประกาศโฆษณาติดไว้ในที่สาธารณะ การพิมพ์หนังสือให้คนจำนวนมากอ่านไม่ว่าจะโดยพิมพ์จำหน่าย หรือแจกจ่ายให้เปล่า แต่ละอย่างเหล่านี้ต่างก็เป็นการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสิ้น

เท่าที่ยกตัวอย่างมา จะเห็นว่าการพูดและการเขียนทุกประเภท ทุกรูปแบบที่มนุษย์ต้องการให้ผู้อื่น

ฟังและอ่าน รวมเรียกว่าการสื่อสารของมนุษย์

ยิ่งกว่านั้น คำว่าการสื่อสารยังอาจคลุมไปถึง การแสดง การจัดนิทรรศการ การเผยแพร่ การแสดงละคร การแสดงดนตรี การฉายภาพยนตร์ การใช้ภาพนิ่ง การเขียนหนังสือทุกประเภท ทั้งหนังสือพิมพ์ และหนังสือเล่ม ตลอดจนสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การกระจายเสียง ทางวิทยุและโทรทัศน์ และอื่น ๆ อีกมาก สำหรับการสื่อสารโดยใช้หนังสือพิมพ์ การกระจายเสียง ทางวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้นนั้น เนื่องจากสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากที่กระจัดกระจายกันอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ ได้ ในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ด้วยความสะดวกรวดเร็ว จึงมีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่าการสื่อสารมวลชน ตัวหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เรียกว่า สื่อมวลชน

เราจึงอาจให้ความหมายโดยรวบยอดของการสื่อสาร ได้ดังนี้

การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อกันระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย จะด้วยวิธีใดก็ตามที่ทำให้ฝ่ายหนึ่งสามารถส่งเรื่องราวไปให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ความหมาย และเกิดการตอบสนอง

ขอให้นักเรียนสังเกตคำว่า “ให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ความหมายและเกิดการตอบสนอง” ไว้ให้ดี เพราะนี่คือเงื่อนไขที่สำคัญยิ่ง ถ้าเราเปล่งเสียงพูดออกไป แต่ผู้ฟังไม่ได้ยิน หรือได้ยินแล้วไม่รับรู้ความหมาย ไม่มีปฏิกิริยาตอบสนองแต่อย่างใด ก็ไม่ถือว่าเป็นการสื่อสาร ถ้าเราส่งจดหมายไปแต่ไม่ถึงผู้รับ หรือถึงแล้วแต่ผู้รับไม่อ่านไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ก็ไม่ถือว่าการส่งจดหมายนั้นเป็นการสื่อสาร

จากความหมายข้างต้น การสื่อสารจึงประกอบด้วย

๑. บุคคลฝ่ายที่ส่งเรื่องราวไปเรียกสั้น ๆ ว่า ผู้ส่งสาร

๒. เรื่องราวที่ส่งไป เรียกสั้น ๆ ว่า สาร หรือ ตัวสาร

๓. บุคคลฝ่ายที่รับเรื่องราวเรียกสั้น ๆ ว่า ผู้รับสาร

เราอาจเขียนภาพจำลองการสื่อสารลงได้ง่าย ๆ ดังนี้

ภาพที่ ๑ ภาพจำลองการสื่อสาร

ดูกรเส้นทึบแสดงถึงการส่งสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ และดูกรไขว่ปลาแสดงการตอบสนอง

การสื่อสารในชีวิตประจำวัน

เมื่อทราบความหมายของคำว่า การสื่อสารตามที่กล่าวมาแล้ว นักเรียนจะเห็นว่าในชีวิตประจำวัน นับแต่ลืมตาตื่นขึ้นมาจนกระทั่งเข้านอนหลับไป คนเราจะต้องข้องเกี่ยวอยู่กับการสื่อสารเป็นอันมาก ลองพิจารณาดูกิจกรรมในวันหนึ่งของบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งเป็นครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อความสะดวกจะเรียกว่า อาจารย์ ก.

เริ่มต้นตั้งแต่เวลาประมาณ ๕.๐๐ น. อาจารย์ ก. ยังนอนอยู่บนเตียงนอน หูได้ยินเสียงพระเคาะระฆังดังแว่วมาเป็นระยะ ๆ จากหลายทิศทาง เพราะไม่ไกลนักจากบ้านของอาจารย์ ก. ซึ่งตั้งอยู่เขตชานเมืองมีวัดตั้งอยู่ ๒-๓ วัด พระท่านเคาะระฆังเวลาเช้าตามกิจของสงฆ์ เสียงระฆังเตือนอาจารย์ ก. ให้รู้ว่าถึงเวลาตื่นได้แล้ว (นี่คือการสื่อสารโดยผ่านเสียงระฆังวัด) เมื่อลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว อาจารย์ ก. ก็เข้าห้องน้ำเปิดสวิตช์ไฟ หยิบยาสีฟันหลอดใหม่ที่ซื้อมาตั้งแต่วันนี้ หมุนกล่องกลับไปกลับมา อ่านดูชื่อและคำอธิบายบนกล่องนั้น (นี่คือการสื่อสารด้วยการอ่าน) ยาสีฟันชนิดนี้เพิ่งจะลองซื้อมาใช้เป็นหลอดแรกหลังจากที่เคยได้อ่านได้ยินคำโฆษณาซ้ำ ๆ ติดต่อกันมานานแล้ว (นั่นเป็นการสื่อสารเชิงโฆษณา) แกะกล่องออก และโยนสลาวยาสีฟันลงตะกร้าไป

(นี่เป็นการละเว้นไม่สื่อสาร หรือไม่รับสารที่ปรากฏอยู่ในแผ่นสลากนั้น) บีบยาสีฟันลงบนขนแปรงตามเคยชิน และลงมือแปรงฟันตามปกติ รู้สึกว่าฟองมากเกินไป รสก็ขามาก กลิ่นหืน ๆ พิกล (นี่คือการสื่อสารผ่านรสและกลิ่น)

ขณะนั้น น้องชายอาจารย์ ก. เดินเข้ามา และพูดเปรย ๆ ว่า “แหม ยังแปรงไม่เสร็จอีกหรือ” อาจารย์ ก. ได้ยินก็ตอบออกไป ทั้ง ๆ ที่ยังมีฟองยาสีฟันอยู่ในปากว่า

“จะเสร็จอยู่แล้ว แหม ยาสีฟันบ้านี้ เสียตายเงิน รุ่ยจี้ ไม่ซื้อมาก็ดี”

น้องชายก็พูดขึ้นว่า “ก็บอกแล้วนี่นา ว่าอย่าไปเชื่อคำโฆษณา”

(นี่คือการสื่อสารด้วยวาจาระหว่างอาจารย์ ก. กับน้องชาย ผู้เป็นน้องชายยังได้ทำความถึงอิทธิพลของการสื่อสารที่มากในรูปคำโฆษณาอันทำให้อาจารย์ ก. หลงเชื่อสรรพคุณของยาสีฟันยี่ห้อนั้นด้วย)

แปรงฟันเสร็จก็เข้าห้องน้ำ เมื่อออกมาจากห้องน้ำแล้ว ในขณะนั้นเสียงวิทยุที่น้องชายอาจารย์ ก. เปิดไว้ดังเข้าหูอาจารย์ ก. ผู้ประกาศของสถานีกำลังประกาศแจ้งรายการออกกำลังกายทางวิทยุอยู่พอดี อาจารย์ ก. ก็รู้ทันทีว่ายังเข้าอยู่ และอยากฟังข่าวชาวบ้านมากกว่า จึงเดินไปหมุนหาคลื่นรายการที่ต้องการปรากฏว่ารายการเริ่มไปแล้ว (นี่คือการสื่อสารทางสื่อมวลชนได้แก่ วิทยุ อาจารย์ ก. แต่งตัวไป ฟังวิทยุไปด้วย ขณะฟังก็ได้รู้อะไรใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น พอรายการจบก็ไปรับประทานอาหารเช้า เสร็จแล้วเตรียมตัวออกจากบ้าน แต่ไม่ลืมหยิบจดหมายที่เขียนเสร็จและบรรจุซองปิดแสดงฉบับเรียบร้อยเตรียมไปส่งที่ตู้ไปรษณีย์หน้าบ้าน จดหมายนั้นเขียนถึงเพื่อนคนหนึ่งที่อยู่ในต่างประเทศ ตามข่าวคราวหลังจากที่จากกันไปเสียนาน (นี่คือการสื่อสารทางไปรษณีย์)

ระหว่างทางจากบ้านถึงโรงเรียน อาจารย์ ก. แลเห็นป้ายโฆษณาขนาดต่าง ๆ ตามถนนหนทาง บางป้ายก็ติดไว้หลายวันมาแล้ว บางป้ายเพิ่งนำมาติด

ใหม่ ๆ อาจารย์ ก. สนใจอ่านบ้างไม่สนใจอ่านบ้าง (เหล่านี้คือการสื่อสารผ่านสื่อที่อยู่ในที่สาธารณะ) ที่แผ่นป้ายแผ่นหนึ่งติดไว้ในที่มองเห็นเด่นชัด เนื้อความเชิญให้ไปเที่ยวงานนิทรรศการศิลปะ อาจารย์ ก. กำหนดไว้ในใจว่าจะต้องไปชมให้ได้ คงจะได้พบเห็นสิ่งที่น่าสนใจ ได้ความรู้จากนิทรรศการครั้งนี้ไม่น้อย พร้อมกันนั้นก็พยายามจดจำไว้ว่า นิทรรศการเริ่มเมื่อใด หมดเมื่อใด แสดงที่ไหน สำหรับสถานที่แสดงนั้นอาจารย์ ก. ค้นเคยดี เคยไปมาแล้วหลายครั้ง คิดในใจว่าเป็นที่ที่เหมาะสมมาก (นี่คือการสื่อสารผ่านประกาศในที่สาธารณะ ซึ่งมีผลต่อความคิดนึกและการกระทำของอาจารย์ ก. มาก)

พอถึงโรงเรียน ซึ่งยังเข้าอยู่มาก แต่ห้องสมุดเปิดแล้ว อาจารย์ ก. ตรงไปที่ห้องสมุดก่อน เพราะตั้งใจว่าจะได้รับอ่านหนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับที่ยังไม่ได้อ่าน ก่อนที่จะมีคนอื่นมาใช้ห้องสมุดกันจนแน่น พบอาจารย์บรรณารักษ์กำลังดูความเรียบร้อยของห้องสมุดอยู่ บรรณารักษ์รีบทักทายอาจารย์ ก. ขึ้นก่อนว่า “อาจารย์มาแต่เช้าเชียวนะคะวันนี้”

อาจารย์ ก. ยิ้มน้อย ๆ พร้อมกับตอบไปว่า “ครับ แต่อาจารย์ยังมาเชื่กว่าผมตั้งนานไซ้ไหมครับ” และพูดต่อไปอีกว่า

“วันนี้มีข่าวอะไรน่าสนใจในหนังสือพิมพ์บ้างครับ”

“ดิฉันยังไม่ได้อ่านหนังสือเลยสักฉบับค่ะ แม้แต่พาดหัวข่าวก็ยังไม่ได้อ่าน เชิญอาจารย์ก่อนดิฉันอยู่บนโต๊ะนั้นแล้ว” อาจารย์ผู้ทำหน้าที่บรรณารักษ์ตอบเรียบ ๆ ใบหน้ายิ้มเช่นเดิม

(ช่วงนี้เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยกัน เป็นการสื่อสารเพื่อย้ำความสัมพันธ์ฉันมิตรที่มีต่อกันมาก่อนแล้ว คำถามทั้งหลายไม่ใช่คำถามจริงจังอะไร เป็นเพียงเครื่องแสดงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเท่านั้น)

ในวันนั้น อาจารย์ ก. ก็ได้ทำการสอนตามปกติ มีชั่วโมงสอนทั้งสิ้น ๔ ชั่วโมง เป็นการสอน

แบบอธิบายบนกระดานดำบ้าง อภิปรายร่วมกับนักเรียนบ้าง มอบให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันทำงานบ้าง โดยอาจารย์ ก. คอยตอบปัญหาขัดข้องต่าง ๆ (เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการสื่อสารระหว่างอาจารย์ ก. กับนักเรียนภายในห้องเรียนนั้นซึ่งเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของผู้มีอาชีพครู เช่น อาจารย์ ก. นั่นเอง)

ระหว่างเวลาว่างจากการสอนในวันนั้น อาจารย์ ก. ต้องเข้าประชุมคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน มีปัญหาหนักที่จะต้องขบคิดในที่ประชุมเกี่ยวกับการปรับปรุงค่าอาหาร เพราะปรากฏว่าราคาอาหารสดและเครื่องปรุงอื่น ๆ ได้สูงขึ้นไปอีกมาก ภายในช่วง ๑-๒ เดือนที่ผ่านมา (นี่คือการสื่อสารในกลุ่มระหว่างอาจารย์ ก. กับกรรมการคนอื่น ๆ)

โดยที่อาจารย์ ก. เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการกลุ่มนี้ด้วย จึงต้องทำหน้าที่จัดรายงานการประชุม มติของที่ประชุมมีว่าให้เพิ่มค่าอาหารกลางวันขึ้น ๑๐% เริ่มตั้งแต่เดือนต่อไป ทั้งนี้ให้เลขานุการทำหนังสือแจ้งขอความเห็นไปยังผู้ปกครองและแจ้งให้นักเรียนทราบทั่วกัน (อาจารย์ ก. จะต้องทำการสื่อสารทั้งโดยวาจา ต่อที่ประชุมอาจารย์ประจำชั้นเพื่อให้นำไปถ่ายทอดให้นักเรียนทราบทั่วกัน และโดยลายลักษณ์อักษรไปยังผู้ปกครองนักเรียนในโอกาสต่อไป)

เย็นวันนั้น อาจารย์ ก. กลับมาถึงบ้าน ตรวจดูตัวรับจดหมาย พบจดหมายไปรษณีย์อากาศจากสหรัฐอเมริกา พอเห็นลายมือก็จำได้ว่าเป็นจดหมายของเพื่อนคนที่ได้เขียนไปถึงเมื่อเช้านี้เอง มองดูตำบลที่อยู่ที่มีมุมของด้านซ้าย ก็ดีใจว่าที่อยู่ยังคงเดิม ตรงตามที่ได้เขียนไปเมื่อเช้านี้ อาจารย์ ก. รีบเปิดจดหมายออกอ่าน ได้รับข่าวน่าตื่นเต้นหลายอย่างหลายประการ บางอย่างก็ไม่เคยคาดฝันมาก่อน บางอย่างยังความแปลกประหลาดใจให้แก่อาจารย์ ก. มาก บางอย่างก็ต้องดีใจความอยู่นานกว่าจะเข้าใจ (ทั้งนี้เพราะอาจารย์ ก. กับเพื่อนผู้เฒ่าการสื่อสารกันไปเสียนาน การสื่อสาร

ทางไปรษณีย์ที่ได้รับครั้งนี้จึงมีความหมายแก่อาจารย์ ก. มาก)

หลังจากอ่านจดหมายในเย็นวันนั้น จนกระทั่งอาจารย์ ก. เข้านอน อาจารย์ ก. ก็ยังต้องเกี่ยวข้องอยู่กับการสื่อสารหลายอย่างด้วยกัน มีการอ่านหนังสือเขียนหนังสือ เตรียมการสอน ตรวจงานของนักเรียนที่ยังค้างอยู่ ชมโทรทัศน์รายการที่น่าสนใจ พูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีเพียง ๓ คนเท่านั้นคือ มารดา น้องชาย และตัวอาจารย์ ก. เอง

นี่คือตัวอย่างของเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นเพียงวันเดียว ในชีวิตประจำวันของบุคคลเพียงคนเดียวเท่านั้น จะเห็นว่าเรื่องของการสื่อสารเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่มากเพียงใด

นักเรียนลองใช้จินตนาการดู สมมติว่าเราตัดการสื่อสารออกไปจากชีวิตของเรา ความเป็นมนุษย์ของเราจะเป็นเช่นไร คงเกือบจะไร้ความหมายเลยก็ว่าได้ และถ้าโลกมนุษย์ของเราขาดการสื่อสารในระดับต่าง ๆ แล้ว มนุษยชาติก็คงจะดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้

การสื่อสารประเภทต่าง ๆ

การสื่อสารของมนุษย์ตามที่กล่าวมาแต่ต้น แม้ว่าจะมีมากมายหลายชนิดก็ตาม แต่อาจแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ โดยคำนึงถึงตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ในการสื่อสารนั้น ได้ดังนี้

๑. การสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล
๒. การสื่อสารภายในกลุ่ม
๓. การสื่อสารกับบุคคลทั่วไปหรือสาธารณชน
๔. การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล เป็นการสื่อสารขั้นพื้นฐาน และจำเป็นที่สุดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การสื่อสารประเภทอื่น ๆ อีก ๓ ประเภทนั้น จะมีลักษณะสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลแฝงอยู่ทั้งสิ้น

การสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลมี ๒ อย่าง คือ อย่างที่หนึ่งบุคคลที่สื่อสารปรากฏตัวอยู่เฉพาะหน้ากัน เช่น การพูดคุย การสนทนา การทักทายกันตามปกติในชีวิตประจำวัน การสัมภาษณ์ การสอบถาม การปรึกษาหารือกัน อีกอย่างหนึ่งบุคคลที่สื่อสารไม่ได้ปรากฏตัวอยู่เฉพาะหน้ากัน แต่ส่งสารผ่านสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การพูดโทรศัพท์ เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อทางโทรศัพท์ การส่งจดหมายเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อทางไปรษณีย์ หรือใช้ตัวบุคคลเป็นผู้นำไป

การสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล จะช่วยก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และช่วยกระชับความสัมพันธ์ที่มีมาก่อนแล้วให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอันจะทำให้มนุษย์มีความเกื้อกูลกัน เกิดความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน ประอบกิจกรรมงานและทำประโยชน์แก่สังคมร่วมกัน

การสื่อสารภายในกลุ่ม เป็นการสื่อสารที่ใช้กันมาก เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันในสังคมและต่างเป็นส่วนหนึ่งขององค์การหรือสถาบันเดียวกัน เช่น เป็นนักเรียน ในโรงเรียน เป็นสมาชิกของกลุ่ม เป็นบุคลากรขององค์การหรือหน่วยงาน การสื่อสารภายในกลุ่มทำให้มนุษย์สามารถร่วมกันคิดแก้ปัญหาวางแผนร่วมกัน ค้นหาความจริงร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นความเห็นกัน ฯลฯ

ตัวอย่างการสื่อสารภายในกลุ่ม ได้แก่ การประชุม ปรึกษาของคณะกรรมการ การอภิปรายกลุ่มในห้องเรียน การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และทรรศนะ การส่งจดหมายเวียน เหล่านี้เป็นต้น

การสื่อสารกับบุคคลทั่วไปหรือสาธารณชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นพิธีการมากกว่าการสื่อสาร ๒ ประเภทที่กล่าวมาแล้ว เป็นการสื่อสารที่บุคคลคนเดียวหรือฝ่ายเดียว ส่งสารไปยังบุคคลจำนวนมาก มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวมากกว่าที่จะเป็นการสื่อสารแบบ ๒ ทาง อย่างการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือการสื่อสารภายในกลุ่ม

บุคคลทั่วไปหรือสาธารณชนที่เป็นผู้รับสารปกติแล้ว อาจจะไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ผิดกับการสื่อสารภายในกลุ่มตรงที่ทุกคนในกลุ่มรู้จักกันบ้างแล้วไม่มากก็น้อย

ตัวอย่างการสื่อสารกับบุคคลทั่วไปได้แก่ การบรรยายในที่สาธารณะ การปราศรัยในที่ประชุมในโอกาสต่าง ๆ การอภิปรายสาธารณะ การโฆษณาเคลื่อนที่ การพูดหาเสียงในที่สาธารณะ การปิดประกาศในที่สาธารณะ เหล่านี้เป็นต้น

การสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะทั่วไปคล้ายการสื่อสารกับบุคคลทั่วไปหรือสาธารณชนดังที่กล่าวมา แต่ลักษณะสำคัญของการสื่อสารประเภทนี้คือ มีการใช้สื่อในการส่งสารที่มีอำนาจการส่งสูง คือแพร่ หรือกระจายสารไปได้รวดเร็ว ไปได้ไกล และไปถึงบุคคลทั่วไป หรือสาธารณชนจำนวนมาก ที่กระจายกันอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง

ในปัจจุบันเทคโนโลยีของการสื่อสารก้าวหน้าไปมาก อาทิ การใช้ดาวเทียมเป็นอุปกรณ์ในการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์มากยิ่งขึ้น ข่าวสารเรื่องเดียวกัน มนุษย์ทั้งโลกอาจมีโอกาสรับทราบได้ในเวลาเดียวกัน สื่อมวลชนที่สำคัญ ๆ ในปัจจุบัน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

การส่งสารและการรับสาร

ได้กล่าวมาแล้วว่า การสื่อสารจะต้องประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร ก่อนจะเข้าใจกระบวนการของการส่งสารและการรับสาร จำเป็นจะต้องเข้าใจความหมายของตัวสารเสียก่อน

สาร หมายถึงเรื่องราวที่มีความหมายถ่ายทอดจากบุคคลฝ่ายหนึ่งไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง

อันที่จริงคำว่าสาร ตามความหมายที่กล่าวมาก็เป็นคำที่เคยใช้กันมานานนับเป็นร้อย ๆ ปีแล้ว เช่นเดียวกับคำสื่อสารนั่นเอง เราจะเห็นได้ในหนังสือ

ลิลิตพระลอเป็นต้นว่า “ยายฟังสารยายสั่นหัว” ในลิลิตตะเลงพ่ายก็มีเช่น “สาวสนมสนองนาฏให้ ทูลสาร”

เมื่อเราพูดให้คนฟัง ข้อความอันมีความหมายตามที่เราพูด คือสาร เมื่อเราเขียนจดหมายถึงเพื่อน ข้อความอันมีความหมายในจดหมายนั้นก็คือสาร เมื่อเรากวักมือเรียกเพื่อน อาการกวักมือซึ่งมีความหมายบอกให้เพื่อนรับรู้ว่า เราต้องการให้เขาเข้ามาหา ก็คือสาร เมื่อเรายิ้มให้กัน อาการยิ้มซึ่งบ่งบอกอารมณ์ของเรา เช่น บอกความรู้สึกเป็นมิตรเป็นต้นนั้นก็คือสาร เมื่อเราเล่านิทานให้เพื่อนฟัง หรือเขียนนิทานลงพิมพ์ในหนังสือ นิทานเรื่องนั้นก็คือสาร ซึ่งอาจให้ความรู้สึกสนุกสนานและ/ หรืออาจให้ข้อคิดหรือคติสอนใจแก่เพื่อนของเรา เมื่อเราฟังบุคคลอ่านบทกวีนิพนธ์เป็นทำนองเสนาะ เสียงที่ไพเราะและถ้อยคำอันประกอบกันเป็นบทกวีนิพนธ์มีความหมายแก่เราก็คือสารที่เราได้ฟัง หรือสารที่คนอ่านส่งมายังเรา เมื่อรัฐบาลออกแถลงการณ์เกี่ยวกับการขึ้นราคาน้ำมัน แถลงการณ์ที่ทำให้ประชาชนเข้าใจถึงความจำเป็นอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องขึ้นราคาน้ำมัน ก็คือสารที่รัฐบาลส่งไปถึงประชาชน

ในการส่งสาร ผู้ส่งจะต้องปรุงแต่งความคิดแล้วแสดงออกไปด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น พูด เขียน แสดงอาการ แสดงเครื่องหมาย หรืออาณัติสัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดความหมายเป็นที่เข้าใจแก่ผู้รับสาร

ในการรับสาร ผู้รับก็ต้องมีความสามารถและความชำนาญพอที่จะเข้าใจคำพูด ข้อเขียน อาการ เครื่องหมาย หรืออาณัติสัญญาณที่ผู้ส่งสารส่งด้วย จึงจะรับสารได้อย่างมีความหมาย

บรรดาคำพูด ข้อเขียน อาการ เครื่องหมาย หรืออาณัติสัญญาณ ตามที่กล่าวมานี้ รวมเรียกว่า **ภาษา** ในการสื่อสารของมนุษย์ นั่นเอง

กล่าวอย่างกว้าง ๆ ภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารกัน อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ ภาษา

ที่เป็นถ้อยคำอย่างหนึ่ง และภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะได้กล่าวให้ละเอียดยิ่งขึ้นในบทต่อไป

สำหรับในตอนนี้นักเรียนคงจะพอเข้าใจโดยสรุปได้ว่า

(๑) ถ้าขาดภาษา และไม่เข้าใจภาษา มนุษย์ก็ไม่อาจที่จะส่งสารและรับสารได้ การสื่อสารจะเกิดขึ้นไม่ได้

(๒) ถ้าขาดความคิดซึ่งรวมไปถึงอารมณ์และความรู้สึกด้วย มนุษย์ก็ไม่มีอะไรที่จะสื่อสารถึงกันได้เลย การสื่อสารก็ย่อมบังเกิดขึ้นไม่ได้

สารประเภทต่าง ๆ

สารตามความหมายที่กล่าวมานั้น เราอาจแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายวิธีด้วยกัน ในที่นี้จะแสดงให้เห็นเพียง ๒ วิธี พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น คือการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของสาร และการแบ่งประเภทตามเจตนาของผู้ส่งสาร

๑. การแบ่งประเภทตามเนื้อหาของสาร
เนื้อหาของสารอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทด้วยกันคือ

- (๑) ข้อเท็จจริง
- (๒) ข้อคิดเห็น
- (๓) คำหักทายนปราศรัย

สารประเภทข้อเท็จจริง มักเป็นเรื่องราวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำอะไรหรืออยู่ในสภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ไหน เมื่อไร มีปริมาณหรือขนาดเท่าใด เหล่านี้เป็นต้น อาจเป็นเรื่องที่ผ่านมาแล้ว หรือกำลังปรากฏอยู่และผู้ส่งสารนำมารายงานให้ทราบตามที่ได้ประสบพบเห็น ได้รับรู้ หรือได้ยินได้ฟังมา ในการตัดสินคุณภาพของสารประเภทนี้เรามีทางตัดสินได้ว่าเป็นความจริง หรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง หรือเป็นความเท็จ บางทีเราก็กังไม่อาจตัดสินลงไปได้ว่าเป็นความจริงหรือเป็นความเท็จ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของสารประเภทข้อเท็จจริง

(๑) ข้าพเจ้าชื่อกามนิต เกิดที่กรุงอุษเชนี อันเป็นนครมีภูเขาล้อมรอบ อยู่ไกลไปทางใต้ในแคว้น อวันตี บิดาเป็นพ่อค้า... ข้าพเจ้าสามารถในมวยปล้ำ และฟันดาบ สามารถตีตีพินได้แคล่วคล่องเท่ากับ นักดนตรีที่ลือชื่อ ... การประพันธ์ก็อาจร้อยกรองได้ รวดเร็ว และมีข้อความไพเราะลึกซึ้ง วิชาใด ๆ อัน ควรแก่กุลบุตรจะต้องรู้ ข้าพเจ้าย่อมทราบได้อย่างดี ที่สุด

(๒) หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ประกอบด้วยหนังสือ ๓ เล่มด้วยกัน แต่ละเล่มมีความหนาประมาณ ๒๐๐ หน้า ในเล่มประกอบด้วย บทคัดตัดตอนมาจากหนังสือประเภทต่าง ๆ บ้าง บทที่จับบริบูรณ์ในตัวเองบ้าง มีแบบฝึกหัดและกิจกรรม ประจำบท หนังสือชุดนี้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจัดทำขึ้นเป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น

(๓) ประเทศไทยตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีน เป็นประเทศในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นประเทศเดียวในภูมิภาคนี้ที่เป็นเอกราชตลอดมา เนื้อที่ของประเทศเท่า ๆ กับประเทศฝรั่งเศส แบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็น ๗๓ จังหวัด กรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวง ปัจจุบันมีพลเมือง ๕๓ ล้านคนเศษ (พ.ศ. ๒๕๒๙) มีภาษาไทยเป็นภาษาของประชาชนชาติ

สารประเภทข้อคิดเห็น เป็นข้อความแสดงความรู้สึก ความเชื่อ หรือแนวคิด ที่ผู้กล่าวมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น บุคคล วัตถุ เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมก็ตาม เป็นความรู้สึก ความเชื่อ หรือแนวคิดส่วนตัวของผู้กล่าวเท่านั้น คนอื่นอาจเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างน้อยเพียงใดก็ได้ ข้อคิดเห็นอาจเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงว่าน่าจะเป็นอย่างไร เกิดขึ้นเพราะอะไร หรือจะผันแปรไปอย่างไร อาจเกี่ยวกับหลักการหรือวิธีการว่าควรเป็นอย่างไร อาจเกี่ยวกับคุณค่าว่ามากน้อย สูงต่ำ ดีเลว เป็นคุณเป็นโทษเพียงไร เหล่านี้เป็นต้น

สมมติว่า นาย ก. กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเป็นลูกชายคนโต มีพี่น้องท้องเดียวกัน ๕ คน บิดามีอาชีพรับจ้าง มารดาขายขนมเล็ก ๆ น้อย ๆ ” นี่เป็นการกล่าวโดยให้ข้อเท็จจริง แต่ถ้านาย ก. กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเป็นคนอาภัพ เพราะเป็นลูกชายคนโต พ่อแม่มีลูกถึง ๕ คน จึงไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนชั้นสูงได้ ต้องรีบออกจากโรงเรียนช่วยพ่อแม่หาเงินเลี้ยงน้อง ถ้าพ่อแม่ไม่มีลูกมากขนาดนั้นคงมีโอกาสดีกว่านี้” นี่เป็นการกล่าวในลักษณะที่เป็นข้อคิดเห็น

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของสารประเภทข้อคิดเห็น

(๑) ขณะนี้ทองคำกำลังขึ้นราคาสูงผิดปกติ คงเป็นเพราะประชาชนพากันกลัวว่าเงินกำลังลดค่าลงทุกวัน มีเงินเอาไปฝากธนาคารดอกเบี้ยที่ได้ไม่คุ้มค่าของเงินที่ตกต่ำลงไป สู้เอาเงินไปซื้อทองคำเก็บไว้ไม่ได้ แม้จะเอาไปลงทุนอย่างอื่นก็ไม่มั่นใจเท่าซื้อทองคำเก็บไว้ เมื่อคนต้องการซื้อทองคำมาก ราคาทองคำก็ต้องสูงขึ้นมากเป็นธรรมดา

(๒) ในกระบวนการบทกลอนเสภาของไทย เห็นจะไม่มีเรื่องใดที่มีผู้นิยมชมชอบเท่าเรื่องขุนช้างขุนแผน คงเป็นเพราะเนื้อเรื่องสนุกและมีเค้าความจริงอยู่มาก ตัวละครก็ล้วนแต่เป็นคนธรรมดาสามัญ มีความรู้สึกนึกคิด มีโลภ โกรธ หลง คล้าย ๆ กับเรา ๆ ท่าน ๆ ที่เห็น ๆ กัน อยู่ในสังคมทุกวันนี้แน่นอน

(๓) ทางโรงเรียนน่าจะจัดให้มีกล่องรับคำร้องทุกข์ของนักเรียนอย่างที่เคยมีเมื่อปีก่อน ๆ เพราะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก ทางโรงเรียนจะได้ทราบว่านักเรียนมีปัญหาอะไร มีความต้องการอย่างไร การที่ปรากฏว่านักเรียนบางคนถือโอกาสใช้กล่องรับคำร้องทุกข์ระบายความโกรธเคืองส่วนตัว กล่าวหาโจมตีโดยไม่มีมูลความจริงนั้น ก็เป็นแต่เพียงรายเดียวเท่านั้น ไม่น่าจะนำเอามาเป็นเหตุให้เลิกมีกล่องรับคำร้องทุกข์เสียเลย

สารประเภทคำทักทายปราศรัย โดยมากเป็นข้อความสั้น ๆ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่าเกี่ยวข้องกันในฐานะใด เช่นระหว่างบิดามารดากับ

บุตร ครูกับศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน ผู้รับบริการกับผู้ให้บริการ เป็นต้น ในการสื่อสารของมนุษย์คราวหนึ่ง ๆ เนื้อหาของสารอาจมีเฉพาะคำทักทายปราศรัยกันเท่านั้น หรืออาจมีคำทักทายปราศรัยระคนกับข้อเท็จจริงและความคิดเห็นด้วยก็ได้

นอกจากเป็นเครื่องแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามที่กล่าวมา คำทักทายปราศรัยยังเป็นเครื่องแสดงถึงสภาพของอารมณ์ ความรู้สึก อธิษฐานใจคอทัศนคติ ความกระตือรือร้น ตลอดจนไปจนถึงสุขภาพทั้งทางร่างกายและทางจิตใจของผู้กล่าวอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าคำทักทายปราศรัยเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นปกติสุขของมนุษย์ที่อยู่ในสังคม เมื่อใดที่มนุษย์ขาดการทักทายปราศรัยกัน เมื่อนั้นแสดงว่าความไม่เป็นปกติสุขบางอย่างได้เกิดขึ้น

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของสารประเภททักทายปราศรัย

๑) “สวัสดีค่ะ อาจารย์คะ กว่าสิบปีแล้ว เพิ่งจะได้พบกับอาจารย์วันนี้เอง อาจารย์คงจำลูกศิษย์ไม่ได้ อาจารย์เกือบจะไม่เปลี่ยนแปลงไปเลยจากเมื่อสิบกว่าปีที่แล้วมา”

๒) “ไปยังไงมา ยังไง ดูท่าทางเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นนะเรา สุขสบายดีหรือ ยังทำงานอยู่ที่เดิมใช่ไหม”

(๓) “ปีใหม่ไปเที่ยวที่ไหนมาบ้างครับ”

“ไม่ได้ไปไหนเลยคะ อยู่บ้านตลอดเวลา”

“ความจริงไปเที่ยวหลังปีใหม่ สักอาทิตย์สองอาทิตย์ให้หลังดีกว่านะครับ ผู้คนไม่ค่อยแน่นได้พักผ่อนมากกว่า”

๒. การแบ่งประเภทของสารตามเจตนาของผู้ส่งสาร

เจตนาของผู้ส่งสารอาจมีได้หลายอย่างหลายประการ แต่ก็อาจแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ

(๑) ให้ความรู้

(๒) โน้มน้าวใจ

(๓) ให้ความเพลิดเพลิน

สารประเภทให้ความรู้ มีความสำคัญเป็นอันมาก จะทำให้ผู้รับสารเฉลียวฉลาดขึ้น มีหูตากว้างขวางขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น ความรู้มีหลายประเภทด้วยกัน กล่าวโดยรวบยอดคือ ความรู้ที่เกี่ยวกับตัวเราเอง ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวเรา ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์สรรค์สร้างขึ้น

ในการให้ความรู้นั้น ผู้ส่งสารย่อมต้องเลือกเฟ้นนำมาเฉพาะสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ผู้รับเป็นกรณี ๆ ไป ให้พอเหมาะแก่กาลเทศะหรือสถานการณ์ ไม่มีใครสามารถให้ความรู้ได้ครบถ้วนจบสิ้น หรือแม้แต่จะทำให้ที่ตนรู้มาทั้งหมดก็เป็นไปไม่ได้ อย่างดีที่สุดก็ให้ได้เฉพาะสิ่งที่สำคัญและพอเป็นแนวทางที่ผู้รับจะไปค้นหาด้วยตนเองต่อไป

ตัวอย่างของสารประเภทความรู้มีให้เห็นมาก เช่น สารในหนังสือเล่มนี้ ในหนังสือสารคดี ในคำบรรยายหรือหนังสือเรียนเล่มอื่น ๆ ในบทความต่าง ๆ ทั้งในหนังสือและทางวิทยุ โทรทัศน์ รวมตลอดทั้งในเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ แม้จนกระทั่งป้ายที่บอกชื่อต้นไม้ตามสวนสาธารณะ ป้ายบอกชื่อสัตว์ที่อยู่ในกรงตามสวนสัตว์ คำตอบของคนเดินถนนที่บอกสถานที่ หรือทิศทางให้แก่คนเดินถนนด้วยกัน เหล่านี้ก็ล้วนแต่เป็นสารประเภทให้ความรู้ทั้งสิ้น

สารประเภทโน้มน้าวใจ เป็นสารที่ผู้ส่งมีเจตนาจะใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนความเชื่อและการกระทำของผู้รับสาร โดยให้เชื่อ และกระทำในสิ่งที่ไม่เคยเชื่อและไม่เคยกระทำมาก่อน หรือมิฉะนั้นก็อาจใช้เป็นเครื่องมือทำให้ผู้รับสารคงความเชื่อและการกระทำไว้โดยไม่เสื่อมคลาย

คำเรียกร้องของรัฐบาลที่ขอให้ชนในชาติมีความสมัครสมานสามัคคีกัน คำปราศรัยให้ชนในชาติมั่นใจในแสนยานุภาพของกองทัพ คำอบรมสั่งสอนให้บุคคลละความชั่ว มุ่งกระทำแต่ความดี สุนทรพจน์ปลุกใจให้ทหารเกิดความฮึกเหิมพร้อมที่จะต่อสู้กับข้าศึก ฯลฯ เหล่านี้เป็นตัวอย่างของสารประเภทที่มีเจตนาจะโน้มน้าวใจ

สารประเภทให้ความเพลิดเพลิน เป็นสาร
ที่ผู้ส่งมีเจตนาจะให้ผู้รับเกิดความรู้สึกสนุกเพลิดเพลิน
ทำให้ผ่อนคลายความเคร่งเครียดจากการงานและ

กิจกรรมอื่น ๆ สารประเภทนี้เห็นได้ชัดในนิทาน
นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องชวนหัว บันทึกประสบการณ์
จากชีวิตที่สนุก ๆ ข้อความที่แสดงอารมณ์ขัน ฯลฯ

แบบฝึกหัด

๑. นักเรียนแต่งประโยคที่ใช้คำว่า การสื่อสาร หรือ
สื่อสาร มาคนละ ๕ ประโยค เพื่อแสดงว่านักเรียน
เข้าใจความหมายของคำ ๆ นี้
๒. ยกตัวอย่างสถานการณ์การสื่อสารในชีวิตประจำ
วันของผู้ปกครองนักเรียน หรือบุคคลที่นักเรียน
รู้จัก ให้บอกด้วยว่า สถานการณ์นั้น ๆ เป็นการ
สื่อสารชนิดใด
๓. ในชีวิตประจำวันของนักเรียน นักเรียนจะต้อง
สื่อสารกับใคร ในเรื่องใดบ้าง ให้บอกมา ๕ ข้อ
๔. “ในการสนทนากันนั้น คู่สนทนาอย่าทำหน้าที่
เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร” ข้อความที่กล่าว
มานี้หมายความว่าอย่างไร
๕. ถ้าเราจะแบ่งประเภทของการสื่อสารโดยพิจารณา
ถึงตัวบุคคลที่ทำการสื่อสาร เราอาจแบ่งออกได้
เป็นกี่ประเภท ยกตัวอย่างประกอบด้วย
๖. ความหมายของคำว่า “สาร” ในวิชาหลักภาษา
เพื่อการสื่อสาร ต่างจากความหมายของคำว่า
“สาร” ในวิชาวิทยาศาสตร์ ที่นักเรียนเรียนมา
อย่างไร
๗. ให้เขียนสารประเภทข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียน
โรงเรียนของนักเรียน และท้องถิ่นของนักเรียน
มา ๑ ตอน ความยาวประมาณ ๓ บรรทัด
๘. เลือกสารประเภทข้อคิดเห็นจากหนังสือพิมพ์มา
๑ ตอน ความยาวประมาณ ๑๐-๑๕ บรรทัด
เขียนลงในสมุด บอกที่มาให้ชัดเจนด้วย
๙. ต่อไปนี้เป็นคำสนทนาระหว่างบุคคล ๒ คน สาร
จากคำสนทนาคืออะไรให้บอกสั้น ๆ
 - ก) ผู้พูดคนที่ ๑ “แหม ทำไมมาช้านักล่ะคะ นึก
ว่าจะไม่มาเสียแล้ว”
ผู้พูดคนที่ ๒ “โธ่ ออกจากบ้านตั้งแต่ก่อน
๖ โมงเช้านะ ไม่นึกเลยว่ารถ
มันจะติดขนาดนี้ นั่งใจเต้นมา
ตลอดทาง กลัวเธอจะไม่คอย”
ผู้พูดคนที่ ๑ “อื๊อ ใจเต้นถึงอะไรกันแน่น”
ข) ผู้พูดคนที่ ๑ “จะกลับไปพระพุทธรูปที่
ขับรถไปคนเดียว ขอให้ระวัง
ชีวิตซ้ายไว้นะ ถ้าจะให้ดี ขอให้
น้องผู้ชายไปเป็นเพื่อนสักคน”
ผู้พูดคนที่ ๒ “เคยขับไปชัชนาท ไปอยุธยา
มาแล้วตั้งหลายหนคะ”
ผู้พูดคนที่ ๑ “ถนนตอนที่มีรถขวักไขว่มากที่
สุดคือตอนใกล้ ๆ กรุงเทพฯ
นี่เอง ระวังหน่อยนะ”
ผู้พูดคนที่ ๒ “ค่ะ”

บทที่ ๒

ภาษาในการสื่อสาร

ในบทก่อนได้กล่าวมาบ้างแล้วว่า ภาษาในการสื่อสารของมนุษย์หมายถึง คำพูด ข้อเขียน เครื่องหมาย และอาณัติสัญญาณต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารเลือกใช้เพื่อให้เกิดความหมายเป็นที่เข้าใจแก่ผู้รับสาร

บรรดาคำพูด ข้อเขียน เครื่องหมาย และอาณัติสัญญาณต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมกำหนดขึ้นทั้งสิ้น และได้กำหนดขึ้นไว้อย่างมีระเบียบและมีกฎเกณฑ์แน่นอนพอควร มนุษย์จึงสามารถเรียนรู้ปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข และถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาได้ เป็นเวลานานหลายชั่วคนมาแล้ว

ภาษาถ้อยคำและภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ

เราอาจแบ่งภาษาในการสื่อสารของมนุษย์ออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่คือ

๑. ภาษาถ้อยคำ
๒. ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ

ภาษาถ้อยคำ คือภาษาที่ใช้คำพูดหรือตัวหนังสือเขียนแทนคำพูด ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ คือภาษาที่ใช้สิ่งอื่นนอกเหนือจากคำพูด เพื่อให้เข้าใจภาษาทั้ง ๒ ประเภทนี้ได้ง่าย จะได้ยกตัวอย่างให้ดูดังนี้

สมมติว่า นักเรียนคนหนึ่งมาถึงโรงเรียนในตอนเช้า เห็นอาจารย์เวรยืนอยู่ที่ประตูเข้าโรงเรียน อาจารย์คนนี้เป็นอาจารย์ใหม่เพิ่งจะมาขึ้นที่หน้าประตูโรงเรียนตอนเช้าเป็นครั้งแรก นักเรียนผู้นั้นก็ไม่เคยรู้จักมาก่อนแต่จากท่าทาง การแต่งกาย และตำแหน่ง

ที่อาจารย์ผู้นั้นยืนอยู่ นักเรียนที่เห็นย่อมรู้ได้ทันทีว่า ผู้นี้คืออาจารย์เวรเป็นอาจารย์คนหนึ่งของโรงเรียนนั่นเอง ดังนั้นก่อนจะเดินผ่านไป นักเรียนผู้นั้นย่อมจะหยุดห่างจากอาจารย์ประมาณ ๒-๓ เมตร โค้งศีรษะคำนับ แล้วกล่าวคำว่า “สวัสดี ครับ” ขณะเดียวกันก็รักษาอาการสำรวมสีหน้าสงบ อาจยิ้มน้อย ๆ และมองตาอาจารย์ ทั้งอาจารย์ก็คงยืนอยู่ในท่าสบาย ๆ แต่ก็ไม่เสียบุคลิกลักษณะ สบตานักเรียน พร้อมกับพยักหน้ารับ อาจกล่าวคำว่า “สวัสดี” ด้วย ขณะเดียวกันก็มองกวาดดูทั่วตัวนักเรียน ดูการแต่งกายว่าสะอาดเรียบร้อยถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนหรือไม่ มองดูทรงผม มองสิ่งของที่นักเรียนถือติดตัวมาด้วย ถ้าในวันนั้นนักเรียนหัวถุงใบใหญ่เป็นพิเศษ อาจารย์อาจได้ถามเป็นต้นว่า

“โอ้โฮ วันนี้หัวถุงอะไรนะ ใบใหญ่เบ้อเรอเชียว มีกิจกรรมพิเศษอะไรละ”

ขณะถาม ดวงตา และสีหน้าก็จะแสดงให้เห็นความสนใจเป็นพิเศษด้วย

นักเรียนคงจะหยุดตอบอาจารย์ว่า

“วันนี้มีกิจกรรมการแสดงหน้าชั้นครับ ผมรับเป็นคนจัดฉากประกอบการแสดงในชั่วโมงวิชาภาษาไทยครับ”

ตัวอย่างข้างต้นนี้ เป็นตัวอย่างของการสื่อสารสั้น ๆ ระหว่างนักเรียนกับครู ไม่มีอะไรซับซ้อน แต่อาจแยกให้เห็น ภาษาถ้อยคำและภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำได้ดังนี้

ผู้สื่อสาร	ภาษาถ้อยคำ	ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ
นักเรียน	สวัสดีครับ วันนี้มีกิจกรรมการแสดงหน้าชั้นครับ ผมรับเป็นคนจัดฉากประกอบการแสดงใน ชั่วโมงวิชาภาษาไทยครับ	หยุดยืนห่างกันประมาณ ๒-๓ เมตร โค้งศีรษะคำนับ วางสีหน้าสงบ อาการสำรวม ยิ้มน้อย ๆ สบตา น้ำเสียงเรียบ ๆ ดังพอได้ยิน แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน ทรงผมเรียบร้อย หิ้วถุงใบใหญ่ วลว
อาจารย์	สวัสดี โอ้โฮ วันนี้หิ้วถุงอะไรนะ ใบใหญ่เบ้อเร่อ เชียว มีกิจกรรมพิเศษอะไรละ	แต่งกายสุภาพ ยืนในท่าสบาย แต่เรียบร้อย ตำแหน่งที่ยืน พยักหน้า สีหน้าสนใจ แววตาไม่มีความโกรธ น้ำเสียงเรียบ ๆ วลว

จะเห็นว่า ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำตามตัวอย่างนี้ ล้วนใช้ไปตามระเบียบแบบแผน หรือตามกฎเกณฑ์ ที่สังคมกำหนดทุกประการ ซึ่งช่วยทำให้เกิดการสื่อสาร ที่ดีโดยสมบูรณ์ เป็นต้นว่า การยืนห่างจากอาจารย์ ประมาณ ๒-๓ เมตร ย่อมเป็นตำแหน่งที่เหมาะสม สำหรับการแสดงความเคารพตามที่สังคมนิยม การ โค้งศีรษะเป็นอาการแสดงความเคารพที่ถูกต้อง การ สบตากันเป็นเครื่องแสดงว่าทั้ง ๒ ฝ่ายกำลังสื่อสาร กันโดยจริงใจ การแต่งกายที่เป็นระเบียบ ก็เป็นภาษา ที่ไม่ใช่ถ้อยคำอย่างหนึ่ง ซึ่งบอกให้ผู้พบเห็นรับสาร ได้ว่า ผู้แต่งกายเช่นนั้นเป็นคนมีระเบียบวินัยที่ดี ถ้า

นักเรียนผู้นั้นใช้ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำตามที่กล่าวมานี้ ผิดไปจากแบบแผนที่กำหนดเป็นต้นว่าหยุดยืนห่าง จากอาจารย์เพียง ๒-๓ ฟุต โค้งศีรษะต่ำจนเกินไป หรือเพียงพยักหน้าเล็กน้อย ขณะที่กล่าวคำสวัสดิ์ ตามองไปทางอื่นแทนที่จะมองหน้าผู้ที่ตนพูดด้วย อาการเหล่านี้ย่อมผิดระเบียบแบบแผน ไม่ทำให้เกิด การสื่อสารที่ดีได้ อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ ต่าง ๆ นานา

ตัวอย่างที่ยกมานี้ คงพอจะช่วยให้ นักเรียนมองเห็นว่าภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำอาจได้แก่อะไรบ้าง ดังนั้น ถ้านักเรียนนึกถึงภาพบุคคลที่กำลังยืนพูดอยู่หน้าที่

ประชุม นักเรียนคงพอจะแยกออกได้ว่า คำพูดที่เปล่งออกไปเท่านั้นคือส่วนที่เป็นภาษาถ้อยคำ ส่วนตำแหน่งที่บุคคลผู้นั้นยืนอยู่ ท่ายืน การทรงตัว การเคลื่อนไหว ส่วนของร่างกายมีมือและแขน เป็นต้น อากัปภิกขิยา การใช้สายตา น้ำเสียง การเน้นเสียง การแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการบรรยายอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำทั้งสิ้น แต่ล้วนมีส่วนสำคัญมากในการส่งสารไปยังผู้ฟังไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าถ้อยคำที่เปล่งออกไปเลย

นักเรียนคงจะเคยดูภาพยนตร์ ชมโทรทัศน์ และการแสดงประเภทต่าง ๆ กันมาบ้างแล้วทุกคน ไม่มากก็น้อย คงจะสังเกตเห็นได้ว่า การแสดงเหล่านั้น บางทีผู้แสดงมิได้ใช้คำพูดเลย แต่ก็สามารถสื่อสารกับคนดูได้เต็มที่ โดยอาศัยท่าทาง อากัปภิกขิยา การเคลื่อนไหว การแสดงออกทางสีหน้า แววตา น้ำเสียง วลี นอกจากนั้น ฉาก แสง สี ก็ช่วยให้เกิดการสื่อสารได้มากเช่นกัน ที่กล่าวมานี้ทั้งหมด จัดว่าเป็นภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำทั้งสิ้น

ประโยชน์ของภาษาถ้อยคำ

ประโยชน์ของภาษานั้น หากจะกล่าวโดยรวบยอดก็คือ ใช้สำหรับเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร สัตว์หลายชนิดที่เรารู้จักคุ้นเคย เช่น แมว และสุนัข ก็มีภาษาของมันสำหรับใช้สื่อสารกันได้ แต่อยู่ในวงจำกัดมาก ภาษาของสัตว์ไม่ใช่ภาษาถ้อยคำ ภาษาถ้อยคำเป็นสมบัติของมนุษย์เท่านั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดยืนยันได้ว่าสัตว์ชั้นสูงประเภทอื่นมีมันสมองคุณภาพสูงพอถึงขั้นใช้ภาษาถ้อยคำได้ การที่มนุษย์มีภาษาถ้อยคำใช้ขึ้นเอง มนุษย์จึงสามารถสื่อสารกันได้อย่างกว้างขวาง สลับซับซ้อน และละเอียดประณีต ทำให้ร่วมมือกันพัฒนาจนเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วมาโดยลำดับ

ประโยชน์ของภาษาถ้อยคำอาจกล่าวถึงได้มากมายหลายแง่ แต่ในที่นี้จะได้ชี้ให้นักเรียนเห็นเฉพาะที่สำคัญเพียง ๔ ประการเท่านั้น

(๑) ถ้อยคำใช้แทนความจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่มนุษย์ทั้งภายนอกและภายในตัวมนุษย์

ถ้อยคำทำหน้าที่เสมือนแผนที่ แผนที่ใช้แทนพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่ปรากฏอยู่จริงฉันใด ถ้อยคำก็ใช้แทนความจริงที่ปรากฏแก่มนุษย์ได้ฉันนั้น ความจริงที่ปรากฏนี้อาจอยู่ภายนอกตัวมนุษย์หรือภายในตัวมนุษย์ก็ได้

ความจริงที่ปรากฏอยู่ภายนอกตัวมนุษย์ได้แก่ วัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ สภาพการณ์ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ เราอาจนึกตัวอย่างให้มากเท่าใดก็ได้ เช่น

ดิน น้ำ ลม ไฟ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ต้นไม้ ป่า เขา สัตว์ต่าง ๆ พ่อ แม่ พี่น้อง ข้าวสุก ข้าวสาร คนเกิด คนตาย ตำรวจจับผู้ร้าย เย็น ค่ำ แพ้ ชนะ

ความจริงที่ปรากฏอยู่ในตัวมนุษย์ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งความต้องการต่าง ๆ ที่ปรากฏในจิตใจ ซึ่งมีได้มากมายเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

รักเกลียด อิจฉา ริษยา อยากได้ สนใจ ดีใจ เสียใจ คิด นึก ตรึกตรอง หวังดี มีใจเมตตา กรุณา กล้าหาญ ต้องการ รู้สึกตัว กลัวผิด คิดร้าย ละอายต่อบาป

ประโยชน์ของถ้อยคำตามที่กล่าวในข้อนี้ ทำให้คนเราสามารถบรรยายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาให้คนอื่นได้มีส่วนร่วมรับรู้ ทั้ง ๆ ที่บางทีสิ่งนั้นอาจจะไม่ได้ปรากฏอยู่จริง ๆ ณ ที่นั้น หรือในขณะนั้นเลยก็ได้

(๒) ถ้อยคำใช้กล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตและในอนาคตได้

อดีตแม้จะผ่านไปแล้วยานนานเท่าใด เราอาจใช้ถ้อยคำกล่าวถึงเมื่อใดก็ได้ อนาคตแม้จะยังไม่มาถึง เราก็อาจใช้ถ้อยคำบรรยายแสดงความคาดหวังได้ว่าควรจะเป็นเช่นไร หรือน่าจะเป็นอย่างไร

ประโยชน์ของถ้อยคำข้อนี้ ทำให้คนเราสามารถ
สืบทอดความรู้ ความคิด และประสบการณ์จากคน
รุ่นหนึ่งหรือฝ่ายหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งหรืออีกฝ่าย
หนึ่งได้

คนไข้เล่าอาการป่วยของตนให้แพทย์ฟังได้
และแพทย์แนะนำวิธีที่คนไข้ควรปฏิบัติตัวต่อไปได้
ก็โดยอาศัยถ้อยคำที่สามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน
เข้าด้วยกันนั่นเองเป็นสำคัญ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้ถ้อยคำบรรยาย
เหตุการณ์ในอดีตในปัจจุบันและในอนาคตเชื่อมโยง
เข้าไว้ด้วยกันโดยใช้เวลาสื่อสารเพียง ๑-๒ นาทีเท่านั้น

ประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้วและก่อนหน้านั้นขึ้น
ไป บริเวณที่เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างสะพาน
พระพุทธยอดฟ้ากับสะพานพระปิ่นเกล้าในปัจจุบัน
ยังเป็นผืนแผ่นดินที่รกรกทึบด้วยต้นหมากรำไ้ม้ ลำน้ำ
เจ้าพระยาสายเดิมไหลอ้อมเข้าไปตามแนวคลอง
บางกอกน้อยแล้ววกกลับมาออกทางคลองบางหลวง
ใกล้ ๆ กับพระราชวังเดิมในปัจจุบัน ครั้นนั้นคลอง
ทั้ง ๒ นี้คือแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมนั่นเอง สมเด็จพระ
ชัยราชาธิราชทรงเห็นความลำบากลำซ้ำในการ
เดินทางตามลำน้ำสายนี้ จึงโปรดให้ขุดคลองตัดจาก
บริเวณปากคลองบางกอกน้อยถึงปากคลองบางหลวง
ในปัจจุบัน ทำให้ย่นระยะทางไปได้มาก

ต่อมากระแสน้ำเซาะสองฟากฝั่งคลองกว้าง
เข้าทุกทีกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

แต่ไหนแต่ไรมา จนกระทั่งประมาณ ๔-๕ ปี
มานี้เอง น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาสะอาดปราศจากกลิน
เหมันตลอดมา ไม่น้ำจะงวดน้อยลงเพียงใด เป็นที่
อาศัยของกุ้งปลา นานาชนิด แต่ในปัจจุบัน น้ำใน
แม่น้ำกลายเป็นน้ำเน่าไปปีละหลาย ๆ ครั้ง
ความเน่าเหมันเพิ่มมากขึ้นทุกที หากปล่อยไว้เช่นนี้
น้ำคงจะเปลี่ยนสีกลายเป็นสีดำสกปรก ส่งกลิ่นเหมัน
ตลอดปี สัตว์น้ำไม่อาจมีชีวิตรอดได้อีกต่อไป เช่นเดียว
กับน้ำในลำคลองต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครนั่นเอง

(๓) ถ้อยคำใช้เป็นเครื่องทำให้เกิดความ เบิกบานใจได้

ประโยชน์ของถ้อยคำในข้อนี้เห็นได้ชัดจากบท
ร้อง บทเพลง และบทกวีนิพนธ์ ต่าง ๆ ซึ่งยังความ
เบิกบานใจให้แก่บุคคลได้ทุกเพศ ทุกวัย

นักเรียนเพียงสังเกตดูถ้อยคำในบทร้องง่าย ๆ
ต่อไปนี้

- ๑) โพงพางเอ๋ย ปลาเข้าลอด
ปลาตาบอด เข้าลอดโพงพาง
- ๒) จับปูดำ ขยำปูนา จับปูม้า คว่ำปูทะเล
- ๓) จำจิ้มะเชื้อเปราะะ กะเทาะหน้าแว่น
พายเรือออกแอ่น กะแท่นตันกุ่ม
สาวสาวหนุ่มหนุ่ม อาน้ำท่าไหน
อาน้ำท่าวัด เอาแป้งไหนผัด
เอากะจกไหนส่อง เยี่ยมเยียมมองมอง
นกขุนทองร้องวู้

จะเห็นว่าการที่เด็ก ๆ หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ เมื่อ
ได้ฟังบทร้องง่าย ๆ เหล่านี้ครั้งใด ก็จะทำให้ความรู้สึก
เบิกบานใจทุกครั้งไป ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจของถ้อยคำ
ง่าย ๆ เหล่านี้นั่นเอง นี่คือประโยชน์สำคัญข้อหนึ่ง
ของถ้อยคำที่เราจะมองข้ามไปไม่ได้

(๔) ถ้อยคำใช้เป็นเครื่องโน้มน้าวจิตใจได้

ประโยชน์ของถ้อยคำในข้อนี้เห็นได้ชัดจากคติ-
พจน์ คำขวัญ คำอวยพร ภาษิต บทปลุกใจ คำ
ปราศรัย สุนทรพจน์ เป็นต้น ซึ่งมีอำนาจโน้มน้าวใจ
คนจำนวนมากได้อย่างดียิ่ง

จงสังเกตดูถ้อยคำต่อไปนี้ ซึ่งล้วนแต่มีอำนาจ
โน้มน้าวใจเป็นอย่างสูง แม้เราจะได้ยินกันมานานจน
คุ้นหูแล้วก็ตาม

- สละชีพเพื่อชาติ
- เสียชีพอย่าเสียสัตย์
- ตัวตายดีกว่าชาติตาย
- ชาติ เกียรติ วินัย กล้าหาญ
- เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า

ไทยทำไทยใช้
สุขสันต์วันเกิด
สวัสดิ์ปีใหม่
อายุมันขวัญยืน
โตวันโตคืน
พูดดีเป็นศรีแก่ตัว

ในบางครั้ง คำพูดเพียงคำเดียว หรือสองสามคำ ก็อาจมีอำนาจทำให้อารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์เปลี่ยนแปลง หรือผันแปรไปได้มาก เช่น เปลี่ยนจากความเฉยเมย เป็นความกระตือรือร้น เปลี่ยนจากความโกรธเป็นความเมตตา เปลี่ยนจากความเหน็ดเหนื่อยเป็นความชุ่มชื่นใจ เปลี่ยนจากความหมดหวังเป็นความมีหวังได้

สมมติว่านักเรียนถูกเพื่อนคนหนึ่งต่อว่าต่อขาน และใช้คำบริภาษอย่างรุนแรง ด้วยความโกรธแค้น อันเนื่องมาจากความเข้าใจผิด แทนที่นักเรียนจะโต้ตอบอย่างรุนแรงกลับไปโดยทันทีทันควันอันเป็นการเพิ่มความโกรธให้รุนแรงยิ่งขึ้นหลายเท่า หากนักเรียนจะพูดกับเพื่อนผู้นี้ แต่เพียง ๒-๓ คำว่า “ฟังเราก่อน” คำพูดเพียงเท่านี้จะลดความโกรธของเพื่อนคนนั้นลงไปมาก เขาอาจได้สติรู้สึกตัวขึ้นว่า ได้กล่าวคำอันไม่สมควรออกไป นี่คือตัวอย่างของถ้อยคำที่มีอำนาจเปลี่ยนอารมณ์ของมนุษย์ได้

ด้วยเหตุนี้มนุษย์ที่เห็นประโยชน์ของถ้อยคำว่ามีอำนาจโน้มน้าวใจ จึงพยายามสร้างคติพจน์ คำขวัญ คำคม ใช้กันมากมาย และแพร่หลายดังที่เรารู้เห็นกันอยู่ทั่วไปในทุกวันนี้

ประโยชน์ของภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ

เมื่อนักเรียนเข้าใจความหมายของภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำที่กล่าวมาแล้ว หากใช้ความสังเกตเพียงเล็กน้อยก็จะเห็นว่า การสื่อสารของมนุษย์ในชีวิตประจำวัน นั้นจะหลีกเลี่ยงการสื่อสารด้วยภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำเสียมิได้ เมื่อบุคคลปรากฏตัวอยู่เฉพาะ

หน้ากัน แม้จะไม่ได้พูดกันด้วยถ้อยคำใด ๆ เลย แต่ทั้งสองฝ่ายก็จะส่งสารชนิดที่ไม่ใช่ถ้อยคำถึงกันโดยตลอดเวลา และแม้ในขณะที่พูดจากันด้วยถ้อยคำ ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำก็ยังปรากฏควบคู่ไปด้วยอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้โดยผู้สื่อสารอาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

หากเราจะพิจารณาว่า ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำมีประโยชน์แก่การสื่อสารอย่างไร เราอาจมองได้หลายแง่ เช่นเดียวกับภาษาถ้อยคำ ในที่นี้จะกล่าวแต่เพียงบางแง่ ที่เห็นว่านักเรียนจำเป็นต้องทราบเท่านั้น

(๑) ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำช่วยภาษาถ้อยคำ

ประโยชน์ของภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำในข้อนี้จะช่วยให้การสื่อสารเป็นที่เข้าใจแจ่มชัดขึ้น เพราะในเวลาที่มีมนุษย์พูดกันด้วยถ้อยคำ มนุษย์รับรู้โดยการได้ยินเท่านั้นซึ่งอาจจะได้ยินไม่ชัดก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนพูด พูดไม่ชัดเจน หรือเมื่อประสาทหูของผู้ฟังบกพร่อง หรือเมื่อมีเสียงรบกวนแทรกเข้ามาในกรณีเช่นนี้ หากผู้พูดใช้ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำเข้าไปด้วยจะช่วยให้อาการสื่อสารกันได้แจ่มชัดขึ้น

สมมติว่านักเรียนยืนอยู่ในบริเวณโรงเรียน มีคนเดินเข้ามาถามว่า ห้องอาจารย์ใหญ่อยู่ที่ไหน นักเรียนก็ตอบว่าอยู่อาคารหลังนั้น ๆ ชั้นที่เท่า นั้น ๆ หอ นั้น ๆ ขณะที่ตอบ นักเรียนก็คงจะต้องชี้มือไปยังอาคารหลังนั้น ผู้ถามก็คงจะต้องฟังไปด้วยและมองตามไปด้วย อาการชี้มือนั้นคือภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำที่ช่วยภาษาถ้อยคำนั่นเอง

ในภาษาไทยเรา เวลาที่มีคำถามเช่นว่า “เห็นด้วยหรือไม่” ผู้ตอบอาจตอบว่า “ไม่เห็นด้วย” คำ “ไม่” ในคำตอบตามปกติ มักจะได้ยินไม่ค่อยชัดนัก แต่ถ้าผู้ตอบใช้อากัรสันติริชะด้วยพร้อม ๆ กับกล่าวคำตอบนั้น ผู้ฟังย่อมจะเข้าใจไม่ผิดพลาดเลย แม้ว่า จะไม่ได้ยินคำว่า “ไม่” เลยก็ตาม ในทำนองเดียวกัน ถ้าตอบว่า “เห็นด้วย” พร้อมกับพยักหน้า ผู้ฟังก็เข้าใจได้แจ่มชัดทันที

(๒) ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ ใช้แทนภาษา ถ้อยคำได้ในบางกรณี

ในบางโอกาส เมื่อมนุษย์มีความจำเป็นต้องสื่อสารกันแต่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขบางอย่าง เช่น สภาพแวดล้อม หรือสถานที่ที่ไม่อำนวยให้ใช้คำพูดกันได้ อวัยวะสำหรับออกเสียงพูดไม่ปกติ ทำให้จำเป็นต้องใช้ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำแทนคำพูด ตัวอย่างเช่น ในห้องสมุดหรือในห้องประชุมที่ต้องการความเงียบสงบ ถ้าเราต้องการจะส่งสารให้เพื่อนทราบ ว่า “ขอให้เงียบ ๆ หน่อย” เราจะพูดออกไปก็ไม่ได้ เพราะคำพูดของเรานั่นเองจะเป็นการส่งเสียงดังขึ้นในที่นั้น เราจำเป็นต้องใช้ อากัปกิริยาท่าทาง เป็นต้นว่า ใช้มือแตะที่ริมฝีปากของเราเอง ๒-๓ ครั้ง ให้เพื่อนผู้นั้นมองเห็น ซึ่งเมื่อเห็นแล้วก็จะรู้ได้ทันทีว่าเราขอให้เขาเงียบเสียงลง ถ้าเราจะส่งสารให้เขาออกไปเสียจากห้องนั้น เราก็อาจชี้มือพร้อมกับบ้วนปากไปทางประตู เขาก็อาจจะรับสารได้เช่นเดียวกัน

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ คนไข้ที่กำลังนอนให้ทันตแพทย์ทำฟัน อาจถูกแพทย์ใช้สาลี่จุกไว้ในกระพุ้งแก้ม กำลังอ้าปากค้างอยู่ ย่อมพูดไม่ได้ เมื่อทันตแพทย์ซักถาม เช่นว่า เจ็บไหม เสียไหม ตรงนี้ใช่ไหม การตอบจะทำได้ก็โดยสั่นหน้า หรือพยักหน้า ซึ่งเป็นภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ ที่พอทำให้ทันตแพทย์รับรู้ความหมายได้

(๓) ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำช่วยเพิ่มความรู้สึกและน้ำหนักให้แก่ถ้อยคำ

ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ ที่ช่วยเพิ่มน้ำหนักให้แก่ถ้อยคำ มักจะเป็นภาษาของน้ำเสียง และภาษาท่าทาง ประกอบกัน เช่นคำว่า “เรายอมไม่ได้” เราอาจเปลี่ยนน้ำเสียงได้ต่าง ๆ กันไป จะใช้น้ำเสียงให้เกิดความรู้สึกน่าเห็นใจก็ได้ และถ้าเพิ่มอาการสั่นศีรษะน้อย ๆ ด้วยก็จะยิ่งเพิ่มความรู้สึกดังกล่าวมากขึ้น ถ้าเราเปลี่ยนน้ำเสียงให้เด็ดขาดหนักแน่นขึ้น พร้อมทั้งกำมือแน่น

ยกท่อนแขนข้างนั้นขึ้นลงครึ่งหนึ่ง ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำที่ใช้ตอนหลังนี้ก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกหนักแน่นเด็ดขาด เอาจริงเอาจังมากขึ้น ต่างจากตอนแรกมาก

นอกจากน้ำเสียงและกิริยาอาการแล้ว วัตถุสิ่งของก็อาจเพิ่มน้ำหนักให้แก่ถ้อยคำได้มาก นักเรียนคงจำเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างกล่าวคำเท็จแก่นางศรีประจันว่าพลายแก้วตายในสงครามเสียแล้ว ขุนช้างถือหม้อใส่กระดูกมาแสดงให้เห็นเพื่อเพิ่มน้ำหนักให้แก่คำบอกเล่าของตน ผลคือ ทั้งนางศรีประจันและนางพิมหลงเชื่อว่าเป็นความจริง

(๔) ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำช่วยทำให้การสื่อสารรวดเร็วและมีชีวิตจิตใจยิ่งขึ้น

ลำพังถ้อยคำอย่างเดียว แม้จะมีความหมายชัดเจน มีเนื้อหาถูกต้อง แต่อาจทำให้ผู้รับสารเกิดความเบื่อหน่ายได้ ถ้าผู้พูดขาดความสามารถที่จะทำให้อารมณ์ของตนมีชีวิตจิตใจ เมื่อผู้รับสารเกิดความเบื่อหน่ายถึงขั้นหนึ่งแล้ว การสื่อสารก็จะขาดตอนลง แม้อีกฝ่ายหนึ่งจะยังคงพูดต่อไป ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำจะมีส่วนช่วยมากไม่ให้การสื่อสารขาดตอนลง เราอาจใช้ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำเรียกความสนใจของผู้ฟังได้ นักเรียนคงจะเคยฟังบุคคลที่พูดให้คนฟังได้เป็นเวลานานโดยไม่น่าเบื่อ ถ้าสังเกตให้ดี จะเห็นว่า นอกจากมีเนื้อหาอันน่าสนใจแล้ว ผู้ที่พูดได้เช่นนั้นยังสามารถใช้ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำเพิ่มความมีชีวิตจิตใจได้อย่างเหมาะสมจะอยู่ตลอดเวลาที่พูด เช่น บังคับกระแสดเสียงให้ช้าลงบ้าง หรือเร็วขึ้นบ้างหนักแน่นขึ้นบ้างแผ่วเบาลงบ้าง เปลี่ยนระดับเสียงให้สูงขึ้นบ้างต่ำลงบ้างให้เหมาะกับตัวละคร กลุ่มผู้พูด และผู้ฟัง นอกจากนี้ อาจใช้สายตา วางสีหน้า แสดงท่าทางให้เข้ากับเนื้อหาและอารมณ์ที่แฝงอยู่ให้ตัวสาร ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำเหล่านี้ ล้วนมีส่วนทำให้การสื่อสารมีชีวิตจิตใจขึ้น ผู้ฟังไม่เบื่อและรับสารได้รวดเร็ว

แบบฝึกหัด

๑. ยกตัวอย่างภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำที่นักเรียนพบเห็นในชีวิตประจำวันมาตามหัวข้อต่อไปนี้
 - (๑) การใช้มือ
 - (๒) การใช้สายตา
 - (๓) การยืน
 - (๔) การสัมผัส
 - (๕) การเคลื่อนไหวศีรษะ
๒. ประโยชน์ของถ้อยคำตามที่กล่าวไว้ในบทนี้มีอะไรบ้าง นักเรียนแลเห็นประโยชน์อื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวไว้ในหนังสือนี้ อะไรอีกบ้าง
๓. จงยกตัวอย่างภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำซึ่งทำหน้าที่ต่อไปนี้ อย่าให้ตัวอย่างซ้ำกับที่ให้ไว้ในหนังสือเรียน
 - (๑) ใช้แทนถ้อยคำ
 - (๒) ใช้ย้ำถ้อยคำ
 - (๓) ใช้เพิ่มน้ำหนักถ้อยคำ
๔. นักเรียนออกมาแสดงการใช้ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำหน้าชั้น โดยไม่ต้องใช้ถ้อยคำเลยตามที่กำหนดต่อไปนี้
 - (๑) การจัดหนังสือให้เป็นหมวดหมู่เข้าชั้น ใช้หนังสือประมาณ ๑๐ เล่ม
 - (๒) การพับกระดาษให้เป็นรูปสัตว์หรือสิ่งของต่าง ๆ
 - (๓) การพับกระดาษเขียนจดหมายเพื่อบรรจุของให้เรียบร้อย งดงาม
๕. เรียบเรียงข้อความที่กล่าวถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตให้เชื่อมโยงกัน ความยาวประมาณ ๒ หน้ากระดาษ ในหัวข้อต่อไปนี้
 - (๑) การจราจรในท้องถิ่นของข้าพเจ้า
 - (๒) สถานที่ท่องเที่ยวในเมืองไทย
 - (๓) ลูกเสือไทย
 - (๔) ประชาธิปไตยในประเทศไทย

บทที่ ๓

การใช้ถ้อยคำตามระดับและเนื้อหาของการสื่อสาร

ในการศึกษาหลักภาษา มีความจริงอยู่ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่คนที่ใช้ความสังเกตทั่วไปแต่ไม่มีผู้ใดนำมากล่าวในหนังสือเล่มใดที่สอนหลักภาษา ความจริงนั้นคือ คนเราที่อยู่ในสังคมที่มีความเจริญแล้ว ย่อมนิยมใช้ถ้อยคำเป็นระดับต่าง ๆ ถ้อยคำที่ต่างระดับกันนั้น มีความหมายเหมือนกัน แต่คนในสังคมยึดถือเป็นขนบ ประเพณี หรือเป็นมรรยาท ว่าจะต้องใช้คำนั้นคำนี้ ตามเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ถ้ามีการใช้ผิดที่

ผิดโอกาส ก็บังเกิดความไม่พอใจ บางครั้งก็ถึงแก่สื่อสาร กันไม่ได้ เข้าใจผิดกันไปเลยก็มี

สมมติว่าเราใคร่จะสื่อสารให้คน ๆ หนึ่งหรือหลายคนรับสารของเราว่า

“จะไม่มารับประทานอาหารตามเวลา ขออภัยด้วย”

เราอาจกล่าวโดยใช้ถ้อยคำเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้

ระดับการสื่อสาร	ถ้อยคำที่กล่าว
ก) บิดาพูดกับมารดา	“เธอ เย็นนี้อย่ารอกินข้าวนะ ฉันจะไปกินบ้านเพื่อน ขอโทษด้วย ที่ไม่ได้บอกให้รู้ล่วงหน้า”
ข) แม่พูดกับลูก	“นี่ลูก แม่ไม่กินข้าวบ้านเย็นนี้นะ ลูกกินกันกับคุณพ่อ แล้วล้างถ้วยชามเก็บให้เรียบร้อยด้วย”
ค) ลูกคนโตพูดกับลูกจ้างในครอบครัว	“นี่ บุญเรือนจะ เรียนคุณพ่อคุณแม่ว่าเย็นนี้ ฉันไปรับประทานข้าวบ้านคุณป้า เรียนว่าขอประทานโทษที่ ไม่ได้บอกเอาไว้ คุณป้า เพิ่งโทรศัพท์มา แล้วบุญเรือนกับน้องจ้อยช่วยกันล้างชามเก็บชามด้วยนะ”
ง) ผู้ที่พักอยู่ในบ้านเช่าเขียนข้อความฝากไว้ให้เพื่อนที่อยู่ร่วมบ้านเช่าหลังเดียวกัน	พี่ประเมิน (ผู้ร่วมบ้านที่มีอาวุโสกว่าผู้อื่น) ผมขอประทานโทษ เย็นนี้ผมจะไม่กลับมารับประทานอาหารที่บ้าน เพราะคุณลุงมาจากต่างจังหวัด จะต้องพาท่านไปบ้านคุณอา เรื่องการล้างชามโปรดวานสมพร (เพื่อนร่วมบ้านอีกผู้หนึ่ง) ให้ล้างแทนผม แล้วถึงวันเวรของเขา ผมจะล้างแทน ขอขอบคุณครับ พูนเพิ่ม (นามผู้ส่งความ)

การใช้ถ้อยคำสำนวนข้างต้นนี้ ในข้อ (ก), (ข) และ (ค) เป็นถ้อยคำสำนวนที่ใช้กันในครอบครัว และเป็นสำนวนพูดกับคนสนิทกัน แต่ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนไป คนที่ร่วมกันรับประทานอาหารไม่ใช่คนในครอบครัว

เดียวกัน แต่เป็นคนวัยเดียวกัน อยู่บ้านเช่าช่วยกันออกเงินเป็นค่าอาหารตามส่วน และเมื่อจะออกจากบ้าน ไม่สามารถจะสั่งผู้ใดได้ ต้องใช้การเขียนจดหมายสั้น ๆ ถ้อยคำสำนวนก็อาจเป็นดังข้อ (ง) เมื่อส่งสารโดยการเขียน

ก็ต้องให้แจ่มชัดกว่าการพูด และใช้ถ้อยคำที่เห็นได้ว่า
ผู้ส่งสารพยายามให้สุภาพ
อีกตัวอย่างหนึ่งอาจเห็นระดับต่าง ๆ ได้ดีกว่า
ตัวอย่างที่ยกมาแล้ว

สมมติสารที่ต้องการจะสื่อ คือ
“ขอให้คนจำนวนประมาณ ๕๐ คน ที่ประชุม
กันอยู่ย้ายที่ประชุมทันที”
เราอาจกล่าวโดยใช้ถ้อยคำระดับต่าง ๆ ดังนี้

ระดับการสื่อสาร	ถ้อยคำที่กล่าว
(ก) นักเรียนแจ้งแก่คนที่ประชุม (ตามที่อาจารย์ใหญ่มอบหมายให้ มาแจ้ง)	“ขอประทานอภัยครับ อาจารย์ใหญ่ให้ผมมาเรียนว่าสายไฟฟ้าใหญ่ ในตึกนี้เสีย จำเป็นต้องเปลี่ยนที่ประชุมไปที่ตึกหน้าครับ ขอความ กรุณาย้ายไปเดี๋ยวนี้ครับ เพราะว่าช่างไฟฟ้าจะต้องมาตรวจสอบสาย ทันทีครับ”
(ข) อาจารย์ใหญ่แจ้งแก่คนที่ประชุม	“ขอโทษ คุณ ๆ ที่ประชุมกัน เกิดความจำเป็นจริง ๆ สายไฟฟ้า ใหญ่ของตึกนี้มีอะไรไม่ค่อยดี ต้องรีบให้ช่างเขามาตรวจแล้วเปลี่ยน เสียโดยเร็ว ขอรบกวนให้ย้ายไปประชุมตึกหน้าเดี๋ยวนี้ละคุณ”
(ค) ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่เขียนบันทึกมา ถึงเลขานุการที่ประชุมให้แจ้งให้ผู้ เข้าประชุมทราบ	“เรียนเลขานุการการประชุม (กล่าวชื่อการประชุม สมมติว่า การ ประชุมเรื่องการปรับปรุงค่าบำรุงการศึกษา) ด้วยช่างไฟฟ้าของ โรงเรียนได้แจ้งให้ทราบว่า มีความจำเป็นจะต้องตรวจสอบสายไฟฟ้าใหญ่ โดยเร็วที่สุด จึงต้องขอรบกวนท่านขอให้เปลี่ยนสถานที่ประชุม ไปที่ตึกหน้า ทั้งนี้เฉพาะเวลาบ่ายนี้เท่านั้น พรุ่งนี้เชื่อว่าจะใช้ตึกเดิมนี้ เป็นสถานที่ประชุมต่อไปได้ ขออภัยที่ต้องรบกวนและขอขอบคุณ ที่ให้ความร่วมมือด้วย”

ระดับของถ้อยคำสำนวน

ตามปกติแล้วเราจะเห็นว่า ในการติดต่อสื่อสาร
กันในสังคมจะมีสำนวนที่จำแนกออกได้เป็นระดับต่าง ๆ
ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมก้าวหน้าแล้ว

ตัวอย่างในการพูดระดับของการใช้ถ้อยคำ นับแต่ต่ำ
ไปหาสูง คือ

ระดับการสื่อสาร	ถ้อยคำที่ใช้	หมายเหตุ
พูดกับคนสนิทกันมากที่สุด (มักอยู่ในระหว่างเพื่อนชาย)	ไปไหนมาวะ ไอ้ฉิบหาย ฯลฯ	ใช้คำหยาบ
พูดกับคนสนิทกัน (ทั้งระหว่างเพื่อนชายและเพื่อน หญิง)	แหม เดินทำหน้าต๋มมาจากไหนจ๊ะ ไปจับใครมา จากไหนล่ะพ่อ	ใช้คำคะนอง

ระดับการสื่อสาร	ถ้อยคำที่ใช้	หมายเหตุ
พูดกับคนสนิท	เป็นไง ยังกินอยู่สบายดีหรือ ดุ๊ยรักษารูป รักษาพุงอยู่ตามเคยนี้	ใช้ถ้อยคำสุภาพ ไม่เป็นแบบพิธี
พูดกับคนสนิทหรือคนรู้จักผิว เผือกก็ได้ (เป็นผู้ใหญ่กว่า)	คุณสบายดีหรือคะ ดุ๊ยไม่เปลี่ยนแปลงอะไร สดชื่นดี	ใช้คำสุภาพ
พูดกับคนที่รู้จักผิวเผิน (เป็นผู้ใหญ่กว่า)	คุณอาสบายดีใช่ไหมคะ ไม่ค่อยได้พบเลยคะ	ใช้คำสุภาพ ค่อนข้างเป็นพิธี
พูดกับคนที่อาจรู้จักกันสนิทหรือไม่สนิท (เป็นผู้ใหญ่กว่ามาก)	ท่าน (หรือ อาจารย์ คุณ คุณหญิง ฯลฯ) สบายดี หรือครับ ผมไม่ค่อยได้พบท่านมานานแล้ว	ใช้คำแสดงความเคารพ
พูดกับพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า	ท่าน (หรือ ฝ่าพระบาท) ทรงสบายดีหรือเพคะ (ผู้พูดเป็นหญิง) ฝ่าพระบาททรงสบายดีหรือกระหม่อม (ผู้พูดเป็นชาย)	ใช้คำราชาศัพท์

ระดับของถ้อยคำเฉพาะโอกาสและบุคคล

ในภาษาไทยเรามีคำความหมายเหมือนกัน แต่มีความเหมาะสมเฉพาะโอกาสและบุคคลไม่เหมือนกัน ตัวอย่าง

คำสามัญ	คำสุภาพ	คำคะนอง
ตื่น	เท้า	-
ตาย	เสียชีวิต, ถึงแก่กรรม	มืองเท่ง
กิน	รับประทาน	หม่ำ, เขมือบ, ฟาด
เมื่อย	ภรรยา	แฟน, ที่บ้าน

คำเหล่านี้ นักเรียนต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นแล้วจะเป็นผลเสียแก่การสื่อสารมาก

ควรสังเกตด้วยว่า มีถ้อยคำสำนวนที่ใช้เฉพาะในการพูด เมื่อจะใช้ในการเขียนให้ได้ความหมายอย่างเดียวกัน ก็จะเปลี่ยนถ้อยคำสำนวนใหม่ และถ้อยคำสำนวนที่ใช้ได้ทั้งในการพูดและการเขียนก็มีด้วย

สำนวนพูด

นายเจริญนึกว่า ถ้าจะไปหานายพรตอนนั้น เพื่อจะปรึกษาหารือเรื่องงาน นายพรกก็ไม่อยู่บ้าน นายเจริญจึงได้เลยไปวัดเสียบกับนายประสิทธิ์

สำนวนเขียน

นายเจริญคิดว่า ถ้านายเจริญจะไปหานายพรตเพื่อหารือเกี่ยวกับกิจการที่จะต้องทำ นายพรกก็ไม่อยู่บ้านในเวลานั้น นายเจริญจึงไปวัดกับนายประสิทธิ์

สำนวนที่ใช้ได้ทั้งในการพูดและการเขียน

นายเจริญคิดว่า ถ้าหากจะไปหานายพรตเวลานั้นเพื่อปรึกษาเรื่องการทำงานที่จะทำ นายพรกก็ไม่อยู่บ้าน นายเจริญจึงไปวัดกับนายประสิทธิ์

การใช้ถ้อยคำสำนวนให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ และเหมาะสมแก่เนื้อหา มีความสำคัญในการสื่อสารมาก ภาวะเช่นนี้มีอยู่ทุกชุมชนที่ใช้ภาษาร่วมกัน ที่กล่าวใน บทนี้ไม่ครบบริบูรณ์ ผู้ใช้ภาษาจะต้องคอยสังเกต และ พยายามใช้ถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ ตามความนิยม ซึ่งมักจะ เปลี่ยนแปลงเป็นระยะ ๆ ไป ซึ่งก็เป็นธรรมชาติของภาษา ดังได้กล่าวมาแล้ว

การใช้ถ้อยคำตามเนื้อหาของการสื่อสาร

ในการพูด การเลือกเฟ้นถ้อยคำใช้ให้ถูกระดับ นี้สำคัญมาก สำหรับการสื่อสารในชีวิตมนุษย์นอกจาก จะใช้ให้ถูกระดับต่ำสูงแล้ว จะต้องใช้ให้ถูกกับเนื้อหา ของการพูด เช่น ถ้าครูจะบรรยายให้นักเรียน (ที่ตน สอนฟัง) เรื่องจากประวัติศาสตร์ตอนหนึ่ง ครูก็จะต้อง ใช้ถ้อยคำสำนวนเชิงวิชาการ แทนที่จะกล่าวตามสบาย ว่า “พระพุทธเจ้าหลวงท่านสิ้นปีจอ พี่ชายคนใหญ่ของ จันเกิดแล้ว เวลานั้นอายุ ๒ ขวบ” ครูก็จะต้องกล่าวว่า “พระจุลจอมเกล้า ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๕ ในพระราชวงศ์จักรี สวรรคต พ.ศ. ๒๔๕๓” ถ้าจะให้ ถูกต้องตามราชาศัพท์ ก็จะต้องกล่าวว่า “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ องค์ที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ สวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๕๓” ในการพูดตามภาษาวิชาการอาจกล่าวพอ เป็นการคารวะ ไม่ต้องกล่าวเต็มตามธรรมเนียมในเวลา กล่าวในงานพิธีจะถือว่าเพียงพอแล้วก็ได้ แต่ “พระ- พุทธเจ้าหลวง” เป็นศัพท์ที่ราษฎรใช้เพื่อแสดงความ รักพิเศษในพระองค์ ไม่ใช่ศัพท์วิชาการประวัติศาสตร์ ศัพท์เชิงวิชาการอาจใช้ในการพูดให้สะดวกปากว่า “รัชกาลที่ ๕ สวรรคต พ.ศ. ๒๔๕๓” ก็ได้ จะใช้ “พระราชวงศ์จักรี” แทน “พระบรมราชจักรีวงศ์” ก็ได้ แต่ตัวอย่างที่ยกมานี้ เป็นตัวอย่างพิเศษที่มีปัญหาทั้ง เชิงวิชาการและเชิงราชาศัพท์ เรียกว่าเป็นตัวอย่าง ที่จะจำไปใช้ยากที่สุด จะยกตัวอย่างที่ง่ายกว่านี้ ต่อไป

เนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ (ธรรมชาติวิทยา)

ความหมายที่ต้องการสื่อ

“ดอกศรีตรัง เป็นดอกไม้สวย เป็นไม้ได้มาจาก ต่างประเทศ มีใบคล้ายใบเฟิร์น ออกดอกปีละครั้ง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด”

ต่อไปนี้เป็นสำนวนวิชาการ ซึ่งใช้สำหรับ บอกลักษณะของพืช ซึ่งเราเรียกว่า ศรีตรัง

ศรีตรัง

ชื่อพฤกษศาสตร์ : *Jacaranda mimosaefolia*

ชื่อสามัญ : *Jacaranda*

ชื่อวงศ์ : BIGNONIACEAE (The Bignonia Family)

ชื่อไทยพื้นเมือง : แคฝอย

เป็นไม้เนื้อแข็งยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ มีถิ่น กำเนิดแถบประเทศบราซิล มีใบเป็นแผงอย่างใบเฟิร์น ใบย่อยออกเป็นคู่ขนานกันไปตามก้านใบ ดอกออกเป็น ช่อตามยอดและตามโคน ก้านใบตอนปลายกิ่งสีน้ำเงิน อมม่วงสว่างสดใสมาก เวลาออกดอกมักทิ้งใบเกือบหมด ต้น ดอกมีลักษณะเป็นทรงกรวยรูปกระดิ่งตอนปลาย บานออกเป็น ๔ แฉก ออกดอกปีละครั้ง มักนิยมขยาย พันธุ์ด้วยเมล็ด

โปรดสังเกตวิธีใช้ถ้อยคำ นักธรรมชาติวิทยา (นักชีววิทยา นักพฤกษศาสตร์ นักสัตวศาสตร์ นักภูมิ วิทยา ฯลฯ) มีชื่อเป็นภาษาละตินสำหรับพืชและสัตว์ ทุกชนิด ที่ได้ทำการค้นคว้าวิจัย จนเป็นที่รู้จักกันใน วงวิชาการ ถ้าพบสัตว์หรือพืชใหม่ที่ยังไม่เคยวิจัยค้นพบ กันมาก่อน ก็จะต้องตั้งชื่อเป็นภาษาละตินขึ้นทันที ในการ แลกเปลี่ยนลักษณะของพืชหรือสัตว์ นักวิทยาศาสตร์จะบอก ชื่อที่คนสามัญเรียกไว้ด้วย และควรสังเกตสำนวนที่ใช้ คือ ทุกคำมีความหมายเฉพาะ และใช้ถ้อยคำน้อยที่สุด ไม่มีถ้อยคำซ้ำกันเลย คำ ๆ หนึ่งมีความหมาย ๑ ความหมายเสมอไป

สำนวนที่ยกเป็นตัวอย่างมานี้ นักวิทยาศาสตร์ ใช้ในการสื่อความหมายกับคนสามัญ ไม่ใช่นักวิทยาศาสตร์ด้วยกัน ถ้าใช้กับนักวิทยาศาสตร์ด้วยกัน ก็จะ ใช้ศัพท์วิชาการ (ศัพท์เทคนิค) มากกว่านี้

เนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ประยุกต์

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างสำนวนวิทยาศาสตร์ประยุกต์ หรือที่เรียกในปัจจุบันนี้ว่า เทคโนโลยีสำนวนนี้ใช้ในการติดต่อระหว่างคนสามัญ ไม่ใช่ในวิทยาศาสตร์เขียน เพื่อนักวิทยาศาสตร์ด้วยกัน แม้กระนั้นจะเห็นว่าจำเป็น ต้องใช้ศัพท์เทคนิค ถ้ามิฉะนั้นก็ไม่สามารถสื่อความหมาย

ตัวเลขการใช้ไฟฟ้า ของการไฟฟ้านครหลวง ที่เคยประกาศลงหนังสือพิมพ์ เมื่อระยะจะขึ้นค่าไฟฟ้า ครั้งก่อน

๑. ไฟฟ้าเพื่อแสงสว่าง บ้านหนึ่งใช้หลอดไฟ ๔ ดวง ๆ ละ ๔๐ วัตต์ วันหนึ่งใช้ไฟตั้งแต่ ๖ โมงเย็น ถึง ๔ ทุ่ม รวมเวลา ๔ ชั่วโมง กินแรงไฟวันละ ๖๔๐ วัตต์/ชั่วโมง เดือนหนึ่งใช้ไฟฟ้า ๑๙,๒๐๐ วัตต์/ชั่วโมง หรือเท่ากับ ๑๙.๒ กิโลวัตต์/ชั่วโมง

คือเดือนหนึ่งใช้ไฟฟ้าเพื่อแสงสว่าง ๑๙.๒ หน่วย จะเห็นได้ว่า ผู้สื่อความหมายจำเป็นต้องใช้ คำ “วัตต์” และ “วัตต์/ชั่วโมง” ซึ่งคนสามัญย่อม ไม่เข้าใจ แต่ถ้าได้รับคำอธิบายต่อไปนี้ ก็น่าจะเข้าใจ คือ

หน่วยที่แสดงการใช้ไฟฟ้า กำหนดเป็น “กิโลวัตต์/ชั่วโมง” ซึ่งเรียกกันง่าย ๆ ว่า “หน่วย” หรือ “ยูนิต” (Unit) คำนี้โดยทั่วไปอ่านออกเสียงว่า “ยูหนิต” หลอดไฟฟ้า ๔๐ วัตต์ ใช้นาน ๑๐ ชั่วโมง กินหรือใช้ ไฟฟ้าไป ๔๐๐ “วัตต์/ชั่วโมง”

หลอดไฟฟ้า ๑๐๐ วัตต์ ใช้นาน ๑ ชั่วโมง กินหรือใช้ไฟฟ้า ๑๐๐ วัตต์/ชั่วโมง

เนื้อหาประเภทข่าวและความคิดเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์

ต่อไปนี้เป็นสำนวนหนังสือพิมพ์

๑. เสียง “ไวย” จากปากีสถาน (สยามรัฐ ๔ ม.ค. ๒๓)

เมื่อวานนี้คอลัมน์นี้ได้แสดงความวิตกกังวล ไปแล้วว่า ปากีสถานกำลังรับภาระอย่างหนักที่มีผู้ลี้ภัย

ชาวอัฟกานิสถาน (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่าชาวอัฟกัน) ได้อพยพเข้าไปเป็นจำนวนมากเกือบสี่แสนคนเป็น จำนวนที่พอพืดพอเหวี่ยงกับที่ประเทศไทยต้องรับ ผู้ลี้ภัยจากอินโดจีนเข้ามา

๒. ให้ กรม. เลือกรูปวิธีประหยัดน้ำมัน

คณะกรรมการพิจารณามาตรการประหยัดไฟฟ้า และพลังงาน จะเสนอ กรม. ปิดปั๊มวันอาทิตย์ หรือ ร่นเวลาการจำหน่ายน้ำมันแต่ละวันลง

นายต่อพงษ์ วัจนะสวัสดิ์ เลขานุการคณะกรรมการพิจารณามาตรการประหยัดไฟฟ้าและพลังงาน เปิดเผยว่า จากการประชุมคณะกรรมการ ฯ วานนี้ ที่ประชุมได้ตกลงเกี่ยวกับมาตรการประหยัดไฟฟ้าและ พลังงานว่าจะเสนอคณะรัฐมนตรีให้เลือกมาตรการ ๒ ประการ ในวันอังคารที่จะถึงนี้

สำนวนหนังสือพิมพ์นั้น นิยมใช้ถ้อยคำที่ไม่ ยืดยาว ให้ความหมายรวดเร็วและไม่ระมัดระวังแบบแผน เช่น ใช้คำว่า “ปิดปั๊ม” และใช้คำ “เปิดเผย” แทนคำ “ชี้แจง” ตามปกติคำ “เปิดเผย” ใช้เกี่ยวกับเรื่อง ที่ ปกปิด

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการ “พาดหัว” หนังสือพิมพ์

๑. ทหารุสเซียบุกขยี้ขบถมุสลิม (สยามรัฐ ๔ มกราคม ๒๕๒๓)

๒. เขมรเสรีโดนถล่มยับ ๓ ชั่วโมง คน ร่วมแสนทะลักเข้าไทย (เดลินิวส์ ๖ มกราคม ๒๕๒๓)

สำนวนพาดหัวหนังสือพิมพ์ ผู้ใช้เจตนาให้ สะดุดตาคนอ่านหนังสือพิมพ์ มักใช้ถ้อยคำที่จะให้ คนซื้อตื่นเต้นและอยากรู้อะไรที่จะกล่าวถึงในหนังสือ-พิมพ์ฉบับนั้น ๆ

เนื้อหาประเภทโฆษณา

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างสำนวนโฆษณาธุรกิจหรือ โฆษณาสินค้า

๑. กลอสเตอร์ ความสุขที่คุณดื่มได้ (กลอส-เตอร์ เป็นชื่อเบียร์ชนิดหนึ่ง)

๒. คุณค่าที่คุ้มค่าเงินของโพลสกี ๑๒๕ คือ

ข่าวดีที่คุ้มค่าแห่งการรอคอยของผู้ที่กำลังจะซื้อรถใหม่ (โปสเตอร์เป็นชื่อยี่ห้อรถยนต์ และ “โปสเตอร์ ๑๒๕” เป็นชื่อของรถยนต์แบบหนึ่งของยี่ห้อนั้น)

๓. หัวข้อข้อฟ้าแดนไกล เราบินประทับใจไปทั่วโลก (สายการบินแพนแอม)

สำนวนที่ใช้โฆษณาธุรกิจหรือสินค้า มุ่งให้สะดุดใจคนจำนวนมาก และไม่ค่อยระมัดระวังระเบียบการใช้ถ้อยคำที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป มักพยายามหาถ้อยคำที่แปลกหูแปลกตา และให้ความหมายที่แปลกไปจากความหมายของถ้อยคำที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปด้วย

เนื้อหาประเภทพรรณนา

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างสำนวนการประพันธ์ เป็นคำพรรณนาภาพ ณ สถานที่แห่งหนึ่งในชนบท

๑. กลางหนองดอกโสนกำลังงามสะพรั่ง ดอกสีเหลืองสลบน้ำตาลย้อยเป็นพวงระย้า ต้นของมันเขียวเหมือนลำเทียน โยกไอนยวบยาบไปตามกระแสนลมที่โชยอ่อน ๆ มาจากชายทุ่ง น้ำใสแจ้วมองเห็นหอยปูและปลาว่ายไปมา นกยางขาวบินตัดทุ่งนาสีเขียวและท้องฟ้าสีครามใสไปฝูงแล้วฝูงเล่า บางฝูงลงมาเกาะพักผ่อนบนพุ่มโสนชูคอยาวตาใสแป้วมองดูเด็ก ๆ ก่อนจะบินหนีไป เด็ก ๆ ช่วยกันเก็บดอกโสนใสในเรือสายจะเอาไปจิ้มน้ำพริกเป็นอาหารเย็น ดอกโสนเก็บจากต้นสด ๆ ผัดน้ำมันหอยหอมอร่อยมาก ถ้ามีปลาปิ้งแก้มด้วยยิ่งอร่อยใหญ่ (เรื่องสั้นชนบท นิมิตรภูมิถาวร หน้า ๔)

ในตัวอย่างข้างบนนั้น ผู้แต่งพยายามจะสื่อความหมายว่าสถานที่นั้นงดงาม ผู้แต่งเลือกเฟ้นถ้อยคำที่ทำให้เกิดมโนภาพงาม และใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ มีความบรรจงอยู่ในสำนวน

๒. รวมหันกลับมาพิจารณาดูใหม่ที่ผอมซิดไปกว่าเดิม ผิวหรือก็เหลือ ใหม่ไว้ผมยวเป็นกระเชิงตามใจชอบ เหมือนนักดนตรีฝรั่งบ้า ๆ ที่รวมโปรดปรานยิ่งนัก ผมอันหยิกเป็นฝอยของใหม่นั้นรวมเห็นว่าเข้าท่าที่สุด

สำนวนข้างบนนั้น เป็นสำนวนคำประพันธ์อีกชนิดหนึ่งในสำนวนนี้ ผู้แต่งเจตนาจะให้ฟังเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกของเด็กวัยรุ่น คือ รวม (พระจันทร์สีน้ำเงิน สุวรรณ สุคนธา เล่ม ๒ หน้า ๖๖๑)

เนื้อหาประเภทการบรรยาย

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างสำนวนการบรรยายเรื่องเป็นสำนวนแบบแผน ใช้ถ้อยคำเรียบร้อย เพื่อให้คนทุกกลุ่มทุกเหล่าอ่านได้ไม่มีถ้อยคำที่ระคายหู ระคายตาผู้หนึ่งผู้ใด

ออกจากเมืองวิเชียร ล่องเรือมา ๓ วันถึงเมืองบัวชุม แต่เมืองบัวชุมมาวันหนึ่งถึงเมืองชัยบาดาล ลำนํ้าสักตอนนี้กว้าง แฉวเรือได้ถนัด ขอนไม้ที่กีดขวางทางเรือก็มีน้อยกว่าภาคเหนือ แต่ต้องหลีกแก่งกรวดแก่งหินถี่ขึ้น เมืองบัวชุมและเมืองชัยบาดาล เดิมเป็นเมืองขึ้นของเมืองวิเชียร เมื่อตั้งมณฑลเพชรบูรณ์ รวมตั้งเป็นอำเภอหนึ่งต่างหาก เรียกว่า อำเภอชัยบาดาล (นิทานโบราณคดี หน้า ๑๕๑)

เนื้อหาประเภทกวีโวหาร

ต่อจากนี้เป็นสำนวนการประพันธ์ร้อยกรอง หรือจะเรียกว่า กวีโวหาร ก็ได้

เราโดยสารกาลเวลามานานมาก
มาจากฟากฝันไสวแห่งวัยสาว
ซึ่งหวังโล่รุ่งเดือนขึ้นเยือนดาว
เพียงเพื่อก้าวพลาดพลัดจมนปดพิน
แล้วมีหนึ่งดอกหญ้าแย้มมาปलอบ
กลีบบางบอบนุ่มนวลชวนถวิล
คนผิดหวังหวังจะคว้าประสาธิน
แหงนจากดินเห็นดอกหญ้าไกลกว่าปอง
(ดอกหญ้าสีชมพู จินตนา ปิ่นเฉลียว หน้าแรก)

ในตัวอย่างที่ยกมาข้างบนนั้น จะเห็นว่า นอกจากข้อบังคับของกลอนที่ผู้แต่งรักษาในการเขียนแล้วยังมีสิ่งที่ควรสังเกต คือ ผู้แต่งใช้ความหมายเปรียบเทียบใช้คำที่เป็นเครื่องหมายชี้ไปถึงความหมายอีกอันหนึ่ง

เช่น “โดยสารถกาลเวลา” ปกติเราใช้คำ “โดยสารถ” กับยานพาหนะ เช่น “โดยสารถรถ” “โดยสารถเรือ” แต่ในกลอนข้างบนนั้นผู้ประพันธ์ใช้ “โดยสารถกาลเวลา” ซึ่งหมายความว่า ชีวิตของเราดำเนินไปตามกาลเวลา “ฟากผืนไสวแห่งวัยสาว” ถ้อยคำที่กล่าวนี้มีความหมายซ้อนกันหลายความหมาย “ฟาก” เคยใช้กับแม่น้ำหรือคลอง หรือถนน ในที่นี้ผู้ประพันธ์ใช้ “ฟากผืน” โดยเจตนาให้เกิดความหมายว่า ความผืนนั้นอยู่ไกลไปจากเรา แต่เราพอเห็นได้เช่นเดียวกับที่เราเห็นผืนแม่น้ำลำคลองอีกฟากหนึ่ง คำ “ไสว” ทำให้มีความหมายว่า ความผืนนั้นแจ่มใส และคำ “แห่งวัยสาว” ซึ่งให้ถึงความแจ่มใสนั้นคู่ควบมา กับ “วัยสาว” ต่อไปจะเห็นคำ “โล้รุ่งเดือนขึ้นเยือนดาว” คำ “โล้” เคยใช้กับยานพาหนะ เช่น เรือ และมีความหมายว่า ต้องใช้ความพยายาม ในที่นี้ผู้ประพันธ์สื่อความหมายมาว่า ได้พยายามนำสิ่งทั้งดงามต่อ ๆ ไป บรรทัดต่อไปแสดงความผิดหวัง โดยใช้ถ้อยคำที่เปรียบเทียบให้ผู้อ่านเข้าใจได้ ผู้ที่เดินทางมาด้วยความหวังอันแจ่มใส นั้นได้ก้าวพลาดจนจมดินไปแล้ว บรรทัดต่อไปกล่าวถึง “ดอกหญ้าแยมมาปლობ” ดอกหญ้าในที่นี้ไม่สื่อความหมายตรง แต่สื่อความหมายเปรียบเทียบ คือสิ่งที่มีค่าน้อยในสายตาของคนทั่วไปก็อาจปლობใจผู้ที่ผิดหวัง ตกอยู่ในความว่าเหว ผู้ประพันธ์จบกลอนบทนี้ลงด้วยการสื่อความหมายมาว่า ผู้ที่ผิดหวังรีบร้อนเกินไปในการที่จะรับความเล้าประโลม ในที่สุดจึงสำนึกได้ว่า

ดอกหญ้าซึ่งเขาคิดว่าเป็นของอยู่ใกล้มือและไม่ค่อยจะมีราคานัก ก็เป็นสิ่งที่อยู่ไกลมือ เพราะเขามีได้พิจารณาว่าตนเองอยู่ในสภาพเช่นใดจึงต้องผิดหวังอีกครั้งหนึ่ง

เท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว คงจะพอทำความเข้าใจได้แล้วว่า ในการศึกษาภาษา เราจะเห็นว่าภาษามีลักษณะเป็นระบบอย่างหนึ่ง ภาษาประกอบด้วยถ้อยคำ และระเบียบที่ผู้ใช้ภาษาจะต้องใช้ถ้อยคำสอดคล้องกับระเบียบ จึงจะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารได้ แต่ก่อนนี้เรามักสังเกตเฉพาะไวยากรณ์ เช่น เราจะกล่าวถึงประโยคชนิดต่าง ๆ การจำแนกคำตามความหมายและหน้าที่ในประโยค ฯลฯ แต่เราได้ละเลยไม่ค่อยสังเกตว่า นอกจากระเบียบไวยากรณ์แล้ว ในภาษาไทยทุกภาษា ถ้อยคำที่เราใช้ในการสื่อสาร มีความหมายหลายชั้นหลายชั้น มีความหมายหนักเบาต่างกัน ในบทนี้ได้พยายามชี้ชวนให้สังเกตการใช้ถ้อยคำเป็นระดับต่าง ๆ และ การใช้ถ้อยคำเป็นสำนวนต่าง ๆ ตามเนื้อหาของเรื่องที่เรากล่าวและสถานการณ์ที่เราใช้ภาษา ในสถานการณ์หนึ่ง ผู้ส่งสารจะมีความรู้สึกแล้วก็ตั้งในสื่อความหมายอย่างหนึ่ง อีกสถานการณ์หนึ่งผู้ฟังอาจมีความรู้สึกอย่างหนึ่ง และมีอารมณ์ใคร่จะฟังหรืออ่านถ้อยคำสำนวนเฉพาะสถานการณ์นั้น เราจึงต้องพิจารณาทั้งระเบียบไวยากรณ์ และทั้งระดับของถ้อยคำ อีกทั้งสำนวนที่ใช้ตามสถานการณ์ด้วย

๑. ฝึกบทพบทวนความรู้ เขียนถ้อยคำไม่เกิน ๒ บรรทัด ให้มีความหมายตรงกับ “ฉันจะไม่มารับประทานอาหารตามเวลา ขอภัยด้วย” โดยใช้ถ้อยคำของนักเรียนเอง แล้วบอกด้วยว่าถ้อยคำที่นักเรียนใช้นั้นอยู่ในระดับใดระดับพูดกับคนสนิทกันหรือพูดกับผู้ใหญ่ที่เคารพ หรือพูดเป็นแบบแผนพิธี หรือระดับอื่นอันใด

เขียนถ้อยคำไม่เกิน ๒ บรรทัด แสดงความหมาย “ขอให้ผู้ที่กำลังประชุมกัน แยกย้ายกลับบ้านโดยไม่ชักช้า” เมื่อเขียนถ้อยคำแล้ว นักเรียนบอกไว้ด้วยว่า นักเรียนใช้ถ้อยคำระดับใด ตามที่ยกตัวอย่างให้ดูในข้อข้างบน

เขียนถ้อยคำไม่เกิน ๓ บรรทัด แสดงความหมาย “ดอกไม้ในอุทยานกำลังบานแข่งกัน เป็นทัศนียภาพน่าประทับใจ” เขียนแล้วบอกด้วยว่าถ้อยคำของนักเรียนอยู่ในระดับใด หรือใช้สำนวน

ชนิดใดเป็นสำนวนวิชาการ หรือสำนวนสนทนา หรือสำนวนการประพันธ์ ฯลฯ

๒. ฝึกใช้ถ้อยคำระดับต่าง ๆ

ความหมายที่ต้องการสื่อ “มีต้นไม้แปลกชนิดหนึ่งที่ฉันได้เห็นมา ขอพรรณาลักษณะของต้นไม้ นั้นให้ท่านฟัง คือ.....” นักเรียนเขียนบอกลักษณะของต้นไม้ นั้น จะใช้สำนวนใดก็ได้ เมื่อเขียนแล้วบอกระดับของถ้อยคำหรือชนิดของสำนวนที่ใช้ด้วย

๓. ในการเขียนคำตอบวิชาต่าง ๆ ในการสอบหรือในการทำแบบฝึกหัดในโรงเรียน นักเรียนควรจะใช้สำนวนหนังสือพิมพ์ หรือสำนวนโฆษณาสินค้าหรือไม่ เพราะเหตุใด

๔. นักเรียนคิดหาคำที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่มีคำหลายคำต่างระดับกัน เขียนให้ครูดูเพื่อแสดงความเข้าใจของนักเรียน คิดได้จำนวนเท่าใดก็เขียนไว้ เพื่อแลกเปลี่ยนกันกับเพื่อนร่วมห้องเรียน

บทที่ ๔

ประโยคที่ใช้ในการสื่อสาร

ในการใช้ภาษาสื่อสารนั้น ส่วนมากเราพูดหรือเขียนเป็นประโยค ประโยคแต่ละประโยคอาจยาวไม่เท่ากัน สั้นบ้างยาวบ้าง แล้วแต่ว่าผู้พูดหรือผู้เขียนจะต้องการสื่อสารข้อความมากน้อยเพียงใด และรูปประโยคแต่ละประโยคก็อาจไม่เหมือนกันแล้วแต่ว่าผู้พูดหรือผู้เขียนจะเจตนาสื่อสารข้อความอย่างไร

การแบ่งประเภทของประโยค

ประโยคที่ใช้ในการสื่อสารแบ่งตามเจตนาของผู้ส่งสารได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ประโยคบอกเล่า
๒. ประโยคสอบถาม
๓. ประโยคสั่งหรือขอร้อง

ประโยคบอกเล่า

ประโยคบอกเล่า คือประโยคบอกเล่าประสบการณ์ของผู้พูดแก่ผู้ฟัง ถ้าประโยคเช่นนี้ถ่ายทอดออกเป็นตัวอักษร ประโยคบอกเล่าก็คือประโยคที่ผู้เขียนบอกเล่าประสบการณ์ของตนแก่ผู้อ่าน

ประโยคบอกเล่าอาจเป็นการเล่าเรื่องราวของบุคคลต่าง ๆ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตก็ได้ หรือกำลังเกิดอยู่ในปัจจุบันก็ได้ หรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคตก็ได้ หรือเป็นความจริงตลอดทุก ๆ สมัย ไม่มีกำหนดเวลาก็ได้

ในวันหนึ่ง ๆ ประโยคที่เราใช้สื่อสารจะเป็นประโยคบอกเล่าอยู่มาก เช่น

เด็กหญิงคนหนึ่งสมมติว่าชื่อเด็กหญิง ก นั่งคุยกับเพื่อน สมมติว่าชื่อเด็กหญิง ข. ก่อนเข้าห้องเรียนข้อความที่เด็กหญิง ก. พูดกับเด็กหญิง ข. มีดังนี้

“เมื่อคืนนี้ขโมยขึ้นบ้านเรา เอาเงินที่คุณแม่เก็บไว้ในลิ้นชักโต๊ะไป ๒ พันบาท แหวน ๒ วง กับ

เอากล้องถ่ายรูปของคุณพ่อไปด้วย คุณแม่เล่าให้ฟังว่าคุณแม่นอนไม่หลับ ได้ยินเสียงเจ้าดึกเห่าตอน ๒ ยาม แต่คุณแม่ก็ไม่สงสัยว่าขโมยจะขึ้นบ้าน ตอนเช้าคุณแม่ลงไปชั้นล่าง ถึงได้เห็นหน้าต่างครัวเปิด คุณแม่เลยไปปลุกคุณพ่อ คุณพ่อจะไปแจ้งความ แต่คุณแม่บอกว่า คุณพ่อคงมาส่งเราไม่ทัน ถ้าไปแจ้งความก่อน คุณแม่เลยจะไปแจ้งความเอง”

ประโยคที่เด็กหญิง ก. พูดกับเด็กหญิง ข. นั้นล้วนเป็นประโยคบอกเล่า เด็กหญิง ก. บอกเด็กหญิง ข. ให้ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่บ้านของตน นำสังเกตว่าประโยคบอกเล่าข้างต้นนั้นมีคำว่า **ไม่** อยู่ด้วยหลายประโยค ได้แก่

๑. คุณแม่นอนไม่หลับ
๒. คุณแม่ก็ไม่สงสัยว่าขโมยจะขึ้นบ้าน
๓. คุณพ่อคงมาส่งเราไม่ทัน

ประโยคบอกเล่าที่มีคำว่า **ไม่** อยู่ด้วยเช่นนี้เรียกว่า ประโยคบอกเล่าปฏิเสธ ถ้าตัดคำว่า **ไม่** ออกไปก็จะกลายเป็นประโยคบอกเล่าทั่วไป เช่น

๑. คุณแม่นอนหลับ
๒. คุณแม่ก็สงสัยว่าขโมยจะขึ้นบ้าน
๓. คุณพ่อคงมาส่งเราทัน

จะเห็นได้ว่า ประโยคบอกเล่าทั่วไปใช้เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ส่วนประโยคบอกเล่าปฏิเสธ ใช้ปฏิเสธเรื่องราวว่าไม่ได้เกิดขึ้น รูปประโยคบอกเล่าทั่วไปกับประโยคบอกเล่าปฏิเสธต่างกันแต่เพียงว่า ในประโยคบอกเล่าปฏิเสธจะมีคำว่า **ไม่** นำหน้ากริยา ถ้าคำกริยามีคำช่วยกริยาอยู่ข้างหน้า คำว่า **ไม่** ก็มักจะอยู่หน้าคำช่วยกริยาอีกทีหนึ่ง เช่น

๑. เขา**ไม่**ไปโรงเรียน
๒. เขา**ไม่ได้**ไปโรงเรียน

๓. เขาไม่ค่อยไปโรงเรียน
๔. เขาไม่เคยไปโรงเรียน
๕. เขาไม่นำไปโรงเรียน
๖. เขาไม่ควรไปโรงเรียน
๗. เขาไม่ต้องไปโรงเรียน

ประโยค ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ และ ๗ คำว่า ไม่ อยู่หน้าคำว่า ได้ ค่อย เคย นำ ควร และต้อง ตามลำดับ คำเหล่านี้ล้วนเป็นคำช่วยกริยาทั้งสิ้น

แต่คำว่า ไม่ มิใช่จะอยู่หน้าคำช่วยกริยาได้ทุกคำ คำช่วยกริยาบางคำ คำว่าไม่ จะอยู่ข้างหลัง เช่น

๑. เขาคงไม่ไปโรงเรียน
๒. เขาจะไม่ไปโรงเรียน
๓. เขาอาจไม่ไปโรงเรียน
๔. เขาต้องไม่ไปโรงเรียน

น่าสังเกตว่า คำว่า ไม่ อยู่หน้าคำว่าต้องก็ได้ดังในประโยค ๗ หรืออยู่หลังคำว่าต้องก็ได้ ดังในประโยค ๔ เมื่อ ไม่ อยู่หน้าคำว่า ต้อง ประโยคจะมีความหมายผิดกับเมื่อ ไม่ อยู่หลังคำว่า ต้อง ถ้าเขา “ไม่ต้อง” ไปโรงเรียน การไปโรงเรียนเป็นการผินใจเขา แต่ถ้าเขา “ต้องไม่” ไปโรงเรียนก็แปลว่า เขาถูกบังคับไม่ให้ไปโรงเรียน

ประโยคสอบถาม

ประโยคสอบถาม คือประโยคที่ผู้พูดถามผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังบอกเล่าประสบการณ์ของตนแก่ผู้พูด ถ้าประโยคเช่นนี้ถ่ายทอดออกเป็นตัวอักษร ประโยคสอบถามก็คือประโยคที่ผู้เขียนถามผู้อ่านเพื่อให้ผู้อ่านบอกเล่าประสบการณ์ของตนแก่ผู้เขียน

ประโยคสอบถามเหมือนประโยคบอกเล่าในแง่ที่ว่า ประโยคสอบถามอาจถามเรื่องราวของบุคคลต่าง ๆ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตก็ได้ ที่กำลังเกิดอยู่ในปัจจุบันก็ได้ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตก็ได้ หรือไม่บ่งบอกเวลาที่เกิดขึ้นก็ได้ แต่ประโยคสอบถามก็ต่างกับประโยคบอกเล่าในข้อที่ว่า ประโยคบอกเล่ามักอยู่ด้วยกันได้หลาย ๆ ประโยค แต่ประโยคสอบถามที่อยู่ด้วยกันหลาย ๆ ประโยคมีน้อย ทั้งนี้เพราะถ้าผู้ถาม

ถามหลายคำถามนัก ผู้ฟังก็ไม่สามารถจะจำคำถามได้หมดและตอบได้ทุกคำถาม ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่เด็กหญิง ก. เล่าให้เด็กหญิง ข. ฟังนั้น เด็กหญิง ก. อาจจะมีได้เล่าเรื่องเองโดยตลอด แท้จริงเด็กหญิง ข. อาจจะเป็นผู้ถาม ถามให้เด็กหญิง ก. ตอบ กว่าเด็กหญิง ข. จะรู้เรื่องทั้งหมด เด็กหญิง ข. จะต้องตั้งคำถามหลายคำถาม ดังนี้

เด็กหญิง ข.	“ทำไมวันนี้เธอมาสาย”
เด็กหญิง ก.	“เมื่อคืนนี้ขโมยขึ้นบ้านเรา”
เด็กหญิง ข.	“จริงหรือ เอาอะไรไปได้บ้าง”
เด็กหญิง ก.	“เอาเงินที่คุณแม่เก็บไว้ในลิ้นชักโต๊ะไป ๒ พันบาท แหวน ๒ วง กับเอากล้องถ่ายรูปของคุณพ่อไปด้วย”
เด็กหญิง ข.	“ไม่มีใครตื่นขึ้นมาหรือ”
เด็กหญิง ก.	“คุณแม่เล่าให้ฟังว่า คุณแม่นอนไม่หลับ ได้ยินเสียงเจ้าดิกเห่าตอน ๒ ยาม”
เด็กหญิง ข.	“อ้าวแล้วคุณแม่เธอไม่สงสัยหรือว่าเจ้าดิกเห่าทำไม”
เด็กหญิง ก.	“คุณแม่ไม่สงสัยว่าขโมยจะขึ้นบ้าน ตอนเช้าคุณแม่ลงไปชั้นล่างถึงได้เห็นหน้าต่างครวเปิด คุณแม่เลยไปปลุกคุณพ่อ”
เด็กหญิง ข.	“คุณพ่อเธอทำยังไง”
เด็กหญิง ก.	“คุณพ่อจะไปแจ้งความ แต่คุณแม่บอกว่าคุณพ่อคงมาส่งเรา ไม่ทันถ้าไปแจ้งความก่อน คุณแม่เลยจะไปแจ้งความเอง”

ประโยคที่เด็กหญิง ข. พูดเป็นประโยคสอบถามถามเรื่องราวจากเด็กหญิง ก. เด็กหญิง ก. ก็เล่าเรื่องให้ฟังโดยใช้ประโยคบอกเล่า ประโยคของเด็กหญิง ข. นั้นมีคำที่ช่วยแสดงว่าเป็นประโยคสอบถามอยู่หลายคำ เช่น มีคำ หรือ ไหม ทำไม ยังไง และ อะไร

คำ ทำไม ยังไง อะไร และคำอื่น ๆ ได้แก่ ใคร เมื่อไร ที่ไหน ก็ ทำไร ใช้ในประโยคที่ถาม เนื้อความ ผู้ถามต้องการรู้คำตอบเกี่ยวกับบุคคลหรือ สิ่งของ หรือเวลา หรือสถานที่ หรือเหตุผล หรือวิธีการ หรือจำนวน

ส่วนคำ หรือ โหม ซึ่งบางทีออกเสียงเป็น เสียงตรี (รี มั้ย) ใช้ในประโยคที่ถามข้อเท็จจริง ผู้ถาม ต้องการให้ผู้ฟังตอบรับว่าประโยคนั้นจริง หรือตอบ ปฏิเสธว่า ประโยคนั้นไม่จริง

คำ หรือ โหม บางทีก็ซ้อนกับคำว่า ใช่ เป็น ใช่โหม และไม่ใช่หรือ ใช่ท้ายประโยคที่ถามข้อเท็จจริง แต่แสดงความหมายต่างกับประโยคที่ลงท้ายด้วย โหม และ หรือ เช่น

๑. คุณแม่เธอสงสัยไหม
๒. คุณแม่เธอสงสัยหรือ
๓. คุณแม่เธอสงสัยใช่โหม
๔. คุณแม่เธอสงสัยไม่ใช่หรือ

ประโยคเหล่านี้สื่อความหมายต่างกัน ประโยค ที่ลงท้ายด้วย โหม แสดงว่าผู้พูดยังไม่รู้คำตอบ ประโยค ที่ลงท้ายด้วย หรือ แสดงว่าผู้พูดคะเนคำตอบไว้แล้ว แต่ยังไม่แน่ใจ ประโยคที่ลงท้ายด้วย ใช่โหม แสดงว่า ผู้พูดคาดว่าคำตอบคือ ใช่ ส่วนประโยคที่ลงท้ายด้วย ไม่ใช่หรือ แสดงว่าผู้พูดคาดว่าคำตอบคือ ใช่ แต่ถามด้วยความสงสัย และประหลาดใจ

ประโยคต่าง ๆ ข้างต้นเป็นประโยคที่ใช้ถาม เรื่องราวที่เกิดขึ้น ประโยคสอบถามบางประโยคใช้ถาม ถึงเรื่องราวที่ไม่เกิดขึ้นก็ได้ ประโยคที่สื่อความหมาย เช่นนี้เรียกว่าประโยคสอบถามปฏิเสธ มีลักษณะ เหมือนประโยคสอบถามทั่วไป เพียงแต่ว่ามีคำว่า ไม่ นำหน้ากริยาหรือคำช่วยกริยา หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่ง ประโยคสอบถามปฏิเสธมีลักษณะคล้ายประโยคบอกเล่า ปฏิเสธ ต่างกันแต่ว่าประโยคสอบถามปฏิเสธมีคำ แสดงคำถาม ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำไม อย่างไร ก็ ทำไร หรือ และ โหมอยู่ด้วย

ประโยคสอบถามของ ข. ที่เป็นประโยค สอบถามปฏิเสธก็มี ได้แก่

๑. ไม่มีใครตื่นขึ้นมาก่อน
 ๒. คุณแม่เธอไม่สงสัยหรือ
- และประโยคต่อไปนี้เป็นประโยคสอบถาม ปฏิเสธ

๑. ทำไมน้องคุณไม่มา
๒. เขาไม่ไปโรงเรียนกี่ครั้งแล้ว
๓. คุณจะไมไปเยี่ยมเขาหรือ
๔. เธอไม่ชอบใคร
๕. พวกเขาไม่ยอมพักที่ไหน

ประโยคสั่งหรือขอร้อง

ประโยคสั่งหรือขอร้อง คือประโยคที่ผู้พูด พูดแก่ผู้ฟังเพื่อให้ผู้ฟังกระทำอาการต่าง ๆ ถ้าประโยค เช่นนี้ถ่ายทอดออกเป็นตัวอักษร ประโยคสั่งหรือขอร้อง ก็คือประโยคที่ผู้เขียนเขียนถึงผู้อ่านเพื่อให้ผู้อ่านกระทำ อาการต่าง ๆ

วิธีการที่ผู้พูดหรือผู้เขียนชักจูงให้ผู้ฟังหรือ ผู้อ่านกระทำตามที่ตนต้องการ มีอยู่หลายอย่าง เช่น ขอร้อง อ้อนวอน วิงวอน สั่ง บังคับ ชู เตือน ไม่ว่า จะเป็นประโยคที่ใช้ขอร้องหรือบังคับ หรือสั่งด้วยวิธีใด จะรวมเรียกว่าประโยคสั่งหรือขอร้องทั้งสิ้น

ประโยคสั่งหรือขอร้องมีลักษณะคล้ายประโยค บอกเล่า แต่ประธานในประโยคสั่งหรือขอร้องจะต้อง เป็นบุรุษที่ ๒ เสมอ ประโยคสั่งหรือขอร้องบางประโยค ไม่ปรากฏประธาน แต่เรารู้ได้จากเนื้อความว่าเป็น ประโยคสั่งหรือขอร้อง นอกจากนั้นประโยคสั่งหรือ ขอร้องในภาษาไทยมักจะมีคำ ชี ละ นะ เถอะ อยู่ ท้ายประโยค คำเหล่านี้แต่ละคำไม่มีความหมาย แต่ ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจท่าทีของผู้พูดว่าสั่ง หรือขอร้อง หรือ บังคับ หรือวิงวอน ฯลฯ

เราได้เห็นตัวอย่างประโยคบอกเล่าของเด็กหญิง ก. และประโยคสอบถามของเด็กหญิง ข. แล้วคราวนี้ มาดูตัวอย่างประโยคสั่งหรือขอร้องของคุณแม่ของ เด็กหญิง ก. บ้าง

เมื่อคุณพ่อของเด็กหญิง ก. บอกว่าจะไป
แจ้งความ คุณแม่เกรงว่าคุณพ่อจะไปส่งเด็กหญิง ก.
ที่โรงเรียนไม่ทัน จึงพูดเป็นเชิงอนุญาตว่า “คุณไป
แต่งตัว เอะคะ ดิฉันจะไปแจ้งความเอง”

ถ้าคุณพ่อยังมีสำรวจทรัพย์สินอยู่ว่ามีอะไร
หายไปอีกบ้าง คุณแม่ก็พูดเป็นเชิงสั่งว่า “คุณไป
แต่งตัวซิคะ เดี่ยวจะไปส่งลูกไม่ทัน”

ถ้าคุณพ่อไม่สนใจ คุณแม่ก็อาจจะเตือนว่า
“คุณไปแต่งตัว ซิ สายแล้วนะคะ”

ถ้าคุณพ่อยังไม่มีที่ท่าว่าจะไปแต่งตัว คุณแม่
ก็อาจจะเร่งเร้าว่า “คุณไปแต่งตัวซิ โมงกว่าแล้วนะคะ”
หรือคุณแม่อาจจะอ้อนวอนว่า “คุณไปแต่งตัวน่า
อย่ามัวชักช้าอยู่เลย” แล้วก็อาจจะหันไปเร่งลูกด้วย
อีกคนว่า “ลูกก็ไปแต่งตัวซิ คุณพ่อจะได้ไปส่ง”

ถ้าเด็กหญิง ก. ยังไม่ยอมไปแต่งตัว คุณแม่
ก็อาจจะขู่ว่า “ลูกไปแต่งตัวเดี๋ยวนี้นา ชื่นชักช้าคุณพ่อ
ไม่คอยด้วย”

แต่ถ้าเด็กหญิง ก. ไม่สนใจ คุณแม่ก็อาจจะ
บังคับว่า “ลูกไปแต่งตัวเดี๋ยวนี้ละ อย่าให้แม่พูดซ้ำ
หลายหน”

เมื่อคุณแม่ของเด็กหญิง ก. ลงท้ายประโยค
ด้วยคำว่า นะ เช่นนี้ ก็แสดงว่าคุณแม่ต้องการให้
เด็กหญิง ก. ปฏิบัติตามทันที และเด็กหญิง ก. ก็ไม่ควร
จะบิดพลิ้วต่อไปอีก

คำ ซิ ละ นะ เอะคะ นี้อาจจะใช้ร่วมกันก็ได้
แต่เมื่อใช้ร่วมกันมักจะใช้ในประโยคบอกเล่าและประโยค
สอบถามไม่ใช่ประโยคสั่งหรือขอร้อง เช่น

คุณแม่ของเด็กหญิง ก. ตามคุณพ่อเป็นเชิงเดา
ว่า “วันเสาร์นี้ คุณคงไปเยี่ยมคุณจรรยาซิคะ”

คุณพ่อตอบว่า “ก็ไปนะซิ” หรือ “ก็ไปนะซิ”
หรือ “ก็ไปนะซิ” ซึ่งหมายความว่า คุณแม่ทราบดีแล้ว
ยังถามอีก

คุณแม่พูดต่อไปว่า “พี่ใจไลก็ไม่ค่อยสบาย
คุณเยี่ยมคุณจรรยาเสร็จแล้ว ไปเยี่ยมพี่ใจไลด้วยนะคะ”

คุณพ่อก็คงจะปฏิเสธว่า “ผมจะต้องไปธุระอื่น

ต่อ คุณไปเถอะนะ” หรือ “คุณไปเถอะนะ” หรือ
“คุณไปเถอะนา”

หรือคุณพ่ออาจจะตอบอย่างรำคาญว่า “คุณไม่
ต้องเตือน ผมไปละนะ” หรือ “ผมไปละนา”

หรือคุณพ่ออาจจะตอบอย่างหนักแน่นว่า “คุณ
ไม่ต้องห่วง ผมไปซินะ” หรือ “ผมไปซินา”

และเมื่อคุณพ่อจะออกจากบ้าน คุณพ่อของ
เด็กหญิง ก. ก็ลาคุณแม่ว่า “ผมไปละนะ” จะเห็นได้ว่า
ประโยคต่าง ๆ ข้างต้นเป็นประโยคสั่งหรือขอร้องอยู่
๔ ประโยคเท่านั้น คือ

๑. คุณเยี่ยมคุณจรรยาเสร็จแล้วไปเยี่ยมพี่ใจไล
ด้วยนะคะ

๒. คุณไปเถอะนะ

๓. คุณไปเถอะนะ

๔. คุณไปเถอะนา

ประโยคสั่งหรือขอร้องที่ผู้พูดใช้เพื่อให้ผู้ฟัง
ไม่กระทำการต่าง ๆ ก็มีเหมือนกัน เราอาจจะตั้งชื่อ
ให้เข้าชุดกับประโยคบอกเล่าปฏิเสธ และประโยค
สอบถามปฏิเสธได้ว่า ประโยคสั่งหรือขอร้องปฏิเสธ
หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ประโยคห้าม ประโยคห้าม
มีลักษณะเหมือนประโยคสั่งหรือขอร้องทั่วไป เพียงแต่ว่า
มีคำว่า อย่าอยู่หน้ากริยา เช่น

คุณแม่เห็นเด็กหญิง ก. ชักช้าไม่ยอมไปแต่งตัว
ก็อาจจะพูดว่า

“ลูกอย่ามัวชักช้าซิเดี๋ยวไปโรงเรียนไม่ทัน”

หรือ

“ลูกอย่ามัวชักช้านะ เดี่ยวไปโรงเรียนไม่ทัน”

หรือ

“ลูกอย่ามัวช้านา เดี่ยวไปโรงเรียนไม่ทัน” หรือ

“ลูกอย่ามัวชักช้านา เดี่ยวไปโรงเรียนไม่ทัน”

หรือ

“ลูกอย่ามัวชักช้านะ เดี่ยวไปโรงเรียนไม่ทัน”

ประโยคสั่งหรือขอร้องต่างกับประโยคบอกเล่า
และประโยคสอบถามที่ประโยคบอกเล่าและสอบถาม
แสดงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตหรืออนาคตก็ได้ แต่

ประโยคสั่งหรือขอร้องใช้แสดงเรื่องราวที่ผู้พูดปรารถนาหรือไม่ปรารถนาให้เกิดขึ้นในอนาคต

รูปประโยคกับการสื่อสาร

ประโยคทั้ง ๓ ชนิดนั้น ในบางกรณีเรารู้จากรูปประโยคก็พอทราบได้ว่า ผู้พูดเจตนาจะบอกเล่าหรือถามหรือสั่ง แต่บางประโยคเมื่อดูรูปประโยคชวนให้คิดว่าผู้พูดเจตนาจะสื่อสารอย่างหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาข้อความแวดล้อมหรือเหตุการณ์แวดล้อม จึงจะทราบว่าที่จริงผู้พูดเจตนาจะสื่อสารอีกอย่างหนึ่ง

ประโยคที่มีรูปประโยคแบบประโยคสอบถาม แต่ผู้พูดเจตนาจะบอกเล่าก็มี เช่น คุณแม่ของเด็กหญิง ก. พูดกับคุณพ่อของเด็กหญิง ก. ว่า

“คุณรู้ไหม ขโมยขึ้นบ้านเราเมื่อคืนนี้ ที่จริงฉันสงสัยแล้ว ตอน ๒ ยาม เจ้าดึกมันเห่าใหญ่เลย ฉันก็ลุกขึ้นมา แต่พอลุกขึ้นมา เจ้าดึกมันหยุดเห่า ฉันก็เลยนอนต่อ”

ประโยค คุณรู้ไหม มีรูปประโยคเป็นประโยคสอบถาม แต่เราสันนิษฐานได้จากเหตุการณ์แวดล้อมว่า ผู้พูดมีได้ถามเพราะต้องการคำตอบ คุณรู้ไหม เป็นการถามเพียงเพื่อเร้าความสนใจ

ประโยคที่มีรูปประโยคแบบประโยคสอบถาม แต่ผู้พูดเจตนาจะปฏิเสธก็มี เช่น คุณพ่อของเด็กหญิง ก. ถามคุณแม่ว่า เมื่อได้ยินเสียงสุนัขเห่าแล้ว เหตุใดไม่เรียกด้วย คุณแม่ก็พูดว่า

“ใครจะรู้ล่ะว่าขโมยจะมา”

ประโยคนี้มีรูปประโยคเป็นประโยคสอบถาม แต่เราสันนิษฐานได้จากเหตุการณ์แวดล้อมว่า ผู้พูดมีได้ต้องการคำตอบ แต่เจตนาจะแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจว่า ไม่มีใครรู้ว่าขโมยจะมา รวมทั้งตัวของผู้พูดเองก็ไม่รู้

ประโยคที่มีรูปประโยคแบบประโยคสอบถาม แต่ผู้พูดเจตนาจะสั่งหรือขอร้องก็มี เช่นคุณพ่อของเด็กหญิง ก. พูดกับคุณแม่ของเด็กหญิง ก. ว่า

“คุณไปแจ้งความได้ไหม”

ประโยคนี้มีรูปประโยคเป็นประโยคสอบถาม แต่เราสันนิษฐานได้จากเหตุการณ์แวดล้อมว่าผู้พูดมีได้

ต้องการรู้แต่เพียงว่า ผู้ฟังไปแจ้งความได้หรือไม่เท่านั้น ยังต้องการให้ผู้ฟังไปแจ้งความอีกด้วย เจตนาของผู้พูดคือสั่งหรือขอร้องมิใช่ถาม

ประโยคที่มีรูปประโยคแบบประโยคบอกเล่า แต่ผู้พูดเจตนาจะสั่งหรือขอร้องผู้ฟังก็มี เช่น คุณแม่ของเด็กหญิง ก. พูดกับเด็กหญิง ก. ว่า

“แม่อยากให้คุณไปแต่งตัวเดี๋ยวนี้”

ประโยคนี้มีรูปประโยคเป็นประโยคบอกเล่า แต่เราสันนิษฐานได้จากเหตุการณ์แวดล้อมว่าผู้พูดมีได้บอกเล่าเพียงเพื่อให้ผู้ฟังรู้ความต้องการของตน แท้จริงผู้พูดเจตนาให้ผู้ฟังปฏิบัติตามความต้องการนั้นด้วย เจตนาของผู้พูดคือสั่งไม่ใช่บอกเล่า

จะเห็นได้ว่าเราไม่สามารถจะรู้เจตนาของผู้พูดจากรูปประโยคได้เสมอไป ในการรับสารจากผู้พูด เราควรจะต้องพิจารณาข้อความแวดล้อมหรือเหตุการณ์แวดล้อมประกอบด้วย จึงจะเข้าใจเจตนาของผู้พูดได้ถูกต้อง

การขยายส่วนต่างๆ ของประโยค

ประโยคที่สั้นที่สุดมีคำอยู่ ๒ คำ คือ คำนามและคำกริยา ถ้าคำกริยาปรากฏอยู่คำเดียว จะถือว่าเป็นคำกริยานั้นเป็นส่วนหนึ่งของประโยคคำสั่งหรือขอร้อง ประธานซึ่งไม่ได้ปรากฏในประโยคเป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒ เช่น

๑. ไป (ไป เป็นส่วนหนึ่งของประโยค คุณไป)

๒. ลุก (ลุก เป็นส่วนหนึ่งของประโยค คุณลุก)

ประโยคที่มีคำ ๒ คำ บางประโยคอาจแสดงเรื่องราวได้ครบถ้วนบริบูรณ์ แต่บางประโยคก็แสดงเรื่องราวไม่ได้ครบถ้วน ลองพิจารณาประโยคต่อไปนี้

๑. คุณไป

๒. เด็กนอน

๓. นิดवाद

ประโยค ๑ และ ๒ สื่อความหมายว่า ใครทำอะไร ถือเป็นประโยคสมบูรณ์ แต่ประโยค ๓

เรื่องราวที่เล่ายังไม่สมบูรณ์ เพราะคำกริยาวาด ขวนให้
ผู้ฟังสงสัย อยากรู้ต่อไปว่า วาดอะไร ถ้าจะให้ประโยค
สมบูรณ์ ผู้พูดจะต้องบอกเล่าเพิ่มเติม เช่น

๑. นิดวาดแผนที่
๒. นิดวาดรูปแมว

แม้เมื่อประโยคมีลักษณะสมบูรณ์แล้ว ผู้พูด
ก็ยังบอกเล่าเพิ่มเติมทำให้ประโยคยาวออกไปได้เรื่อย ๆ
เช่น

๑. นิดวาดรูปแมวด้วยดินสอ
๒. นิดวาดรูปแมวด้วยดินสอบนกระดาษ
๓. นิดวาดรูปแมวด้วยดินสอบนกระดาษ

เมื่อเช้านี้

ยิ่งประโยคยาวออกไป ประโยคก็ยิ่งชัดเจนขึ้น
เรื่อย ๆ ประโยค ๑ ผู้ฟังจะรู้ว่า นิดวาดรูปอะไรด้วย
อะไร ประโยค ๒ ผู้ฟังรู้เพิ่มเติมว่า นิดวาดรูปที่ไหน
และประโยค ๓ ผู้ฟังจะรู้ว่า นิดวาดรูปอะไร ที่ไหน
และเมื่อไร

คำหรือกลุ่มคำที่เป็นส่วนประกอบของประโยค
ผู้พูดก็อาจบอกเล่าเพิ่มเติม เพื่อจำกัดความหมายให้
แคบเข้า เช่น

๑. นิดวาดรูปแมว ๓ ตัว ด้วยดินสอสีแดง
บนกระดาษสีขาวเมื่อเช้านี้
๒. นิดวาดรูปแมวอ้วน ๓ ตัว ด้วยดินสอสีแดง
แท่งใหม่บนกระดาษสีขาวแผ่นใหญ่เมื่อเช้านี้
๓. นิดวาดรูปแมวอ้วนหางกุด ๓ ตัว ด้วย
ดินสอสีแดงแท่งใหม่ที่แม่ให้บนกระดาษแข็งสีขาว
แผ่นใหญ่เมื่อเช้านี้

ยังมีคำขยายมากขึ้น ๆ ผู้ฟังก็ยิ่งรู้รายละเอียด
มากขึ้น ๆ เมื่อเทียบประโยค ๑ - ๓ รายละเอียดเกี่ยวกับ
แมว ดินสอ และกระดาษ มีมากที่สุด ในประโยค ๓
และประโยคนี้เป็นประโยคที่ชัดเจนที่สุด

ประโยคต่าง ๆ ข้างต้นเป็นประโยคบอกเล่า
ที่ขยายให้ยาวออกไปเป็นลำดับ ประโยคสอบถาม และ
ประโยคสั่งหรือขอร้อง เราก็ขยายข้อความให้ชัดเจน
ขึ้นได้ เช่น เราอาจขยายประโยคสอบถาม “คุณแม่

ซื้อรถหรือ” ได้ดังนี้

๑. คุณแม่ซื้อรถหรือ
๒. คุณแม่ซื้อรถให้น้องหรือ
๓. คุณแม่ซื้อรถให้น้องที่ร้านของเล่นหรือ
๔. คุณแม่ซื้อรถให้น้องที่ร้านของเล่นเมื่อวานนี้

หรือ

๕. คุณแม่ซื้อรถคันสีแดงให้น้องเล็กที่ร้าน
ของเล่นร้านนี้เมื่อวานนี้หรือ

เมื่อขยายประโยคสอบถามให้ยาวออกไป สิ่งที่
ถามก็จะจำกัดวงแคบเข้า สมมติว่าคุณแม่ซื้อรถสีเขียว
ให้น้องเล็กที่ร้านของเล่นร้านหนึ่งเมื่ออาทิตย์ก่อน
ถ้าผู้ถามใช้ประโยคที่ ๑ แสดงว่าผู้ถามต้องการรู้เพียงว่า
คุณแม่ซื้อรถหรือไม่ คำตอบคือใช่

ถ้าผู้ถามใช้ประโยคที่ ๒ แสดงว่าผู้ถามต้องการรู้เพียงว่า
คุณแม่ซื้อรถให้น้องใช่หรือไม่ คำตอบคือใช่

ถ้าผู้ถามใช้ประโยคที่ ๓ แสดงว่าผู้ถามต้องการรู้เพียงว่า
คุณแม่ซื้อรถให้น้องที่ร้านของเล่นใช่หรือไม่ คำตอบ
คือใช่

ถ้าผู้ถามใช้ประโยคที่ ๔ แสดงว่าผู้ถามต้องการรู้ว่า
คุณแม่ซื้อรถให้น้องที่ร้านของเล่นเมื่อวานนี้ใช่หรือไม่
คำตอบคือไม่ใช่

ถ้าผู้ถามใช้ประโยคที่ ๕ แสดงว่าผู้ถามเจาะจงว่ารถที่
ถามถึงคือรถคันสีแดง ร้านของเล่นที่ถามถึง คือร้าน
ของเล่นร้านนี้ และเวลาที่ถามถึงคือเมื่อวานนี้ คำตอบ
คือไม่ใช่

อย่างไรก็ตาม โดยปกติประโยคสอบถามมัก
ไม่ยาวนัก ผู้ถามทำให้ผู้ตอบรู้โดยเร็วที่สุดว่าผู้ถาม
ต้องการถามเกี่ยวกับอะไร ถ้าเกรงผู้ตอบไม่เข้าใจ จึงจะ
จำกัดความหมายของสิ่งที่ถามลง เช่น

๑. คุณแม่ซื้อรถให้น้องเมื่อวานนี้หรือ รถ
คันสีแดงที่ซื้อที่ร้านของเล่นนะ
๒. คุณแม่ซื้อรถให้น้องเล็กหรือ รถคันสีแดง
ที่ซื้อที่ร้านของเล่นเมื่อวานนี้นะ

ประโยคสั่งหรือขอร้องก็เช่นเดียวกับประโยค
สอบถาม คือ มักไม่ยาวนัก ผู้สั่งทำให้ผู้รับคำสั่งรู้

โดยเร็วที่สุดว่าผู้สั่งต้องการอะไร ถ้าเกรงผู้รับคำสั่งไม่เข้าใจจึงจะจำกัดความหมายของสิ่งที่สั่ง แต่ประโยคสั่งหรือขอร้องก็ขยายให้ยาวออกไปได้ถ้าผู้สั่งต้องการ เช่น

๑. ลูกไปรับขนมมะ
 ๒. ลูกไปรับขนมที่ร้านข้างโรงเรียนนะ
 ๓. ลูกไปรับขนมที่ร้านข้างโรงเรียนพรุ่งนี้นะ
 ๔. ลูกไปรับขนมที่ร้านข้างโรงเรียนพรุ่งนี้ ก่อน ๔ โมงนะ
 ๕. ลูกไปรับขนมเทียนที่ร้านข้างโรงเรียนพรุ่งนี้ก่อน ๔ โมงนะ
 ๖. ลูกไปรับขนมเทียนที่แม่สั่งไว้ที่ร้านข้างโรงเรียนพรุ่งนี้ก่อน ๔ โมงนะ
 ๗. ลูกไปรับขนมเทียนที่แม่สั่งไว้ที่ร้านข้างโรงเรียนตั้งแต่เมื่อวาน พรุ่งนี้ก่อน ๔ โมงนะ
- ประโยคที่ ๗ มีรายละเอียดมากที่สุด และเป็นประโยคที่ชัดเจนที่สุด

การเปลี่ยนแปลงประโยคโดยคงความหมายไว้

ประโยคแต่ละประโยคใช้แสดงข้อความบางอย่าง บางทีผู้พูดอาจเปลี่ยนลำดับคำในประโยคได้ โดยไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปมากนัก แต่ก็ทำให้ผู้ฟังรู้ว่าผู้พูดเน้นความสำคัญที่อะไร และรู้ว่าผู้พูดคิดว่าผู้ฟังรู้เรื่องอะไรอยู่แล้ว เช่น

๑. ฉันให้หนังสือเด็กข้างบ้านไปเมื่อเช้า
 ๒. หนังสือฉันให้เด็กข้างบ้านไปเมื่อเช้า
 ๓. เมื่อเช้าฉันให้หนังสือเด็กข้างบ้านไป
 ๔. เด็กข้างบ้าน ฉันให้หนังสือไปเมื่อเช้า
- ประโยคเหล่านี้มีข้อความคล้ายคลึงกัน ต่างกันที่ผู้พูดต้องการจะกล่าวถึงเรื่องอะไรเป็นสำคัญ ประโยค ๑ ผู้พูดเพียงแต่บอกเล่าเหตุการณ์ที่เขาให้หนังสือเด็กไป ไม่เน้นเรื่องใดเป็นพิเศษ ประโยค ๒ ผู้พูดเน้นว่าต้องการกล่าวถึงหนังสือ ประโยค ๓ เน้นว่าต้องการกล่าวถึงเวลา และประโยค ๔ เน้นว่าต้องการกล่าวถึงเด็กข้างบ้าน

ถึงเวลา และประโยค ๔ เน้นว่าต้องการกล่าวถึงเด็กข้างบ้าน ประโยค ๔ นี้การเว้นวรรคมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย เวลาเขียนต้องเว้นวรรคระหว่างเด็กข้างบ้านกับฉันให้หนังสือไปเมื่อเช้า และเวลาพูดต้องทอดระยะให้ถูกด้วย จึงจะคงความหมายไว้ได้

จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้พูดต้องการกล่าวถึงเรื่องใด มักกล่าวถึงก่อนที่จะเล่าเรื่องอื่นต่อไป ส่วนเรื่องใดที่ผู้พูดต้องการบอกเล่าแก่ผู้ฟัง เขามักกล่าวถึงเรื่องนั้นภายหลัง เช่น

๑. ฉันเห็นงู ๒ ตัวข้างรั้ว
 ๒. ฉันเห็นงูข้างรั้ว ๒ ตัว
 ๓. คุณยายแจกขนมเยอะเยอะให้พวกหลาน ๆ
 ๔. คุณยายแจกขนมให้พวกหลาน ๆ เยอะเยอะ
- ประโยค ๑ กับประโยค ๒ มีข้อความอย่างเดียวกัน แต่ประโยค ๑ ผู้พูดเน้นสถานที่ที่เห็นงูว่าอยู่ข้างรั้ว ส่วนประโยค ๒ ผู้พูดเน้นจำนวนงูว่ามี ๒ ตัว ประโยค ๓ กับประโยค ๔ ก็มีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่ประโยค ๓ ผู้พูดเน้นว่าผู้ได้รับแจกขนมคือหลาน ๆ ส่วนประโยค ๔ ผู้พูดเน้นว่าขนมที่ได้รับแจกมีเยอะเยอะ

เราพอจะตั้งข้อสังเกตได้ว่า ในภาษาไทยตำแหน่งต้นประโยคมักเป็นตำแหน่งของหัวเรื่องที่จะพูด ผู้พูดต้องการกล่าวถึงบุคคลใดหรือสิ่งใดก็เลือกพูดถึงเสียก่อน ต่อมาจึงบอกเล่าเกี่ยวกับหัวข้อนั้น เรื่องบอกเล่าเรื่องใดผู้พูดต้องการเน้นความสำคัญ ก็มักจะเก็บไว้กล่าวถึงท้ายประโยค

นอกจากตำแหน่งของคำ ผู้พูดยังอาจเลือกแสดงความสำคัญของข้อความในประโยคให้ต่าง ๆ กันได้ โดยเลือกที่จะให้กลุ่มคำใดเป็นกลุ่มคำหลัก กลุ่มคำใดเป็นกลุ่มคำขยาย เช่น

๑. คุณวิชัย หัวหน้าแผนกจัดซื้อ เป็นเพื่อนบ้านผม
๒. คุณวิชัย เพื่อนบ้านผมเป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ
๓. เพื่อนบ้านผมที่เป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อชื่อคุณวิชัย

ประโยคทั้ง ๓ แสดงความหมายคล้ายคลึงกัน คือ ผู้พูดกล่าวถึงเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ และชื่อวิชัย แต่ละประโยคก็มีความหมายต่างกันไปบ้าง ประโยค ๑ ผู้พูดต้องการกล่าวถึงคุณวิชัยและคิดว่าผู้ฟังรู้แล้วว่าคุณวิชัยเป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ แต่ไม่รู้ว่าเป็นเพื่อนบ้านของผู้พูด ประโยค ๒ ผู้พูดก็ต้องการกล่าวถึงคุณวิชัย และคิดว่าผู้ฟังรู้แล้วว่า

คุณวิชัยเป็นเพื่อนบ้านของผู้พูด แต่ไม่รู้ว่าเป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ ส่วนประโยค ๓ ผู้พูดต้องการกล่าวถึงเพื่อนบ้าน และคิดว่าผู้ฟังรู้แล้วว่าเพื่อนบ้านของผู้พูดเป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ แต่ยังไม่รู้ว่าชื่อคุณวิชัย

เรารู้ความแตกต่างของประโยค ๑ - ๓ ข้างต้น ก็เพราะการเรียงลำดับกลุ่มคำของผู้พูด ประโยค ๑ - ๓ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

ภาคประธาน		ภาคแสดง
กลุ่มคำหลัก	กลุ่มคำขยาย	
๑. คุณวิชัย	หัวหน้าแผนกจัดซื้อ	เป็นเพื่อนบ้านผม เป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ ชื่อคุณวิชัย
๒. คุณวิชัย	เพื่อนบ้านผม	
๓. เพื่อนบ้านผม	ที่เป็นหัวหน้าแผนกจัดซื้อ	

การรู้จักเปลี่ยนประโยคโดยคงความหมายไว้ เช่น ที่กล่าวมาย่อมช่วยให้เราแสดงความคิดได้แปลก ๆ ออกไป ไม่ซ้ำซากเป็นที่น่าเบื่อแก่ผู้ฟังหรือผู้อ่าน แต่จำเป็นจะต้องระลึกไว้ด้วยว่า แม้ผู้พูดหรือผู้เขียนสามารถ

เปลี่ยนแปลงประโยคได้ต่าง ๆ โดยที่ความหมายของประโยคไม่เปลี่ยนไปมากนัก แต่ไม่ใช่ว่าเมื่อเปลี่ยนแปลงประโยคแล้วความหมายของประโยคจะไม่เปลี่ยนไปเสียเลย

แบบฝึกหัด

๑. ประโยคต่อไปนี้นี้เป็นประโยคประเภทใด
 - ก. บ้านของเราอยู่ใกล้แม่น้ำ
 - ข. เอาเทียนตั้งไว้ในกระป๋องโคม
 - ค. ไปดูซิว่ามีอะไรตรงนั้น
 - ฅ. มีอะไรใต้น้ำนำดูนกหรือ
 - ง. ตัดกระดาษให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ
๒. จงแต่งประโยคบอกเล่า ประโยคสอบถาม และ ประโยคสั่งหรือขอร้อง มาอย่างละ ๕ ประโยค
๓. ท่านควรจะต้องคำถามอย่างไรจึงจะได้คำตอบ ดังนี้
 - ก. ฉันได้ค่าขนมวันละไม่กี่บาทหรอก
 - ข. ด้อยซี เป็นคนเอาสมุดเธอไปซ่อน
 - ค. ฉันไม่เห็นอยากพบใครเลย
 - ฅ. มันไม่ค่อยสบายมาหลายวันแล้ว
 - ง. หนังสือหนูหายค่ะ
๔. จงขยายข้อความในประโยคต่อไปนี้ตามที่เห็นสมควร
 - ก. เด็ก ๆ ไปโรงเรียน
 - ข. คุณพ่ออ่านหนังสือ
 - ค. ประธานกล่าวเปิดงาน
 - ฅ. จัวยวดรูป
 - ง. หนังสืออยู่ในตู้
๕. ถ้าท่านมีความปรารถนาดังต่อไปนี้ ท่านจะสั่งใครว่าอย่างไร
 - ก. อยากได้เสื้อที่แขวนอยู่ในตู้กระจก
 - ข. อยากไปถึงโรงเรียนก่อน ๘ โมงเช้าพรุ่งนี้
 - ค. อยากได้ดินสอที่หล่นอยู่ใต้เก้าอี้
 - ฅ. อยากให้เพื่อนเอากะเป๋าที่ซ่อนไว้มาคืน
 - ง. อยากให้น้องหยุดคุย
๖. จงเปลี่ยนลำดับในประโยคต่อไปนี้ให้ได้ประโยคใหม่ ๆ ให้มากที่สุด และพิจารณาว่า ประโยคที่เปลี่ยนลำดับคำแล้วความหมายเปลี่ยนแปลงไปได้หรือไม่ อย่างไร
 - ก. นิดใช้ให้น้อยไปตลาด
 - ข. คุณแม่ซื้อของเล่นให้น้องเยอะแยะเมื่อวานนี้
 - ค. ดุยกับตุ้มพบอืดกับอู๊ดที่ร้านไอศกรีมเมื่ออาทิตย์ก่อน
 - ฅ. มีหมาตัวอ้วนสีขาวยืนปุย ๒ ตัวอยู่ในกรง
 - ง. ปกติตอนเย็น ๆ มีเด็กมาเล่นกันที่บ้านแอ๊ดหลายคน

บทที่ ๕

อุปสรรคในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

เมื่อผู้ส่งสารใช้ภาษาแล้ว ผู้รับสารไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิด ก็หมายถึงว่ามีอุปสรรคในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เราอาจแบ่งอุปสรรคในการใช้ภาษาได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ภาษาไม่สื่อความหมาย
๒. ภาษาสื่อความหมายไม่ชัดเจน
๓. ภาษาสื่อความหมายกำกวม
๔. ภาษาสื่อความหมายผิด

ภาษาไม่สื่อความหมาย

ภาษาที่ใช้จะไม่สื่อความหมายถ้าผู้พูดหรือผู้เขียนใช้คำที่ผู้ฟังหรือผู้อ่านไม่เข้าใจ เป็นต้นว่าใช้ศัพท์ภาษาอื่น ใช้ศัพท์บัญญัติที่ยังไม่แพร่หลาย ใช้ศัพท์เฉพาะวงการ ใช้ศัพท์ภาษาถิ่น และใช้ศัพท์เฉพาะสมัย ศัพท์เหล่านี้จะมีผู้รู้ความหมายเพียงบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น ถ้าเผชิญผู้ฟังอยู่ในพวกที่ไม่รู้ความหมายของศัพท์ดังกล่าว ภาษาที่ผู้พูดใช้ก็ไม่สื่อความหมายต่อผู้ฟัง

๑. ศัพท์ภาษาอื่น

ศัพท์ภาษาอื่นคือคำที่ไทยยืมมาจากภาษาต่างประเทศ ในแต่ละภาษาไม่เฉพาะแต่ภาษาไทย มีคำจากภาษาอื่นปนอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก คำจากภาษาอื่นบางคำใช้กันอยู่เสมอจนคนส่วนมากรู้ความหมาย แต่บางคำก็รู้ความหมายกันเฉพาะกลุ่มคนบางกลุ่ม ประโยคต่อไปนี้มีศัพท์ภาษาอื่นปนอยู่

- (๑) น้องชายเขาอยากเป็นอาร์ตติส
- (๒) อย่าเอ็กไซท์ไปหน่อยเลย
- (๓) นักกีฬาไทยจะได้เข้าไฟแนลไหม

ศัพท์ภาษาอื่นในประโยคข้างต้น บางคำนักเรียนอาจรู้ความหมาย แต่บางคำอาจไม่รู้ศัพท์เหล่านั้น ได้แก่

อาร์ตติส มาจากคำอังกฤษว่า artist หมายถึง ศิลปิน
เอ็กไซท์ " excite หมายถึง ตื่นเต้น
ไฟแนล " final หมายถึง รอบสุดท้าย

๒. ศัพท์บัญญัติ

ศัพท์บัญญัติคือคำที่คิดขึ้นใช้เรียกสิ่งใหม่ ๆ หรือความคิดใหม่ ๆ ที่เรารับมาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศทางตะวันตก ศัพท์บัญญัติยังใช้กันไม่แพร่หลาย ผู้ที่รู้ความหมายมีน้อย ประโยคต่อไปนี้มีศัพท์บัญญัติปนอยู่

- (๑) ระเบียบประจำตัวนักเรียนคนนี้ แสดงว่าเขาเป็นนักเรียนดี
- (๒) การสร้างกฤตภาพช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างหนึ่ง
- (๓) ครูพอใจที่นักเรียนใช้ภาษาไทยได้ตามควรแก่วัยและศักยภาพ

ศัพท์บัญญัติในประโยคข้างต้น บางคำนักเรียนอาจรู้ความหมาย แต่บางคำอาจไม่รู้ ศัพท์เหล่านั้น ได้แก่

ระเบียบ	เป็นศัพท์บัญญัติตรงกับภาษาอังกฤษว่า record
การสร้างกฤตภาพ	เป็นศัพท์บัญญัติตรงกับภาษาอังกฤษว่า conditioning
ศักยภาพ	เป็นศัพท์บัญญัติตรงกับภาษาอังกฤษว่า potentiality

๓. ศัพท์เฉพาะวงการ

ศัพท์เฉพาะวงการคือคำที่ใช้เฉพาะในวงการใดวงการหนึ่ง รู้ความหมายกันแต่ผู้ที่อยู่ในวงการเดียวกัน เช่น มีความสนใจอย่างเดียวกัน มีอาชีพอย่างเดียวกัน ประโยคต่อไปนี้มีศัพท์เฉพาะวงการปนอยู่

- (๑) หัวนกระจอกของคุณไม่ดี
- (๒) ใครเป็นคนทำข้าวแฉก
- (๓) เราต้องตำรอกเหนียงให้ได้

ศัพท์เฉพาะวงการในประโยคข้างต้น บางคำนักเรียนอาจรู้ความหมาย แต่บางคำอาจไม่รู้ศัพท์เหล่านั้นได้แก่

หัวนกระจอก	เป็นศัพท์ช่างยนต์ หมายถึง ส่วนประกอบของจานจ่ายไฟ
ข้าวแฉก	เป็นศัพท์ในวงการประชาสัมพันธ์ ตรงกับคำอังกฤษว่า press release หมายถึงข่าวซึ่งเจ้าของข่าวพิมพ์เป็นเอกสารแจกนักหนังสือพิมพ์ เพื่อพิมพ์เผยแพร่
ตำรอกเหนียง	เป็นศัพท์ของนักเล่นว้าว หมายถึง ทำให้ว้าวจุฬาหลุดจากเหนียง ว้าวปักเป้า เหนียงคือสายป่าน ที่ผูกยาว ห้อยเป็นบ่วงจากเชือก ที่ผูกออกว้าวปักเป้าเพื่อให้ว้าว ต้านลมได้ตรงตัว

๔. ศัพท์ภาษาถิ่น

ศัพท์ภาษาถิ่นคือคำที่ใช้เฉพาะในถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ภาษาไทยที่ใช้ในท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นไม่เหมือนกันนัก แม้คนต่างถิ่นจะพอพูดกันเข้าใจแต่ก็มีคำมากมายที่ใช้ไม่ตรงกัน ถ้าผู้พูดกับผู้ฟังเป็นคนไทยคนละถิ่นต่างก็ใช้ภาษาถิ่นของตนในการสื่อสาร หรือใช้ภาษากลางปนกับภาษาถิ่น อาจสื่อสารไม่ได้ผล ประโยคต่อไปนี้มีศัพท์ภาษาถิ่นปนอยู่

- (๑) หนังสือเรื่องนี้มัน
- (๒) ชื่อข้าวชาลีมาตวยเนื้อ
- (๓) เป็นอะไร เจ็บท้อง

ศัพท์ภาษาถิ่นในประโยคข้างต้น บางคำนักเรียนอาจรู้ความหมาย แต่บางคำอาจไม่รู้ศัพท์เหล่านั้นได้แก่

มัน	เป็นคำภาคเหนือ หมายถึง สนุก
ข้าวชาลี	เป็นคำภาคเหนือ หมายถึง ข้าวโพด

เจ็บท้อง เป็นคำภาคอีสาน หมายถึง ปวดท้อง
คำ แสบ เว้า มัน เป็นคำภาคอีสาน แสบ แปลว่า อร่อย เว้า แปลว่า สนทนา และมัน แปลว่า สนุก
ทั้งสามคำนี้คนภาคกลางจำนวนมากเข้าใจ แต่มีอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่เข้าใจ

๕. ศัพท์เฉพาะสมัย

ศัพท์เฉพาะสมัยคือศัพท์ที่ใช้กันแพร่หลาย ในสมัยใดสมัยหนึ่ง แต่ต่อมาเลิกใช้ สูญไปจากภาษา หรือยังปรากฏอยู่ในภาษาแต่สูญเสียความหมายไป ประโยคที่มีศัพท์เฉพาะสมัย จึงอาจจะสื่อความหมายไม่ได้ ประโยคต่อไปนี้มีศัพท์เฉพาะสมัยปนอยู่

- (๑) อรอะเกื้อเหนือนางใดในสามภพ
- (๒) เมืองสุโขทัยนี้ตรีบุรได้สามพันสี่ร้อยวา
- (๓) แลอำยวนเนื้อความไว้ให้ข้าพ้น

พระราชกำหนด

ศัพท์เฉพาะสมัยในประโยคข้างต้น บางคำนักเรียนอาจจะรู้ความหมาย บางคำอาจไม่รู้ศัพท์เหล่านั้นได้แก่

อะเกื้อ	เป็นศัพท์ที่พบในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา หมายความว่า งาม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน)
ตรีบุร	เป็นศัพท์ที่พบในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง หมายความว่า ป้อมค่ายสามชั้น (จารึกสยาม)
อำยวน	เป็นศัพท์ที่พบในวรรณคดีไทย และในกฎหมายตราสามดวง หมายความว่า ปิดบังอำพราง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

ภาษาสื่อความหมายไม่ชัดเจน

ภาษาที่ใช้จะไม่ชัดเจนถ้าผู้พูดหรือผู้เขียนใช้คำที่มีความหมายไม่ชัดเจน เป็นต้นว่า ใช้คำที่ความหมายไม่จำกัดเฉพาะ ใช้คำที่ความหมายไม่แน่นอน และใช้

คำที่ความหมายขัดแย้งกัน

๑. คำที่ความหมายไม่จำกัดเฉพาะ

คำนามทั่ว ๆ ไปมักมีความหมายไม่จำกัดเฉพาะ เช่น หมา หมายถึงหมาหลายชนิด ต่างกันทั้งรูปร่าง สีขน และขนาด แหวน หมายถึงแหวนหลายชนิด ทำด้วยวัตถุต่างกัน ใช้ประโยชน์ต่างกัน ต้นไม้หมายถึง ต้นไม้หลายพันธุ์หลายขนาดหลายประเภท ในการสื่อสาร ถ้าเราต้องการจะส่งสารที่ชัดเจน เราอาจจะใช้วิธีดังต่อไปนี้

ก. ใช้ชื่อเฉพาะ เช่น

(๑) ผลงานของเรียมเองเรื่องก่อน ก็ได้สร้างความประทับใจให้ผู้อ่านเป็นอย่างมาก

(๒) เช้าวันนี้อากาศหนาวราวกับเราอยู่ในประเทศทางยุโรป

ประโยค ๑ ผลงานของเรียมเองเรื่องก่อนมีความหมายไม่จำกัดเฉพาะ ผู้อ่านไม่รู้ว่าหมายถึงเรื่องใดแน่ เพื่อให้สื่อความหมายได้ชัดเจน ผู้เขียนควรระบุชื่อผลงานของเรียมเองเสียเลย เช่น

เรื่องหัวใจคนสลายของเรียมเอง ก็ได้สร้างความประทับใจให้ผู้อ่านเป็นอย่างมาก

ประโยค ๒ ประเทศทางยุโรปก็สร้างปัญหาเช่นเดียวกับผลงานเรื่องก่อน ประเทศทางยุโรปมีอยู่หลายประเทศ บางประเทศอยู่ในทวีปยุโรป บางประเทศก็อยู่บริเวณนั้น บางประเทศหนาวสมควรจะนำมาเปรียบเทียบ แต่บางประเทศก็ร้อน หากผู้เขียนระบุชื่อประเทศที่มีอากาศหนาวเสียเลย เช่น ประเทศสวีเดน นอร์เวย์ หรือเดนมาร์ก ประโยคจะชัดเจนขึ้น

ข. ใช้คำบอกเล่าเกี่ยวกับสิ่งนั้นเพิ่มเข้าไป เช่น

(๑) หลังจากเขาได้ใช้ชีวิตอย่างสนุกสนาน เขาก็ได้รับผลในที่สุด

(๒) หลังจากเขาได้ใช้ชีวิตอย่างสนุกสนาน เขาก็ได้รับผลร้ายในที่สุด

คำว่า ผล มีความหมายไม่จำกัดเฉพาะ ใช้ได้ทั้งในทางดีและร้าย จึงควรนำคำว่า ร้าย มาขยาย

คำว่า ผล เพื่อให้ประโยคชัดเจนขึ้นดังในประโยคที่ ๒

แต่อันที่จริง คำที่มีคำขยายมากกว่าก็มีใช้ว่า จะมีความหมายชัดเจนกว่าเสมอไป คำบางคำแม้เมื่อหาคำมาขยายแล้วยังสื่อความหมายที่ต้องการไม่ได้ ใช้คำอื่นแทนดีกว่า เช่น

(๑) นิดเดินโห้ง ๆ อย่างระมัดระวัง ไปไปทางเบื้องหลังนั้น

(๒) นิดของไปทางเบื้องหลังนั้น
เมื่อเปรียบเทียบประโยคที่ ๑ กับประโยคที่ ๒ คำว่า ของ ในประโยคที่ ๒ สื่อความหมายได้ชัดเจนกว่า เดินโห้ง ๆ อย่างระมัดระวัง ในประโยคที่ ๑

๒. คำที่ความหมายไม่แน่นอน

คำบางคำมีความหมายไม่แน่นอน ความหมายเปลี่ยนไปได้แล้วแต่ผู้ใช้ภาษาแต่ละคน คำที่มีลักษณะเช่นนี้มีอยู่มาก เช่น

คำที่มีความหมายเกี่ยวกับการประเมินค่า เป็นต้นว่า ดี สมควร ไกล ช้า มักมีความหมายไม่แน่นอน เช่น

(๑) เจ้าของร้านนี้เป็นคนมีความคิดดี

(๒) หัวหน้าของเราดำเนินนโยบายผิดพลาด งานของเราจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

(๓) เราเดินอยู่นานกว่าจะถึงหมู่บ้าน

คำว่า ดี ในประโยค ๑ มีความหมายไม่แน่นอน สิ่งเดียวกันคนหนึ่งว่าดี อีกคนหนึ่งอาจว่าไม่ดีก็ได้ และคนคนหนึ่งมองเห็นสิ่งหนึ่งในแง่หนึ่งอาจว่าดี แต่ครั้งมองอีกแง่หนึ่งอาจว่าไม่ดีก็ได้ ผู้พูดจึงควรระบุให้ชัดเจนว่าที่ว่าดีนั้นคืออะไร เป็นต้นว่า อาจจะชี้ว่า เจ้าของร้านนี้เป็นคนมีความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ

กลุ่มคำว่า เท่าที่ควร ในประโยค ๒ ก็มี ความหมายไม่แน่นอน เกณฑ์ของแต่ละคนในการวัดความควรไม่ควรอาจไม่เหมือนกัน ผู้พูดจึงควรระบุให้ชัดเจนว่าที่ว่าควรนั้นเป็นอย่างไร เป็นต้นว่า อาจจะชี้ว่า หัวหน้าของเราดำเนินนโยบายผิดพลาด งานของเราจึงไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

คำว่า นาน ในประโยค ๓ ก็เช่นเดียวกัน นาน มีความหมายไม่แน่นอน เวลาเท่า ๆ กัน คนหนึ่งคิดว่า นาน อีกคนหนึ่งอาจว่าไม่นานก็ได้ ผู้พูดจึงควรระบุให้ชัดเจนว่าที่ว่านานนั้นเป็นเวลาเท่าไร เป็นต้นว่า อาจจะใช้เวลา เราเดินอยู่ ๕ ชั่วโมงกว่าจะถึงหมู่บ้าน

นอกจากคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการประเมินค่า คำที่ใช้แทนความหมายของคำอื่นก็มักมีความหมายไม่แน่นอน เช่น

- (๑) มีอะไร ๆ อีกมากมายที่เรายังไม่เข้าใจ
- (๒) เขวากันว่า ปีหน้าน้ำจะท่วม
- (๓) ชายคนนั้นเขียนเครื่องหมายบางอย่าง

ลงบนแผ่นกระดาษตรงหน้า

คำว่า อะไร ๆ ในประโยค ๑ มีความหมายไม่แน่นอน อาจหมายถึงอะไรก็ได้หลายสิ่งหลายอย่าง ผู้พูดจึงควรระบุให้ชัดเจนว่าอะไร ๆ นั้นหมายถึงอะไร เป็นต้นว่า อาจจะใช้เวลา มีข้อเท็จจริงอีกมากมายที่เรา ยังไม่เข้าใจ

คำว่า เขา ในประโยค ๒ ก็มีความหมายไม่แน่นอน ผู้พูดควรระบุให้ชัดเจนว่า เขา หมายถึงใคร เป็นต้นว่า อาจจะใช้เวลา เพื่อน ๆ ที่ทำงานของฉัน ว่ากันว่าปีหน้าน้ำจะท่วม

ในประโยค ๓ ก็เช่นเดียวกัน กลุ่มคำว่าเครื่องหมายบางอย่างมีความหมายไม่แน่นอน ผู้พูดควรระบุให้ชัดเจนว่า เครื่องหมายบางอย่างนั้น คืออะไร เป็นต้นว่า อาจจะใช้เวลา ชายคนนั้นเขียนเครื่องหมายกากบาทลงบนแผ่นกระดาษตรงหน้า

๓. คำที่ความหมายขัดแย้งกัน

การใช้คำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน ทำให้เกิดความสงสัยได้ว่า ผู้พูดหรือผู้เขียนต้องการสื่อความหมายตามความหมายของคำใดแน่ ประโยคต่อไปนี้มีคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน

(๑) กุ้งก้ามกรามเป็นสัตว์น้ำจืดที่เลี้ยงแล้วได้ประโยชน์และมีราคา เพราะเป็นอาหารทะเลอันโอชะ

(๒) “จนกว่าเราจะพบกันอีก” เป็น

นวนิยายเรื่องสั้นที่เขียนไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๓

(๓) รัฐควรสร้างถนนเพิ่มขึ้น เช่น ควรสร้างสะพานลอย

ประโยค ๑ ผู้เขียนเขียนว่ากุ้งก้ามกรามเป็นสัตว์น้ำจืดที่มีราคา และ เป็นอาหารทะเลอันโอชะ ซึ่งทำให้ความหมายสับสน เพราะสัตว์น้ำจืดไม่น่าจะถือเป็นอาหารทะเล

ประโยค ๒ ผู้เขียนเขียนว่า จนกว่าเราจะพบกันอีก เป็นนวนิยายเรื่องสั้น แต่นวนิยายกับเรื่องสั้นเป็นงานเขียนคนละประเภท

ประโยค ๓ ผู้เขียนเขียนว่า รัฐควรสร้างถนน เช่น ควรสร้างสะพานลอย แต่สะพานลอยไม่ใช่ถนนจึงน่าสงสัยว่าผู้เขียนต้องการให้รัฐสร้างถนนหรือสะพานลอยกันแน่

นอกจากจะใช้คำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน บางทีผู้เขียนแสดงความคิดอย่างหนึ่งในประโยคแรก แต่แสดงความคิดที่ตรงข้ามหรือเกือบตรงข้ามกับความคิดเดิมในประโยคหลัง เช่น

(๑) ผมคิดว่าปัญหาเรื่องน้ำมันแก๊ซยาก แต่ถ้าจะแก้ก็ง่ายนิดเดียว

(๒) สินค้าเหล่านี้ราคาไม่ถูกเท่าไรนัก นับว่าแพงเอากว่าทีเดียว

ประโยค ๑ ตอนต้นผู้เขียนบอกว่า ปัญหา น้ำมันแก๊ซยาก แต่ต่อมากลับบอกว่าแก้ง่าย

ประโยคที่ ๒ ตอนต้นผู้เขียนบอกว่าสินค้าราคาไม่ถูกเท่าไร ซึ่งชวนให้คิดว่าราคายังอยู่ในเกณฑ์สินค้าราคาถูก แต่ต่อมากลับบอกว่าราคาสินค้าแพงทีเดียว

การที่ผู้เขียนแสดงความคิดที่ตรงข้ามกันเช่นนี้ ย่อมทำให้สื่อความหมายไม่ได้ชัดเจน ผู้อ่านเกิดความสงสัยว่าความหมายใดแน่เป็นความหมายที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อ

ภาษาสื่อความหมายกำกวม

ความกำกวมเกิดจากการใช้คำหรือประโยคที่ทำให้ตีความหมายได้หลายนัย เป็นต้นว่า ใช้คำสรรพนามที่แทนคำนามได้หลายคำ ใช้คำขยายที่ขยายคำได้หลายคำ และใช้ประโยคไม่สมบูรณ์

๑. คำที่มีความหมายหลายนัย

คำที่มีความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย มีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อใช้คำเช่นนั้นในประโยค ข้อความแวดล้อมมักจะช่วยกำหนดว่าคำนั้น ๆ ควรหมายความว่าอย่างไร ถ้าข้อความแวดล้อมไม่ช่วยกำหนดความหมายของคำ คำก็就会有ความหมายหลายอย่าง และประโยคก็จะกำกวม

- (๑) คนที่จับเชือกควรจะเป็นคนสาว
- (๒) ใครตามหมอมมา
- (๓) มีการแสดงต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ที่มีชื่อ

อยู่ในวรรณคดี

ประโยค ๑ สาว เป็นได้ทั้งคำกริยาและคำนาม ถ้าเป็นคำกริยา หมายความว่า ดึงออกจากที่ ถ้าเป็นคำนาม หมายความว่า หญิงที่อายุน้อยหรือยังโสด ข้อความในประโยคไม่ช่วยให้ผู้อ่านทราบได้ว่าสาวควรมีความหมายอย่างไร

ประโยค ๒ ตาม เป็นคำกริยา หมายความว่า เรียกตัวมา ไปด้วย ไปข้างหลัง ข้อความในประโยคชวนให้ตีความหมายของตามได้ ๒ อย่าง คือ เรียกตัวมาและไปข้างหลัง

ประโยค ๓ ชื่อ เป็นคำนาม อาจหมายถึง คำที่เราใช้เรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหมายถึงชื่อเสียงต้นไม้ที่มีชื่อ อาจเป็นต้นไม้ที่ได้กล่าวถึงไว้ในวรรณคดี หรือเป็นต้นไม้ที่มีผู้รู้จักแพร่หลาย

๒. คำสรรพนามที่แทนคำนามได้หลายคำ

คำสรรพนามคำหนึ่ง ๆ ใช้แทนคำนามได้หลายคำ เมื่ออยู่ในประโยคคำสรรพนามมักใช้แทนคำนามที่มาข้างหน้า แต่ถ้ามีคำนามมาข้างหน้าหลายคำ

ก็เกิดปัญหาว่าคำสรรพนามคำนั้นแทนคำนามคำใด และประโยคก็จะกำกวม เช่น

- (๑) เพื่อนบ้านบอกวินัยว่าเด็กบ้านเขาเตะลูกบอลเข้าไปในบ้านเขา
- (๒) นันทน์เตะน้อยอย่างแรงจนเขาหกล้มหน้าคว่ำ
- (๓) วิชิตบอกวิชัยว่าเห็นวิสัยเดินกับภรรยาเขา

คำสรรพนามเขา ในประโยคต่าง ๆ ข้างต้น แทนคำนามได้หลายคำ

ประโยค ๑ เขา อาจหมายถึงเพื่อนบ้าน หรือวินัย เพื่อนบ้านอาจบอกวินัยว่าเด็กบ้านเพื่อนบ้านเตะลูกบอลเข้าไปในบ้านวินัย หรือเพื่อนบ้านอาจบอกวินัยว่าเด็กบ้านวินัยเตะลูกบอลเข้าไปในบ้านเพื่อนบ้าน

ประโยค ๒ เขาอาจหมายถึงนันทน์หรือน้อย นันทน์อาจเตะน้อยอย่างแรงจนน้อยหกล้ม หรือเตะน้อยอย่างแรงจนตัวเองหกล้มก็ได้

ประโยค ๓ เขาอาจหมายถึง วิชิต วิชัย หรือวิสัย ได้ทั้ง ๓ คน วิชิตอาจบอกวิชัยว่าเห็นวิสัยเดินกับภรรยาวิชัย หรือเดินกับภรรยาวิชัย หรือเดินกับภรรยาวิสัยเองอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

๓. ส่วนขยายอาจขยายคำได้หลายคำ

ตามหลักการเรียงลำดับคำในภาษาไทยนั้น เรามักเรียงคำขยายหรือกลุ่มคำที่ใช้ขยายไว้หลังคำที่ถูกขยาย แต่ในบางกรณีคำหรือกลุ่มคำที่ใช้ขยายไม่ได้อยู่ชิดคำที่ถูกขยาย เกิดปัญหาว่าคำหรือกลุ่มคำที่ใช้ขยายนั้นขยายคำใดแน่ เช่น

- (๑) คุณหญิงคนนั้นชิว เขาจึงหมาหูยาว ๆ หน้าตาเหมือนคุณจ้ง
- (๒) การเดินทางยังให้ความรู้แก่ผู้เดินทางทางอ้อมด้วย
- (๓) ชาวลิตทาสีบ้านที่ซื้อเมื่อเดือนก่อน

ประโยค ๑ หน้าตาเหมือนคุณจ้ง อยู่ใกล้กับหมาหูยาว ๆ ชวนให้คิดว่า หมาหูยาว ๆ นั้น หน้าตา

เหมือนคุณ แต่ผู้พูดน่าจะต้องการพูดว่าผู้หญิงคนที่
สูงหน้าตาเหมือนคุณ หน้าตาเหมือนคุณ ขยาย
ผู้หญิงคนนั้น ไม่ใช่ขยายหมา

ประโยค ๒ ทางอ้อม อยู่ใกล้กับเดินทาง ชวนให้
คิดว่า ผู้เดินทางทางอ้อมจะได้รับความรู้แต่ผู้พูดน่าจะ
ต้องการพูดว่า การเดินทางให้ความรู้ทางอ้อมแก่ผู้
เดินทาง ทางอ้อมขยายความรู้ ไม่ใช่ขยายเดินทาง

ประโยค ๓ เมื่อเดือนก่อนอยู่ใกล้กับซื้อ ชวน
ให้คิดว่า ขวลิตซื้อบ้านเมื่อเดือนก่อน แต่ประโยคนี้นี้
ตีความได้อีกอย่างหนึ่งว่า ขวลิตทาสีบ้านเมื่อเดือนก่อน
เมื่อเดือนก่อนอาจขยายทาสีไม่ใช่ขยายซื้อ

๔. ประโยคไม่สมบูรณ์

ประโยคบางประโยคอาจจะมีคำขาดหายไป
มีลักษณะเป็นประโยคไม่สมบูรณ์ ผู้อ่านเข้าใจความหมาย
ของประโยคไม่สมบูรณ์ได้โดยเดาคำที่ขาดหายไปว่า
ตรงกับคำใดในประโยคที่มาก่อน แต่ในบางกรณีผู้อ่าน
เดาคำที่หายไปได้หลายอย่าง ประโยคจึงกำกวม เช่น

(๑) นิดบอกน้อยว่าได้รางวัล

(๒) จิตบอกเจตน์ว่าคนอย่างแจ้วสอน
ไม่ได้หรอก

ประโยค ๑ ผู้อ่านไม่อาจจะทราบได้ว่า นิด
บอกน้อยว่าใครได้รางวัล นิดหรือน้อย

ประโยค ๒ ผู้อ่านไม่อาจจะทราบได้ว่า คน
อย่างแจ้วใครสอนไม่ได้ หรือคนอย่างแจ้วสอนใคร
ไม่ได้ หรือคนอย่างแจ้วจิตสอนไม่ได้ หรือคนอย่างแจ้ว
เจตน์สอนไม่ได้

ภาษาสื่อความหมายผิด

ภาษาที่ใช้จะสื่อความหมายผิดไปจากที่ผู้พูด
หรือผู้เขียนต้องการ ถ้าผู้พูดหรือผู้เขียนใช้ภาษาผิด
ในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า ใช้คำผิด ลำดับคำผิดหรือ
แบ่งกลุ่มคำผิด

๑. การใช้คำผิด

คำแต่ละคำย่อมมีความหมายต่างกัน คำบางคำ
มีเสียงคล้ายกันความหมายคล้ายกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน

ใช้แทนกันไม่ได้ หากผู้พูดหรือผู้เขียนไม่ได้ระวังเลือกใช้
คำที่มีความหมายตรงตามที่ตนต้องการ ประโยคก็จะ
สื่อความหมายผิดไป เช่น

(๑) ต่อไปนี้เป็นมาตรฐานแก้ไขและ
ปรับปรุงการจราจรตามความคิดเห็นของข้าพเจ้า

(๒) เขามีบ้านอันรโหฐานอยู่ชานเมือง
ประโยค ๑ คำว่ามาตรฐาน หมายถึงสิ่งที่
ถือเอาเป็นหลักสำหรับเทียบกำหนด แท้ที่จริง ผู้เขียน
มิได้ต้องการเสนอมาตรฐานในการแก้ไขและปรับปรุง
การจราจร แต่ต้องการเสนอมาตรการ ซึ่งหมายความว่า
วิธีการที่กำหนดให้ใช้

ประโยค ๒ คำว่ารโหฐาน หมายถึงที่เฉพาะ
ส่วนตัว แท้ที่จริง ผู้เขียนมิได้ต้องการกล่าวว่าบ้าน
ของเขาเป็นที่เฉพาะส่วนตัว แต่ต้องการกล่าวว่าบ้าน
ของเขาใหญ่โตมาก จึงน่าจะใช้คำว่า มโหฬาร ไม่ใช่
รโหฐาน

๒. การลำดับคำผิด

ตำแหน่งของคำในประโยคจะช่วยให้รู้ว่าคำ
เหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร การลำดับคำใน
ประโยคสับสน ก็ทำให้สื่อความหมายผิดไปได้ เช่น

(๑) คุณพ่อขับริดมาส่งถึงโรงเรียน ผาก
บอกกับอาจารย์แล้วก็มอบให้ข้าพเจ้าอยู่ในความดูแล
ของท่าน

(๒) นิดวิ่งออกมาบริบทคุณพ่อแล้วก็เลย
เดินไปที่หาดทราย

ประโยค ๑ ผากบอก ชวนให้คิดว่า คุณพ่อ
ผากถูกให้บอกอาจารย์ถึงข้อความอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่
ที่จริง คุณพ่อบอกผาก คือบอกผากถูกกับอาจารย์ให้
อาจารย์ดูแลลูกของตนด้วย

ประโยค ๒ ตามความเป็นจริง นิดมิได้เดินไป
ที่หาดทราย แต่นิดนั่งรถไปเพื่อเล่นที่นั่น ผู้เขียน
ควรจะเขียนว่า นิดไปเดินที่หาดทราย ไม่ใช่เดินไปที่
หาดทราย

๓. การแบ่งกลุ่มคำผิด

คำที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมักอยู่ด้วยกันและ

อยู่ใกล้กัน ถ้ามีการเว้นระยะระหว่างคำใด ก็หมายความว่า คำดังกล่าวอยู่ต่างกลุ่มกันและไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด ในการพูด ผู้พูดจะพูดคำที่มีความสัมพันธ์กันต่อเนื่องกันไป ไม่มีการหยุดระหว่างคำ ในการเขียน ผู้เขียนก็จะเขียนคำที่มีความสัมพันธ์กันต่อเนื่องกันไป ไม่มีการเว้นวรรค ถ้าผู้พูดหรือผู้เขียนแบ่งกลุ่มคำผิด ความหมายก็เปลี่ยนไปได้ เช่น

(๑) เด็กข้างบ้านฉัน ให้หนังสือไปเมื่อเช้า

(๒) ทرفยสมบัติทั้งหมด นายมันยกให้ ลูก เขยคนอื่นไม่เกี่ยว

ประโยค ๑ ผู้เขียนเว้นวรรคระหว่าง ฉัน กับ ให้ ประโยคนี้หมายความว่า เด็กข้างบ้านของฉันให้ หนังสือไป คือ เด็กข้างบ้านเป็นผู้ให้หนังสือ แต่ แท้ที่จริงนั้นเด็กข้างบ้านเป็นผู้รับหนังสือ ผู้เขียนควรจะ เว้นวรรคดังนี้

เด็กข้างบ้าน ฉันให้หนังสือไปเมื่อเช้า

ประโยค ๒ ผู้เขียนเว้นวรรคระหว่างลูกกับ เขย ประโยคในตัวอย่างนี้หมายความว่า นายมันยก ทرفยสมบัติให้ลูก เขยคนอื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ แท้ที่จริงนั้น นายมันยกทرفยสมบัติให้ลูกเขย คนอื่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้เขียนควรจะเว้นวรรคดังนี้

ทرفยสมบัติทั้งหมด นายมันยกให้ลูกเขย คนอื่นไม่เกี่ยว

จะเห็นได้ว่า อุปสรรคของการใช้ประโยคในการ สื่อสารมีต่าง ๆ กัน เมื่อผู้พูดหรือผู้เขียนใช้ประโยค สื่อความคิดหรือความรู้สึกออกมา ผู้ฟังหรือผู้อ่านอาจจะ ไม่เข้าใจเลย เข้าใจไม่ชัดเจน หรือเข้าใจผิดไปจากที่ ผู้พูดหรือผู้เขียนต้องการ ในการใช้ภาษา เราจึงต้อง ระมัดระวังเลือกใช้คำและประโยคเพื่อให้อุปสรรค ในการสื่อสารมีน้อยลง แต่โดยเหตุที่มนุษย์เรามีสมรรถ- ภาพจำกัด การสื่อสารย่อมบกพร่องบ้าง การที่จะมี ประสิทธิภาพสมบูรณ์ตลอดเวลาย่อมเกินวิสัยของเรา

แบบฝึกหัด

๑. ประโยคต่อไปนี้ทำให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสาร อย่างไรหรือไม่

๑. เธอรู้จักผู้หญิงคนนั้นไหม คนที่ใส่เสื้อสีดำ ๆ นะ

๒. เหตุการณ์อย่างนี้เป็นเซอร์ไพรส์

๓. สงครามทำให้เสียคนไปมากมาย

๔. คุณควรรับประทานอาหารพอสมควร

๕. วิชาวิสัยเป็นวัตถุประสงค์ทางการศึกษา อย่างหนึ่ง

๒. ประโยคต่อไปนี้กำกวม เราจะแก้ความกำกวม ได้อย่างไร

๑. คนคนนี้ช่วยแล้วไม่เคยคิดถึงบุญคุณที่ช่วยเลย

๒. เชิญปรึกษาปัญหาการใช้ยาฟรี

๓. ถ้วยอยู่ข้างแก้วนั้นไง คุณหยิบดี ๆ นะ เดี่ยวจะ หล่นลงมาแตก

๔. นิดรักนุชมากกว่าน้อย

๕. ให้น้อง ๆ มองพี่ทุกคน

๓. เหตุการณ์ต่อไปนี้ให้ข้อคิดอย่างไร

๑. ชาวเหนือถามชาวกรุงเทพ ฯ ขณะที่กำลัง รับประทานอาหาร

ชาวเหนือ ลำบ่ล่า (อร่อยหรือไม่อร่อย)

ชาวกรุงเทพ ฯ บ่ล่า

ชาวเหนือ อื่น้อยไปเอากะบองมา (กะบอง คืออาหารชนิดหนึ่ง)

ชาวกรุงเทพ ฯ ! ?

๒. จิตเล่าให้เจตน์ฟังว่าน้องชายถูกแทง

จิต น้องชายผมถูกแทง

เจตน์ ที่ไหน

จิต ที่ห้อง

เจตน์ ไม่ใช่ เขาถูกแทงที่ไหน ที่แถว ๆ บ้าน นี่หรือ

จิต อ้อ ที่ปากซอยนี่เอง

บทที่ ๖

คำ และความหมาย

ถ้อยคำนำสาร

อันถ้อยคำมนุษย์นี้ดีเหลือหลาย
มีความหมายมีรสคำมีน้ำหนัก
มีอำนาจเหนือใจคนชอบกลนัก
ได้ประจักษ์คุณค่าน่าชื่นชม
ภาษามีถ้อยคำนำสารสื่อ
ใช้เรียกชื่อสิ่งเฉพาะล้วนเหมาะสม
มีความหมายแยบยลชวนนิยม
พจนานุกรมประมวลไว้

ภาษาไทยพัฒนามากับชาติ
ไทยสามารถสร้างสรรค์ทันสมัย
จักสื่อสารกิจการงานใดใด
เลือกคำใช้ให้ดีมีคุณครัน
รู้ความหมายใช้คำนำประโยชน์
ก่อสุขโศกดีในชีวิตคิดสร้างสรรค์
หมั่นสังเกตภาษาคราจำนรรจ์
เสริมสัมพันธ์กอบกิจสัมฤทธิ์เอย.

ถ้อยคำเป็นพาหะของความคิด การที่คนหนึ่ง
จะทราบได้ว่าอีกคนหนึ่งคิดอย่างไรนั้น ทางที่สำคัญ
ที่สุดคือ ฟังถ้อยคำที่เขาพูด หรืออ่านข้อความที่เขา
เขียน จึงกล่าวได้ว่า “ถ้อยคำนำสาร” คือ นำสาร
จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารนั่นเอง

ในบทต้น ๆ นักเรียนได้ทราบถึง เรื่องราว
ของการสื่อสารมานานแล้ว ในบทนี้เราจะมาพิจารณากัน
ถึงคำและความหมายให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เพื่อนักเรียน
จะได้สามารถใช้ถ้อยคำในการสื่อสารได้อย่างมั่นใจ

ความหมายในการสื่อสาร

ภาษาประกอบด้วยคำ กลุ่มคำ และประโยค
นำสารจากผู้ส่งถึงผู้รับ สารย่อมมีความหมายทั้งต่อผู้
รับสารและผู้ส่งสาร ถ้าความหมายตรงกันทั้งผู้รับและ
ผู้ส่ง ก็เรียกว่าการสื่อสารมีสัมฤทธิ์ผล แต่ถ้าผู้ส่งสารมี
ความหมายอย่างหนึ่ง ผู้รับสารเข้าใจความหมายของ
คำหรือกลุ่มคำ หรือประโยค เป็นอีกอย่างหนึ่ง การ
สื่อสารก็ไม่บังเกิดผล เช่น ในกรณีที่ผู้ส่งสารประสงค์
จะขอร้องให้ผู้รับสารช่วยเหลือ ผู้รับสารก็ไม่อาจช่วย
เหลือได้ตามเจตนาของผู้ส่งสาร ถ้าผู้ส่งสารใครจะ
สรรเสริญผู้รับสารแต่ผู้รับสารไม่เข้าใจ ผู้รับสารก็ไม่
ยินดีในสารนั้น หรือในกรณีที่ผู้ส่งสารเจตนาจะเยาะเย้ย
แต่ผู้รับสารเข้าใจความหมายเป็นการสรรเสริญไปก็
นับว่าการสื่อสารนั้นล้มเหลว ฉะนั้นในการที่จะส่งสาร
และรับสารให้สัมฤทธิ์ผล ทั้งผู้ส่งและผู้รับจำเป็นต้อง
ต้องรู้จักเลือกใช้คำ และเข้าใจความหมายของคำที่ใช้
ให้ตรงตามเจตนาในการสื่อสารทุกครั้งไป

ความหมายหลายนัย

ในภาษาของชาติที่เจริญแล้ว ความหมายของ
คำ หรือกลุ่มคำ หรือประโยค อาจจำแนกได้เป็น
๓ นัย คือ

- ๑) ความหมายนัยตรง
- ๒) ความหมายนัยเปรียบเทียบ
- ๓) ความหมายนัยประหวั่น

นอกจากนั้น คำในภาษาไทย (และภาษาอื่น ๆ
ทั้งหมด) ย่อมมีความหมายเชิงไวยากรณ์ หรือความ
หมายตามหลักภาษาด้วย ดังจะได้ชี้แจงต่อไป

๑. ความหมายนัยตรง

ความหมายนัยตรงนั้น มีแจ้งในพจนานุกรม แสดงให้เข้าใจว่าเป็นบุคคลหรือสัตว์ หรือพืช หรือวัตถุ หรือสถานที่ อาคาร สภาพ ฯลฯ

ตัวอย่าง

เกาะ (ตามพจนานุกรม) ดูประโยคต่อไปนี้

น. แผ่นดินมีน้ำล้อมรอบ ก. จับ กุม ยึด ถือ เหนี่ยวรั้ง

- ในทะเลสาบมีเกาะเล็ก ๆ อยู่ ๓ เกาะ

- เราเห็นนกเกาะอยู่ที่กิ่งไม้

คำที่มีความหมายตรง ดังที่เห็นในประโยคข้างบนนั้น อาจมีมากกว่า ๑ ความหมาย คำเดียวกัน อาจมีความหมายต่างกัน เมื่อใช้ในที่ต่างกัน ภายในประโยคเดียวกันก็ได้

ขอ - เขามาขอลดเหล็กไปทำขอแขวนเสื้อ

ชาย - หล่อนชายตามองชายเสื้อของชายหนุ่ม

ต่อ - ต่อดอยเด็กขณะที่แกกำลังเล่นต่อรูป

สาว - สาวน้อยสาวเชือกอย่างรวดเร็ว

หน้า - เขายืนหน้าบึ้งอยู่หน้าบ้าน

ความหมายของคำที่เราเห็นในประโยคนั้น มีความหมายเชิงไวยากรณ์อยู่ด้วย หรือจะเรียกว่า ความหมายตามหลักภาษาก็ได้ - เขามาขอลดเหล็กไปทำขอแขวนเสื้อ - ขอ คำแรกเป็นคำกริยา ขอ คำที่สองเป็นคำนาม เป็นกรรมของกริยา ทำ

- หล่อนชายตามองชายเสื้อของชายหนุ่ม-ชาย คำแรกเป็นคำกริยา เป็นตัวแสดงของประธาน ชาย คำที่สอง เป็นคำนาม บอกส่วนของเสื้อว่าเป็นส่วนปลาย ชาย คำที่สามเป็นคำนาม ตามหลังคำบุพบทของ และมีคำวิเศษณ์ หนุ่ม เป็นส่วนขยาย

การที่เรารู้ว่า คำ ขอ หรือ คำ ชาย มีหน้าที่ตามหลักภาษาต่าง ๆ กัน และเราเข้าใจความหมายของคำเหล่านั้น ก็เพราะเรารู้หลักของภาษาไทยของเรา เรารู้ว่าในภาษาไทยคำกริยาที่เป็นตัวแสดงจะตามหลังคำที่เป็นประธาน และคำนามที่เป็นกรรมจะตามหลังคำกริยา เราจึงรู้ว่า ขอ คำแรกเป็นตัวแสดงของคำ เขา และเป็นกรรมของคำ ทำ

ตัวอย่างต่อไปนี้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่า ความรู้หลักภาษาทำให้เราเข้าใจความหมายเชิงไวยากรณ์ของคำต่าง ๆ

- เขานั่งเก้าอี้โยก - โยก มีความหมายตรง บอกชนิดของเก้าอี้มีความหมายว่า ไม่นั่งอยู่กับที่และบอกความหมายเชิงไวยากรณ์ว่าเป็นส่วนขยายของเก้าอี้

- อย่าโยกเก้าอี้ - มีความหมายตรงว่า อย่าทำให้เก้าอี้มีอาการไม่อยู่กับที่ โยก ในที่นี้มีความหมายเชิงไวยากรณ์ เป็นคำกริยาในประโยคคำสั่ง

เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ ก็เพื่อให้เห็นว่า คำ “กลุ่มคำ และประโยค” จะมีความหมายเชิงไวยากรณ์ร่วมอยู่กับความหมายนัยต่าง ๆ เช่นนี้ เป็นธรรมชาติของภาษา

ควรสังเกตว่า ความหมายเชิงไวยากรณ์ในภาษาไทย เรามักรู้จากการเรียงลำดับคำในประโยค ทั้งนี้เพราะการเรียงลำดับคำเป็นลักษณะไวยากรณ์ที่สำคัญที่สุดในภาษาไทย ไม่เหมือนกับภาษาบางภาษา เช่น ภาษาบาลี ซึ่งประธานอาจอยู่ข้างหลังคำกริยาที่เป็นตัวแสดงก็ได้ หรือจะใช้คำที่เป็นกรรมขึ้นหน้าคำที่เป็นประธานก็ได้ ความหมายเชิงไวยากรณ์ในภาษาบาลีอยู่ที่วิภัติ

ตัวอย่าง

พยคุโฆ มนุสฺสํ ภูณฺชิ ความหมาย เสือกินคน
มนุสฺสํ ภูณฺชิ พยคุโฆ ความหมาย เสือกินคน
เช่นเดียวกับประโยคข้างบน เพราะความหมายเชิงไวยากรณ์อยู่ที่วิภัติ พยคุโฆ มีรูปเป็นประธาน มีความหมายเป็นประธาน ไม่ว่าจะอยู่ในลำดับใดในประโยค ในทำนองเดียวกัน มนุสฺสํ เป็นกรรม ไม่ว่าจะอยู่ในลำดับใดในประโยค

๒. ความหมายนัยเปรียบเทียบ

คำที่มีความหมายนัยเปรียบเทียบในภาษาไทย มีอยู่เป็นจำนวนมาก คำเหล่านี้ตามการสันนิษฐานมีความหมายตรงอยู่ก่อน ต่อมามีการนำคำนั้น ๆ ไปใช้

ในความหมายที่เทียบกับสิ่งอื่นอีกชั้นหนึ่ง

คำที่มีความหมายเปรียบเทียบ มีใช้อยู่หลายลักษณะ ในที่นี้จะยกมากล่าวเพียง ๓ ลักษณะ คือ

ก. คำเปรียบเทียบ

คำที่มีความหมายนัยเปรียบเทียบนั้น มีอยู่ในภาษาทั่วไป ถ้าใช้ความสังเกต จะเห็นว่าคำเหล่านี้มีความหมายแฝงอยู่อีกชั้นหนึ่ง มิได้หมายความว่าตรงตัว เหมือนคำที่มีความหมายนัยตรง

ตัวอย่าง

- (๑) เขาเป็นหลักของครอบครัว
หลัก ใช้ในความหมายว่า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวที่สำคัญ (อาจเปรียบได้กับเสาหลักที่ปักไว้)
- (๒) ชาวบ้านเดือดร้อน เพราะโรงงานปล่อยน้ำเสียลงคลอง
เดือดร้อน ใช้ในความหมายว่า กระทบกระทั่งไม่เป็นสุข (เทียบกับความร้อนของน้ำเดือด)
- (๓) คุณควรจะมีเข็มทิศในการดำเนินชีวิต
เข็มทิศ ใช้ในความหมายว่า จุดหมายที่มุ่งไปสู่ (เทียบกับเข็มทิศซึ่งเครื่องมือทำให้เดินทางไปตามทิศที่ประสงค์ได้แน่นอน)
- (๔) เธอกำลังขังใจอยู่ว่าจะเลือกทำอะไรดี
ขังใจ ใช้ในความหมายว่า ทำใจให้แน่วแน่ตัดสินใจ (เทียบกับตาขังดูว่าจะหนักทางไหนก็ตกลงใจทางนั้น)
- (๕) การกระทำของเขาถือเป็นบรรทัดฐานได้
บรรทัดฐาน ใช้ในความหมายว่า แบบอย่างที่เป็นหลักปฏิบัติ (เทียบกับไม้บรรทัดที่เป็นแนวตรง)
- (๖) คุณธรรมเป็นรากฐาน อันมั่นคงของชีวิต
รากฐาน ใช้ในความหมายว่าเป็นมูล เป็นที่ตั้ง (เทียบกับรากฐานในการก่อสร้าง)

ข. ความเปรียบเทียบ

ความเปรียบเทียบ หมายถึงกลุ่มคำ หรือประโยคที่อ่านได้ความ และมีความหมายโดยยกลักษณะหนึ่งไปเปรียบกับอีกสิ่งหนึ่ง มีการใช้คำเชื่อมโยงระหว่างคำที่แสดงลักษณะกับคำที่นำมาเปรียบให้เห็นลักษณะนั้น ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

ดวงตาของเธอสุกใสเหมือนดวงดาว
ใจของเธอร้อนเป็นไฟ
สูงของเธอดั่งยักกะเสื่อ
นักกีฬาของเธอวิ่งเร็วราวกับลมกรด

คำว่า ดวงดาว ไฟ เสื่อ ลมกรด เป็นคำที่ใช้โดยมีคำเชื่อมโยง คือ เหมือน เป็น ยังกะ ราวกับ ระหว่างคำที่แสดงลักษณะกับคำที่นำมาเปรียบให้เห็นลักษณะนั้น ๆ ประโยคข้างบนจึงมีความหมายเปรียบเทียบ

นักเรียนดูตัวอย่างเพิ่มเติมจากข้อความต่อไปนี้

- ๑) เมื่อปัญญาปรากฏแก่ดวงจิต
เหมือนอาทิตย์อุทัยทองส่องทั่วหล้า
ที่มีดมนก็สว่างกระจ่างตา
แก้ปัญหาคับขันได้ทันที

จาก หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๓ หน้า ๓๓

- ๒) คนที่พูดคำเท็จนั้น เปรียบประดุจยืนอยู่บนปลายหอกหรือหลาว ต้องระวังตัวกลัวจะพลีชีพพล้ำอยู่เสมอ

จาก หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๓ หน้า ๔๗

- ๓) ความรู้คู่เปรียบด้วย กำลัง ภายเฮย
สุจริตคือเกราะบัง ศาสตร์พ้อง
ปัญญาประดุจดัง อาวุธ
กมุตต่างโล่ป้อง อาจแกลวกกลางสนาม
(พระราชนิพนธ์ ร. ๕)

ข้อความที่พิมพ์ตัวหนา ล้วนแต่เป็นความอุปมาหรือความเปรียบเทียบทั้งสิ้น

ก. สำนวนเปรียบเทียบ

สำนวนเปรียบเทียบ คือ วิธีการใช้ถ้อยคำ เปรียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ทำให้ความหมายด้านใด ด้านหนึ่งเด่นชัดขึ้นมาดังตัวอย่าง

ผู้ร้ายหนีตำรวจไปจนมุมอยู่ที่โรงรถ

ใครจะมาลบเหลี่ยมเขาไม่ได้

ฉันไม่ชอบไปเป็นก้างขวางคอใคร

แม้คำคนนั้นพูดจาเป็นมะนาวไม่มีน้ำ

ผู้หญิงไม่ควรทำตัวเป็นดอกไม้วีรทาง

เขาเป็นคนขวนผ่าซากอย่างนั้นเอง

พี่ชายของเขาเป็นคนคมในฝัก

จนมุม มีความหมายว่า ไม่มีทางหนี

ลบเหลี่ยม มีความหมายว่า ทำให้เกียรติของ

เขาด้อยลงต่อหน้าธารกำนัล

ก้างขวางคอ มีความหมายว่า เข้าไปแทรกแซง

ทำให้เป็นอุปสรรคในกิจการของผู้อื่น

มะนาวไม่มีน้ำ มีความหมายว่า พูดด้วยน้ำเสียง

แสดงความไม่เอาใจใส่กับความรู้สึกของผู้ฟัง

ดอกไม้วีรทาง มีความหมายว่าเป็นผู้หญิงที่
ทำตัวให้ชายเข้าถึงได้โดยง่าย จนไม่เห็นคุณค่า

ขวนผ่าซาก มีความหมายว่า ใช้คำพูดตรง
และไม่เลือกใช้ถ้อยคำที่น่าฟัง

คมในฝัก มีความหมายว่า ซ่อนความฉลาดไว้
ไม่ให้ผู้อื่นเห็นง่าย ๆ

๓. ความหมายนัยประหวัด

ประหวัด แปลว่า คิดย้อนไปถึง เช่น คนบางคนแลเห็นเรือพายในลำคลอง ความคิดก็ประหวัดไปถึงวัยที่เป็นเด็ก เคยพายเรือเล่นกับพี่ ๆ น้อง ๆ ในลำคลองหน้าบ้าน คำบางคำในภาษา นอกจากมีความหมายตรง หรือความหมายนัยเปรียบเทียบแล้วยังมีความหมายสัมพันธ์กับสิ่งที่ความคิด ความรู้สึกคิดย้อนไปถึงคำเหล่านั้นจึงมีความหมายนัยประหวัดเพิ่มขึ้นมาด้วย

ตัวอย่าง

โปรดอย่าทำตัวเป็นนักร้องสือพิมพ์ ใน

ประโยคนี้มีความหมาย คือ “โปรดอย่าเล่าเรื่องราวให้เป็นเรื่องตื่นเต้นกรีกโครม” ผู้พูดเคยพบว่า ในสิ่งพิมพ์ที่ให้ข่าวสารประจำวัน ผู้เขียนข่าวมักเขียนเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้น่าตื่นเต้น ความหมายของคำ

นักร้องสือพิมพ์ในที่นี้เป็นความหมายนัยประหวัด
นักเรียนพิจารณาคำที่พิมพ์ตัวหนาในประโยคต่อไปนี้

- ๑) ฉันไม่ชอบวิธีพูดแบบพ่อค้าของเขา
พ่อค้า มีความหมายนัยประหวัดว่า “ผู้ที่คิดแต่เรื่องผลประโยชน์เป็นใหญ่”
- ๒) อย่าทำเป็นเด็กไปหน่อยเลย
เด็ก มีความหมายนัยประหวัดว่า “ผู้ที่ชอบแต่ความสนุก ไม่รู้จักรับผิดชอบ”
- ๓) เรื่องนี้เธอไม่ควรปิดผู้ใหญ่
ผู้ใหญ่ มีความหมายนัยประหวัดว่า “ผู้ที่เป็นที่พึ่งพอจะช่วยเหลือแก้ปัญหาให้ได้”
- ๔) เมื่อเขาได้ฟังคำปลอบโยนของอาจารย์ใหญ่แล้ว เขารู้สึกเหมือนเทวดามาโปรด
เทวดา มีความหมายนัยประหวัดว่า “ผู้มีอำนาจวิเศษที่ช่วยให้พ้นทุกข์ได้”
- ๕) ถ้าไปอยู่กับยาที่เมืองฝรั่ง รู้สึกไม่เหมือนบ้าน ريبอกมาให้ยายรู้ทะเลาน
บ้าน มีความหมายนัยประหวัดว่า “ความอบอุ่นใจในครอบครัวที่มีความรัก ความเข้าใจกัน”

เมื่อได้ศึกษา ความหมายของคำมาพอสมควรแล้ว ต่อไปนักเรียนลองพิจารณารูปลักษณะของคำว่ามีความสัมพันธ์กับความหมายอย่างไร

รูปลักษณะของคำและความหมาย

คำบางคำ เมื่อเรามองเห็นรูปและลักษณะของคำ เราก็พอจะแปลความหมายได้หรือหาคำแปลจากพจนานุกรมได้ แต่เราจะไม่ทราบความหมาย “ที่แท้จริง” ในการสื่อสารจนกว่าจะเห็นคำนั้น ๆ ในประโยคหรือกลุ่มคำ แสดงว่าการแปลความหมายของคำต้องอาศัย

บริบทหรือคำที่แวดล้อมคำนั้น ๆ

ในที่นี้จะได้ประมวลคำที่มีรูปลักษณะต่าง ๆ กันมาให้พิจารณาเป็นพวก ๆ และเสนอตัวอย่างประโยคเทียบไว้ให้นักเรียนสังเกตเพื่อช่วยในการเลือกคำใช้ให้ตรงความหมาย

๑. คำมูลพยางค์เดียวกับคำซ้อนที่มีความหมายใกล้เคียงกัน

ตัวอย่าง

กิด - ขวาง - กิดขวาง

ใครเอาเก้าอี้มาวางกิดเกะกะ

ต้นไม้ล้มขวางถนน

เขามัวข้ามเครื่องกิดขวางได้เก่งมาก

กัก - ขัง - กักขัง

พ่อค้าถูกกักตัวไว้ที่ด่าน

ไม่ควรจับสัตว์มาขังกรงไว้เป็นการ
ทรมานมัน

พวกเขลยถูกกักขัง อยู่ในค่ายกลางป่า

เกี่ยว - ข้อง - เกี่ยวข้อง

หนามเกี่ยวแขนเลือดไหลซึม

จามรีขนข้องอยู่ หยุตปลด (โคลง
โลกนิติ)

ควรแจ้งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทราบ

ค้น - หา - ค้นหา

ตำรวจเข้าค้นร้านที่ตลาด

ของหายต้องรีบหา

อย่ามัวค้นหานางแก้วประจำใจ

ผูก - มัด - ผูกมัด

ขอเชือกผูกของสักเส้น

เขาถูกมัดไว้กับเก้าอี้

สัญญาผูกมัดคู่สัญญามากเกินไป

๒. คำซ้อนที่มีคำมูลซ้ำกันที่ตัวหน้าหรือตัวหลัง

ตัวอย่าง

ขัดข้อง ขัดขึ้น ขัดขวาง

หัวหน้าไม่ขัดข้อง อนุญาตให้คุณพักได้

เขาถูกทำโทษ เพราะขัดขึ้นคำสั่ง
ของอาจารย์

ถ้าเขาทำเพื่อส่วนรวม เราก็ไม่ควร
ไปขัดขวางเขา

ครอบครอง ครอบคลุม ครอบงำ

“ मैंเนยคนใดดีมีปัญญา จะยกพารา
มอบให้ครอบครอง ”

— สังข์ทอง —

ความมืดเข้าครอบคลุมบริเวณค่ายพัก
ของเรา

คุณไม่ควรปล่อยให้ความโกรธเข้า
ครอบงำจิตใจ

แช่มชื่น แช่มช้อย แช่มช้ำ

พอเห็นหน้าแม่ คนไข้ก็มีอาการแช่มชื่น
ขึ้น

เธอเดินด้วยท่าทางแช่มช้อย

นาคีมีพิษเพียง สร้อย

เลื่อยบ่ทำเดโช แช่มช้ำ (โคลง
โลกนิติ)

ช้านาน นมนาน ยืนนาน

เขาหายหน้าไปช้านานแล้ว

เรื่องนี้เกิดขึ้นนมนานมาแล้ว

เราต้องการให้งานนี้มันคงยืนนาน

แน่นแท้ แน่นอน แน่นแฉ่

งานนั้นคงสำเร็จอย่างแน่นแท้

เรตกลงกันแน่นอนแล้ว

คุณต้องทำให้แน่นแฉ่

ฟุ้งซ่าน ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟื่อง

อย่าปล่อยใจให้คิดฟุ้งซ่าน

เราไม่เห็นด้วยในการที่เขาทำตัวฟุ้ง
เฟื่องเช่นนั้น

ชื่อเสียงของเขาฟุ้งเฟื่องไปถึงต่าง-
ประเทศ

มุงมวด มุงหมาย มุงหน้า

เขาสอบชิงทุนได้สมความมุงมวด
ปรารถนา

จุดมุ่งหมายของเราก็คือ การทำงาน
นี้ให้เสร็จทันเวลา
รถยนต์คันนั้นมุ่งหน้าไปทางนิคม
ช่วยตนเอง

๓. คำประสมที่มีความหมายต่างกันเมื่อ เรียงคำสลับที่กัน

ตัวอย่าง

ใจน้อย - น้อยใจ

คุณสงศรีไม่ใช่คนใจน้อย

คำพูดของเธอทำให้เขาน้อยใจ

ใจดี - ดีใจ

ยายของเขาเป็นคนใจดี

เด็ก ๆ ดีใจมากที่ได้รับของแจก

ดอกไม้ - ไม้ดอก

เชิญชมดอกไม้ในสวน

มีการประกวดไม้ดอกที่ตลาดนัด

ตาน้ำ - น้ำตา

เราพบตาน้ำอยู่ตรงเชิงเขา

ไม่ควรเสียน้ำตาในเรื่องนี้

ทอดมัน - มันทอด

แม่ค้าร้านนี้ทำทอดมันอร่อย

ขอซื้อมันทอด ๕ บาทจะ

น้ำท่า - ทำน้ำ

ไม่ควรดื่มน้ำท่าที่ยังไม่ได้ต้ม

โปรดไปรอฉันที่ทำน้ำเย็นนี้

ทางเดิน - เดินทาง

อย่านั่งตรงทางเดิน

เขาเดินทางไปต่างจังหวัด

อดทน - ทนอด

แม้จะเจ็บเขาก็อดทนไม่ป่นเลย

เราต้องทนอดอาหารอยู่ถึงสองวัน

คำสมาส

๑. คำสมาสที่ขึ้นต้นเหมือนกัน ลงท้าย
ต่างกัน ความหมายตอนท้ายในการสื่อสารอาจเป็น

สิ่งของหรือเป็นสภาพหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ กันไป เช่น
ครูภักดิ์ ครูศาสตร์ ครูวาร (ครู มาจาก
ภาษาบาลี แปลว่า ครู หรือ หนัก)

- ครูภักดิ์ คือ เครื่องใช้ที่ใช้ได้เป็น
ระยะเวลานาน เช่น กระดานดำ เครื่องขยายเสียง
เครื่องพิมพ์ดีด

- ครูศาสตร์ มีความหมายว่า วิชาชีพ
สำหรับผู้ที่จะเป็นครู

- ครูวาร มีความหมายว่า วันพฤหัสบดี
(วันของครู) เพราะดาวพฤหัสบดี ตามตำราโหรา-
ศาสตร์ ถือว่าเป็นดาวที่ให้คุณในทางความรู้ และสติ
ปัญญา

นิตยสาร นิตยภัต นิตยทาน

- นิตยสาร สิ่งพิมพ์ที่ออกเสนอขาย
ตามกำหนด เช่น หนังสือรายสัปดาห์ รายปักษ์ ราย
เดือน

- นิตยภัต เงินที่ทางราชการถวายพระ-
ภิกษุสามเณรตามกำหนด เพื่อให้มีผู้จัดอาหารถวาย

- นิตยทาน การให้ทานทุกวัน (คำนี้
ไม่ค่อยมีที่ใช้บ่อยนัก)

บุพการี บุพบท บุพกรรม

บุพการี หมายถึง บิดามารดา

บุพบท หมายถึง คำจำพวกหนึ่งอยู่
หน้าคำนามเช่น คำ ใน บน ที่

บุพกรรม กรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน
หมายเหตุ คำ บุพ ในภาษาบาลีแปลว่า
ก่อน ที่แรก เบื้องต้น

๒. คำสมาสที่ขึ้นต้นต่างกัน ลงท้าย
เหมือนกัน แต่ความหมายของส่วนที่ลงท้ายผิดแผก
กันไป เป็นสิ่งของบ้าง การกระทำบ้าง

จิตรกรรม นิติกรรม สถาปัตยกรรม

จิตรกรรม ความหมายอาจเป็นศิลปะที่
แสดงความคิดและความรู้สึกด้วยเส้นและสี ผลของ
การแสดงออกเป็นภาพเขียน ปรางค์บนแผ่นกระดาษ
หรือขึ้นแพหรือผนังในอาคาร ฯลฯ

นิติกรรม แปลว่า เอกสารที่มีข้อความผูกมัดบุคคลทางกฎหมาย

สถาปัตยกรรม อาจมีความหมายว่า ศิลปะที่เกี่ยวกับการก่อสร้างอาคาร ที่มีประโยชน์และมีความงาม ผลของศิลปะ คือ เป็นอาคารซึ่งใช้วัสดุต่าง ๆ อาจทำด้วยไม้เรียกว่า เรือน ใช้อิฐและปูนเรียกว่า ตึก

โบราณคดี วรรณคดี อรรถคดี

โบราณคดี ความหมายคือ วิชาว่าด้วยการค้นคว้า ความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมโบราณ ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีน้อย หรือไม่มีเลย หลักฐานแสดงความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมแต่ละแห่ง ๆ คือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ศิลปกรรมและงานการฝีมือ ฯลฯ

วรรณคดี ความหมายคือ หนังสือที่แต่งดีมีคุณค่า มีรสไพเราะสะเทือนใจ ทำให้เกิดความเข้าใจอารมณ์ของมนุษย์ ที่แนบเนียนแยบยล วรรณคดีอาจเป็นหนังสือโบราณ หรือผู้แต่งยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันก็ได้

อรรถคดี ความหมายคือ เรื่องราวของบุคคลขัดแย้งกันส่งไปถึงศาลสถิตยุติธรรมเพื่อให้ผู้พิพากษาวินิจฉัยและตัดสิน

ประกาศนียบัตร สัญญาบัตร นามบัตร

ประกาศนียบัตร เอกสารที่แสดงหลักฐานทางการศึกษาหรืออย่างอื่น

สัญญาบัตร เอกสารที่นายทหารได้รับพระราชทาน เป็นหลักฐานรับรองยศ เช่น ร้อยตรี เป็นต้นไปจนถึงนายพล

นามบัตร แผ่นกระดาษ (มักเป็นกระดาษแข็ง) บอกชื่อ สถานที่ทำงานหรือบ้าน ฯลฯ ของบุคคล

๓. คำสมาสที่ลงท้ายด้วยสระสนธิเหมือนกัน

คำบางคำพยางค์ท้ายของคำที่มีรูปเหมือนกันนั้นมีความหมาย “ที่แท้จริง” ในการสื่อสาร ผิดแผกจากกัน

ธนาคาร ประกาศการ ภัตตาการ (ส่วนหลังที่สนธิคือ อาคาร ความหมายว่า สิ่งก่อสร้าง เช่น เรือน ตึก)

ธนาคาร สถานที่ให้บริการการเงิน อาจเป็นคูหาเดียวอยู่ในตึก หรืออาจเป็นอาคารใหญ่หลายชั้น ให้บริการหลายอย่าง เช่น แลกเงินตราต่างประเทศ รับฝากเงินเข้าบัญชี รับรองให้ประกันแก่ผู้ที่ประกอบธุรกิจหลายพวกหลายประเภท ในกรณี ธนาคารแห่งประเทศไทย (เรียกให้ง่ายเวลาพูดว่า ธนาคารชาติ) มีอำนาจที่รัฐมอบให้หลายอย่าง เช่น ควบคุมทุนสำรองของธนาคารพาณิชย์

ภัตตาการ สถานที่ขายอาหาร

ประกาศการ อาคารมีสัณฐานแคบและสูง มักสร้างบนเกาะหรือริมฝั่งทะเลในที่ที่จะให้แสงสว่าง ช่วยให้เรือทะเลรู้ทิศเพื่อสะดวกในการเดินทาง

ทรัพย์ากร บุคลากร สรรพากร (ส่วนหลังที่สนธิคือ อากร ความหมายคือ แหล่งที่เกิด หมู่พวก)

ทรัพย์ากร แร่ธาตุ พืช สัตว์ พืชเมือง ซึ่งเป็นที่มาของทรัพย์หรือความมั่งคั่งของประเทศ หรือชุมชนหรือบุคคล

บุคลากร กลุ่มหรือคณะบุคคลที่ร่วมกันทำกิจการให้ได้ผล

สรรพากร ส่วนราชการที่มีความรับผิดชอบในการเก็บภาษีให้รัฐ

เทพารักษ์ ศุลการักษ์ บรรณารักษ์ (ส่วนหลังที่สนธิคือ อารักษ์ ความหมายคือ ผู้ระวังรักษา)

เทพารักษ์ เทวดาผู้มีหน้าที่รักษาบุคคลสำคัญหรือกลุ่มชนหรือกิจการเช่นพระศาสนา

ศุลการักษ์ เจ้าพนักงานของกรมศุลกากร มีหน้าที่สำรวจสิ่งของที่เป็นสินค้าเข้าและออก เพื่อเก็บภาษีตามที่กฎหมายกำหนด

บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มีหน้าที่จัดประเภทหนังสือ ศึกษาเรื่องหนังสือที่เก็บรักษาไว้ ให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด แนะนำวิธีใช้หนังสือ

ชนิดต่าง ๆ เพื่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เป็นวิชาการ
ธัญญาหาร ภัตตาหาร กระจายหาร (ส่วน
 หลังที่สนธิคือ อาหาร)

ธัญญาหาร พืชที่ให้อาหารเป็นเมล็ดที่เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย เช่น ข้าว ถั่ว ผักต่าง ๆ

ภัตตาหาร อาหารที่พระภิกษุบริโภค ใช้ในกลุ่มคำว่า “พระฉันภัตตาหาร” ไม่ใช้กับบุคคลจำพวกอื่น

กระจายหาร อาหารที่ปรุงแต่งแล้ว ใช้เป็นราชาศัพท์สำหรับพระราชวงศ์ชั้นสูง

ศัพท์ที่นำมาใช้ในภาษาไทยจากภาษาบาลีและสันสกฤต

ภาษาเดิมความหมายเดียวกัน ไทยใช้ความหมายผิดเพี้ยนกัน และบางกรณีใช้ต่างระดับกัน

ศัพท์ ความหมายและการใช้

- บ. กริยา . คำจำพวกที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม
- ส. กิริยา . การกระทำ ท่าทีในการเคลื่อนไหวมรรยาท
- บ. ชันช์ . ใช้ในสาณวนศาสนา ความหมายว่า หมุกอง เช่น เบญจชันช์
- ส. สกนธ์ . ร่างกาย ใช้ในร้อยกรอง
- บ. เขต . บริเวณ ที่แบ่งเป็นส่วน
- ส. เกษตร . ที่นา ที่ดิน เพาะปลูก เช่น การเกษตร
- บ. ฐานะ . ชั้นที่มีความเป็นอยู่ในสังคม หรือชุมชน เช่น มีฐานะเป็นหัวหน้าใช้ในภาษาทั่วไป

- ส. สถานะ . ตำแหน่งเฉพาะในสังคม ใช้ในวิชาสังคมศาสตร์ เช่น นักบวช มีสถานะเป็นที่เคารพในชุมชน
- บ. ทิฐิ . ความเห็น ความดีความชอบ ใช้ในภาษาทั่วไป
- ส. ทฤษฎี— . หลักการตามความเห็นของนักปราชญ์ภายในขอบเขตของวงวิชาการ หลักการตามความเชื่อของนักวิชาการเฉพาะกลุ่มใช้ในวงวิชาการ
- บ. ปัญหา . เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ก่อความสงสัย ก่อให้เกิดคำถามที่ยังหาคำตอบไม่ได้ หรือที่กำลังหาคำตอบเพื่อขจัดความสงสัย
- ส. ปริศนา . ข้อความที่ผูกให้แก้ (ข้อความที่เป็นคำถามที่ยั่วให้ตอบ)
- บ. วิชาการ . ความรู้ที่มีการลำดับขั้นตอนและอธิบายให้ผู้รู้เข้าใจตรงกันได้ เช่น นักวิชาการ หมายถึงผู้มีวิชา คิดและปฏิบัติตามหลักวิชาแขนงที่บุคคลนั้นได้ศึกษา
- ส. วิทยาการ . ความรู้ที่อาศัยหลักวิชา วิชาการ และวิทยาการบางทีก็ใช้ปะปนกัน
- บ. วิชชุ . สายฟ้า ใช้ในสาณวนการประพันธ์
- ส. วิทยุ . กระแสคลื่นไฟฟ้าที่เคลื่อนไป นักวิทยาศาสตร์นำมาใช้ในการส่งสารต่าง ๆ
- บ. วัตถุ . สิ่งของ สิ่งที่มีสัณฐานมีขนาดและใช้เป็นประโยชน์ ข้อความหรือข้อคิด เช่น วัตถุประสงค์
- ส. วัสดุ . สิ่งที่น่าไปใช้ประกอบขึ้นเป็นวัตถุหรือเป็นอุปกรณ์ หรือเครื่องอุปโภค บริโภค เช่น ซีเมนต์ ใช้ใน

การก่อสร้าง ทราวย ใช้ในการทำแก้ว
แก้วก็อาจใช้เป็นวัสดุประกอบขึ้น
เป็นคอมไฟฟ้า หรือเครื่องประดับ
บ้าน เหล็ก ใช้ประกอบขึ้นเป็นรั้ว
หรือเป็นอาวุธ ฯลฯ

- บ. อักคี . ไฟ ใช้ในสำนวนการประพันธ์ เช่น
กองอักคี และสมาสกับคำอื่น เช่น
อักคีภัย
- ส. อักนี . หินชนิดหนึ่ง หรือบางกรณีใช้ใน
สำนวนการประพันธ์ความหมายว่า
ไฟ

- บ. วิตถาร . ประหลาด กว้างขวาง ใช้ในสำนวน
การประพันธ์ ความหมายไปในทาง
ดี ใช้ในสำนวนทั่วไปมีความหมาย
ว่าแปลกประหลาดไม่เข้ากับแบบ-
ฉบับ

- ส. พิศดาร . กว้าง ใช้ในสำนวนการประพันธ์
มีรายละเอียด ใช้ในบางกรณี เช่น
เขียนรายงานโดยพิสดารชวนให้
ตื่นตา เขาตกแต่งสถานที่อย่าง
พิสดาร

- บ. สึกขา . การเล่าเรียน ข้อปฏิบัติ ใช้ในวงการ
ศาสนา

- ส. ศึกษา . เรียน พิจารณา ใช้ในภาษาทั่วไป

ข้อควรสังเกต

เกี่ยวกับความหมายของคำที่ใช้ในการสื่อสาร
ในภาษาไทย ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก มีความพิสดาร
ควรพิจารณา แต่ในหนังสือเล่มนี้ ได้หยิบยกมาให้ดู
พอแนะแนวทางให้นักเรียนสังเกตและค้นคว้าต่อไปเท่า
นั้น การที่จะสื่อสารให้สัมฤทธิ์ผล ให้เป็นที่เข้าใจแจ่ม
แจ้ง อีกทั้งมีความรู้สึกที่กระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร
ต้องอาศัยความรู้หลักภาษา และความหมายของถ้อยคำ
ตามนัยต่าง ๆ ดังที่ได้พยายามชี้ให้เห็นในบทนี้

กิจกรรม

๑. ถ้าต่อไปนี้มีมากกว่า ๑ ความหมาย จงแต่งประโยคด้วยคำเหล่านี้คำละ ๒ ประโยคให้มีความหมายแตกต่างกัน

๑) ขึ้น ๒) คำ ๓) โดลง ๔) ต้น
๕) บาท ๖) ทรง ๗) สาง ๘) ยอ

๒. ก. ประโยคต่อไปนี้มีคำที่พิมพ์ตัวหนาในข้อใดมีความหมายตรง ให้เขียนอักษร ต ลงในช่องว่างหน้าข้อนั้น

_____ ๑) อย่าทำตัวเป็น ลูกตุ้ม ถ่วงความเจริญของหมู่คณะ

_____ ๒) เขากำลังต่อราคาของอยู่ที่ร้านโน้น

_____ ๓) ป.ล. คือข้อความที่เขียนต่อท้ายจดหมาย

_____ ๔) อย่าคบคนกดในช่องอในกระดูก

_____ ๕) ขนมห้วยนี้บูดแล้ว อย่ากินเลยนะ

_____ ๖) ผมรู้ต้นตอของความยุ่งยากแล้ว

_____ ๗) เขากำลังสวมหัวโขนเพื่อออกแสดงฉากนี้

_____ ๘) คน ๆ นี้ เหลี่ยมจัด อย่าไว้ใจเขานัก

_____ ๙) ชีวิตของเขาก้าวหน้าไปช้า ๆ แต่มั่นคง

_____ ๑๐) ไฟไหม้ครั้งนี้ ทรัพย์สินเสียหายเป็นจำนวนล้าน

- ข. ในประโยคข้างต้น คำที่พิมพ์ตัวหนาข้อใดมีความหมายเปรียบเทียบให้เขียนอักษร ป ลงในช่องว่างหน้าข้อนั้น ๆ

๓. แข่งกันเติมจำนวนเปรียบเทียบในช่องว่างให้สมบูรณ์ และให้รับกับข้อความที่มีอยู่เดิมในประโยคต่อไปนี้

๑. อย่าปล่อยให้งานค้างคั่งหลายวันนัก มันจะกลายเป็น ดิน.....ไป

๒. เขาแก่งงูพวกเด็ก ๆ ไปอย่างนั้นเอง เหมือนกับเขียน.....กสิ นั้นแหละ

๓. บริษัทนั้นกำลังจะล้มละลายเพราะคนภายในทุจริตเข้าทำนอง เกลือ.....

๔. เด็กสองคนนี้พบกันที่ไร เป็นต้องทะเลาะกันทุกที่เหมือน.....ปุน เสียจริง ๆ

๕. เธอไม่ควรไปห้ามเขาตอนที่เขากำลังโกรธนี่นา คนโบราณเขาสอนว่า น้ำเชี่ยว.....

๖. ฉันยังไม่ทันว่าจะไรเขาเลย เขาริบแก้ตัวใหญ่ นี่แหละเขาว่า ตึกแก.....

๗. พี่ชายฉันเขาเป็นคนขวาน.....ยังรีแหละ ชอบพูดโง่งมงายไม่เข้าหูคน

๘. คุณสันต์ไม่ใช่คนช่างพูด แต่เมื่อไรเขาพูดคำพูดของเขาคนเคยเสมอ แบบนี้เขาเรียกว่าคน กม.....

๔. ข้อใดมีคำที่พิมพ์ตัวหนาเป็นคำที่มีความหมายนัย-ประหวัด

ให้เขียนเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อนั้น

_____ ๑. ผมระลึกถึงบุญคุณของวัดเสมอ เพราะผมเคยเป็นเด็กวัดมาก่อน

_____ ๒. พอได้ยินสัญญาณไฟไหม้ เขาสะดุ้งสุดตัว

_____ ๓. เขาไม่ค่อยถูกโรคกับเสียงโทรศัพท์ พอได้ยินแล้วอารมณ์เสียทุกที

_____ ๔. อย่ามาพูดเสียให้ยากเลย ดิฉันไม่เชื่อน้ำมนต์คุณหรอก

_____ ๕. ลูกของผมกินง่ายยารับ

_____ ๖. แสนสุขสมนั่งชมวิหค อยากเป็นนกเหลือเกิน

๕. แบ่งกลุ่มช่วยกันแต่งประโยคจากคำที่จัดไว้เป็นชุดต่อไปนี้ชุดละ ๓ ประโยค ให้ได้ความหมายของคำแต่ละคำอย่างถูกต้อง

๑) ป้อง ปกป้อง ป้องกัน

๒) ติด ติดต่อ ติดตาม

๓) พัก พักผ่อน พักพิง

- ๔) รวบ รวบรวม รวบรัด
 ๕) สืบ สืบสวน สืบเสาะ
๖. แข่งขันกันหาคำตามที่กำหนด กลุ่มไหนจะได้มากกว่ากัน
- ๑) คำสมาสที่ขึ้นต้นด้วยคำ นิติ
 ๒) คำสมาสที่ขึ้นต้นด้วยคำ ธรรม
 ๓) คำสมาสที่ลงท้ายด้วยคำ บาล
 ๔) คำสมาสที่ลงท้ายด้วยคำ ศิลป์
 ๕) คำสมาสที่ลงท้ายด้วยคำ ภัย
 ๖) คำประสมที่ขึ้นต้นด้วย เครื่อง
 ๗) คำประสมที่ขึ้นต้นด้วย ใจ และเมื่อสับที่

ของคำแล้ว ก็ยังสื่อความหมายได้ เช่น
 ใจดี - ดีใจ

- ๘) คำประสมที่ขึ้นต้นด้วย ที่ ทำหน้าที่เป็น
 คำนาม
๙. ฝึกแต่งประโยคด้วยคำที่มาจากภาษาบาลี และ
 คำที่มาจากภาษาสันสกฤตต่อไปนี้
- ๑) เขต - เกษตร
 ๒) วิชชุ - วิทย์
 ๓) ทิฐิ - ทฤษฎี
 ๔) ปัญหา - ปริศนา
 ๕) วัตถุ - วัสดุ

บทที่ ๗

ศิลปะการประพันธ์กับการสื่อสาร

การประพันธ์ เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่แสดงออกซึ่งความคิดอันประณีตงดงามในใจของมนุษย์โดยมีภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิด ฉะนั้นบทประพันธ์ที่เป็นศิลปะจึงเป็นการสื่อสารชนิดหนึ่ง^๑

คำว่า ศิลปะการประพันธ์ กับศิลปะการแต่งหรือวรรณศิลป์มีความหมายเหมือนกัน เราใช้คำต่าง ๆ กัน เพื่อให้ไพเราะ หรือเหมาะไปตามโอกาสเท่านั้น^๒ ศิลปะการประพันธ์ที่ควรสังเกต เช่น การคัดเลือกถ้อยคำมาใช้ให้เกิดเสียงไพเราะ และมีความหมายดี โดยมีการเล่นสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร การใช้คำที่ทำให้เกิดอารมณ์ หรือคำที่แนะให้เห็นภาพตามไปด้วย การลำดับความคิด อย่างเป็นระเบียบทั้งในร้อยแก้ว และร้อยกรอง ฯลฯ

ในบทนี้ จะได้นำ “สาร” ที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรองมาเสนอให้นักเรียนพิจารณาพอเป็นแนวทางให้เห็นว่า ศิลปะการประพันธ์ช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลได้อย่างไร โดยจะจำแนกสารตามจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไปหลายประการ ในที่นี้จะเลือกมาเสนอเพียง ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. เพลินคิดปริศนา
๒. วาจาภาษิต
๓. ลิขิตคำขวัญ
๔. ประพันธ์อาศิรวาท
๕. ธรรมชาติชวนชม
๖. คำคมควรคิด
๗. จูงจิตจรโลงใจ

นักเรียนคงสังเกตเห็นแล้วว่า ในการจำแนกจุดมุ่งหมายทั้ง ๗ ประการนี้ ก็ได้ใช้ศิลปะการประพันธ์

ช่วยบ้างเล็กน้อย คือ เลือกคำมาใช้ให้มีเสียงสัมผัสคล้องจองกันเพื่อช่วยความจำ

เพลินคิดปริศนา

ปริศนาคำทาย เป็นเครื่องเล่นอย่างหนึ่งที่คนไทยไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็ก ชอบเล่นทายเพื่อลองปัญญา กันและเพื่อความสนุกสนาน การเล่นปริศนาคำทายนี้ เป็นที่นิยมเล่นกันทุกภาคในประเทศไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ถ้าพิจารณาในแง่ของหลักภาษาเพื่อการสื่อสาร ก็พอจะมองเห็นประโยชน์ของปริศนาคำทาย ๒ ประการ คือ

๑. ประโยชน์ในด้านการฝึกความคิด

ปริศนา เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งที่ท้าทายให้คนคิดจนสามารถแปลความหมายของถ้อยคำที่ผูกไว้เป็นปริศนาได้ ใครช่างคิดและมีความสังเกตดี รู้จักสังเกตลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นอยู่ทุกวันทั้งสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้นและสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ก็จะสามารถทายปริศนาได้ถูกต้อง และเมื่อทายถูกแล้วก็ยิ่งให้อยากทายต่อไปอีก เป็นการฝึกให้คิดคล่องขึ้นและมีไหวพริบยิ่งขึ้น

๒. ประโยชน์ในด้านการใช้ภาษา

ลักษณะของการผูกถ้อยคำเป็นปริศนานั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะใช้คำง่าย ๆ มาเรียงกันเป็นกลุ่มคำสั้น ๆ เมื่อกล่าวเป็นคำทายออกไปแล้ว ก็จะวัดผลการสื่อสารได้ด้วย คือ ถ้าใครทายถูก ก็แปลว่า เข้าใจ “สาร” ที่มีอยู่ในปริศนานั้น ๆ คำที่กำหนดไว้เป็น

๑. ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, การประพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๔), หน้า ๑.

๒. กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, คู่มือครูภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑ (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๔๘.

เฉลยนั้นอาจจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งรวมอยู่ในปริศนาบทเดียวกันก็ได้

นอกจากนั้น ลักษณะของคำสัมผัสที่ปรากฏในปริศนาก็ทำให้เกิดเสียงและจังหวะที่ไพเราะชวนให้สนุกอยู่ในตัว การที่คนไทยสามารถคิดผูกถ้อยคำเป็นปริศนาได้แบบคายเช่นนี้สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาษาไทย และปริศนาเหล่านั้นก็กลายเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของไทยสืบไป เป็นที่น่าเสียดายอยู่บ้างที่มิได้มีการบันทึกไว้ว่า ปริศนาบทใดใครเป็นผู้คิด ทั้งนี้เพราะปริศนาคำทายนี้ใช้วิธีบอกเล่ากันด้วยปากเป็นส่วนใหญ่ เมื่อไม่ปรากฏชื่อของผู้คิดปริศนาก็ถือว่า เป็นสมบัติส่วนรวมของท้องถิ่นแต่ละแห่งไป

อย่างไรก็ตาม ปริศนาคำทายเหล่านี้ นับว่ามีประโยชน์และมีคุณค่าทางภาษาอยู่มาก ทั้งในแง่ความไพเราะและความหมายของคำ

ตัวอย่าง อะไรเอ๋ย -

- ๑) มีปาก ไม่มีฟัน กินข้าวทุกวัน ได้มากกว่าคน
เฉลย - หม้อข้าว
คำสัมผัส ฟัน - วัน
- ๒) ไม่มีคอ ไม่มีตัว มีแต่หน้า ถึงเวลา ตีได้ตีเอา
เฉลย - กลอง
คำสัมผัส หน้า - เวลา
- ๓) ผิวกายผุดผ่อง ในห้องไส้ขาว ขี้มูกเป็นระนาว
ปลายแดง แดง
เฉลย - เทียนไข (ที่จุดไฟ)
คำสัมผัส ผ่อง - ห้อง ขาว - ระนาว
- ๔) สองหู สีตา เบือนักหนา เอาขาไว้ที่หู
เฉลย - แวนตา
คำสัมผัส ตา - หนา - ขา
- ๕) สองตีนบังแดด แปรตีนเดินหน ต่ำเตี้ยหน้ามน
นามกรว่าอะไร
เฉลย - ปูนา
คำสัมผัส แดด - แปร หน - มน
- ๖) สุกในดินกินได้ สุกในไม้กินอร่อย

เฉลย - ขมิ้น ข้าวหลาม

คำสัมผัส ดิน - กิน ได้ - ไม้

- ๗) หิ่ง ๆ เหมือนผิ้งกุ่มรา เอกบาทา จเร จเร

เฉลย - ลูกข่าง

คำสัมผัส หิ่ง - ผิ้ง กุ่มรา - บาทา

- ๘) เรือนปั้นหยา ทาสีเขียว เด็กดำนอนคนเดียว
กางมุ้งขาว

เฉลย - น้อยหน้า

คำสัมผัส ปั้นหยา - ทา เขียว - เดียว

- ๙) กาไม้ไผ่กาแท้ การ่อแร่ เกาะกิ่งไม้ตาย

เฉลย - กาฝาก

คำสัมผัส แท้ - ร่อแร่

- ๑๐) กำแพงสามชั้น กันบ่อน้ำใส ธงชัยอยู่บน

เฉลย - มะพร้าววงอก

คำสัมผัส ชั้น - กัน ใส - ชัย

- ๑๑) โคนเรียว ปลายเรียว นอกเขี้ยว ในขาว

เฉลย - ลูกนุ่น

คำสัมผัส เรียว - เขี้ยว

นอกเขี้ยว ในขาว (สัมผัสอักษร น - ข)

- ๑๒) โดดขึ้นไปสองขา มองดูเกิดหนา หกขาพอดี

เฉลย - คนกระโดดขึ้นขี่ม้า

คำสัมผัส ขา - หนา

- ๑๓) ม้าสามขา เจ้าพระยาขึ้นขี่ ใส่หมวกกำมะหยี่
สุมบุหรี่ปุ้ย

เฉลย - กาน้ำบนเตาไฟ

คำสัมผัส ขา - พระยา ขี่ - กำมะหยี่ - บุหรี่

- ๑๔) ตันเตี้ย เรี่ยต่ำ รสล้ำร้อนเหลือ

เฉลย - พริกขี้หนู

คำสัมผัส เตี้ย - เรี่ย ต่ำ - ล้ำ

รสล้ำ ร้อนเหลือ (สัมผัสอักษร ร - ล)

- ๑๕) น้ำบ่อน้อย คนตั้งร้อย วิตไม่แห้ง

เฉลย - น้ำลาย (ของคนพูดต่อหน้าคนมาก ๆ)

คำสัมผัส น้อย - ร้อย

- ๑๖) ทั้งตัวมีแต่ตา คนทั้งพารา ขอบตะขอบถอง

เฉลย - ตะกร้อ

คำสัมผัส ตา - พารา

ปริศนาคำทายนี้มีทั้งของเก่าและของใหม่ซึ่งมี
คนรุ่นหลังคิดขึ้น นักเรียนสังเกตคำสัมผัสในปริศนา
และวิธีผูกถ้อยคำแล้ว อาจจะคิดปริศนาขึ้นทายเล่นกัน
ก็ได้ เช่น อะไรเอ่ย

- มาลัยไม่หอม พอหมุนเครื่องพร้อม สีสลัว
วีนัว
เฉลย - มาลัยรถยนต์
- เข้าห้องมืดมืด พอกดปุ่มนิต แสงจ้าพร่า
พราย
เฉลย - ไฟฟ้า
- ไม่ใช่นก ไม่ใช่กา เห็นขึ้นเวหา พาคน
ล่องลอย
เฉลย - เครื่องร่อน หรือ เรือบิน
- มีลูกตัวนิต ลูกน้อยแฝงฤทธิ์ ปลิดชีพ
มนุษย์
เฉลย - ลูกปืน

วาทาษิต

คำ “วาทาษิต” และ “สุวาทาษิต” ตามที่แปลไว้
ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีความหมาย
ใกล้เคียงกัน คือ

วาทาษิต หมายถึง คำกล่าว คำกล่าวมีคติ
ควรฟัง

สุวาทาษิต หมายถึง คำพูดที่ถือเป็นคติ

สรุปได้ว่า คำกล่าวใด มีลักษณะเป็นคติ เป็น
ไปในเชิงสั่งสอนทั้งในแง่สอนให้เว้นและสอนให้
ประพฤติก็ถือเป็นวาทาษิต หรือ สุวาทาษิต ได้ทั้งสิ้น^๓

การกล่าวข้อความที่เป็นสุวาทาษิต จัดเป็นการ
สื่อสารได้อีกอย่างหนึ่ง ทั้งยังเป็นการสื่อสารที่มีอายุ
ที่ยืนนานร้อยนับพันปีด้วย ดังจะเห็นได้จาก พระ-
พุทธวาทาษิตและสุวาทาษิตอันมีที่มาจากศาสนาต่าง ๆ นี้
ก็แสดงว่ามนุษย์ในอดีตสามารถสื่อสารมาถึงมนุษย์
ปัจจุบันได้โดยใช้สุวาทาษิตเป็นเครื่องมือสำคัญ

การเรียบเรียงถ้อยคำเป็นสุวาทาษิตนั้นทำได้
ทั้งในรูปของร้อยแก้ว และร้อยกรอง ถ้อยคำที่เลือก
มาใช้ในสุวาทาษิตย่อมจะเป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง
และมีคุณค่าทางปัญญาจึงจะสามารถจารึกอยู่ในความ
ทรงจำของมนุษย์ต่างยุคต่างสมัยกันได้นานเท่านาน

ตัวอย่างพระพุทธรวาทาษิต

- ๑) ตนเป็นที่พึ่งของตน
- ๒) ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ๓) ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม
- ๔) ความสามัคคีนำความสุขมาสู่หมู่คณะ
- ๕) คบพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิต
พาไปหาผล
- ๖) ผู้ที่ทำบุญย่อมได้รับความสุข
- ๗) ไม่มีแสงสว่างใด ๆ เสมอแสงแห่งปัญญา
- ๘) ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย
- ๙) บุคคลล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร

พระพุทธรวาทาษิตข้างบนนี้ อาจเขียนเป็นร้อย-
กรองในรูปของกาพย์ฉบังได้ดังนี้^๔

ตนเป็นที่พึ่งของตน ^๑	ทำดีได้ดี
ทำชั่วชั่วนั้นตามสนอง ^๒	
ธรรมะย่อมตามคุ้มครอง	ผู้ประพฤติธรรมผอง
ปลอดภัยในที่ทุกสถาน ^๓	
อันความพร้อมพรักสมัคสมาน	นำสุขขึ้นบาน
สุคนะบริษัทพร้อม ^๔	
คบพาลพาลนำชั่วช้า	คบบัณฑิตพา
สู่ทางประเสริฐเลิศคุณ ^๕	
ผู้ใดใฝ่ชอบการบุญ	กุศลลดทอน
ผู้นั้นให้สุขสวัสดิ ^๖	
แสงสว่างใดในโลกนี้	แม้โรจนุจิ
ไปเสมอแสงแห่งปัญญา ^๗	
ความประมาทเป็นทางมรณา ^๘	ผู้เพียรสุดส่าห์
จัดล่วงทุกข์ได้เพราะเพียร ^๙	

^๓กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, คู่มือครูภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑ (กรุงเทพมหานคร : องค์การตำราของคุรุสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๔๖.

^๔ประพนธ์ นาครทรรพ, “พุทธวาทาษิตราลึก” ใน ศักยภาพิตและร้อยกรอง ร่วมฉลองปีเด็กสากล (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
กรุงเทพการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๒.

สุภาษิตพระร่วง เป็นสุภาษิตเก่าแก่ครั้งสมัย
สุโขทัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
สันนิษฐานไว้ว่า สุภาษิตพระร่วงนี้ได้เริ่มเก็บรวบรวม
ขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหง แต่คงจะเป็นผลงานของ
ผู้แต่งหลายคน และแต่งเพิ่มเติมกันต่อ ๆ มาหลายยุค
จึงมีข้อความซ้ำกันอยู่บ้าง

สิ่งที่น่าพิจารณาก็คือ ศิลปะการประพันธ์มี
ส่วนช่วยอนุรักษ “สาร” ที่คนในสมัยสุโขทัยส่งมายัง
คนในสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะ การแต่งสุภาษิตเป็น
ร้อยกรอง โดยใช้คำสัมผัสกันนั้นทำให้เกิดเสียงไพเราะ
และถ้อยคำที่เลือกมาใช้ก็มีความหมายลึกซึ้ง แน่แนว
ทางดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมจรรยาอันดี
งาม และมีหลายบทที่ยังเหมาะสมกับกาลสมัยอยู่มาก

ตัวอย่าง

ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า แผ่นแผ่นภพสุโขทัย
มลักเห็นในอนาคต จึงผายพจน์ประภาษ เป็นอนุ-
สาสนกถา วลว

.....เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่ อย่าไผ่
เอาทรัพย์ท่าน อย่าริร่านแก่ความ ประพฤติตาม
บุรพระบอบ วลว

.....เข้าเถื่อนอย่าลืมหว่า หน้าศึกอย่าอนใจ ไป
เรือนท่านอย่านั่งนาน การเรือนตนเร่งคิด อย่างนั่ง
ชิดผู้ใหญ่ วลว

.....ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย อย่า
โดยคำคนพลอด เช่นเรือทอดทางถนน เป็นคนอย่า
ทำใหญ่ วลว

.....น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ ที่สุมเสื่อจงประหยัด จง
เร่งระมัดผืนไฟ ตนเป็นไทยอย่าคบทาส อย่าประมาท
ท่านผู้ดี วลว

ภาษาไทย ไทยเรามีภาษิตพื้นบ้านอยู่เป็น
จำนวนมาก ที่คนพูดกันติดปาก และบางบท ก็ถือ
ปฏิบัติกันอยู่ในสังคมไทย จนถึงทุกวันนี้ ภาษาไทย

เหล่านี้ได้ทำหน้าที่สื่อสารความคิดของชาวไทยสมัย
โบราณมาถึงชาวไทยรุ่นหลัง ๆ เป็นอย่างดี ดังจะเห็น
ได้จากตัวอย่างภาษิตต่อไปนี้

น้ำขึ้นให้รีบตัก

อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจคน จะจนใจเอง

น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก

ตักน้ำใส่กะโหลก ชะโงกดูเงา

บัวมิให้ช้า น้ำมิให้ขุ่น

ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม

ปลาหมอตายเพราะปาก

น้ำมาปลาकिनมด น้ำลดมดกินปลา

ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก

लगเนื้อชอบलगยา

ต่อไปนี้จะเสนอร้อยกรองว่าด้วยภาษิตไทย
ที่ยกมาข้างต้น^๕ เพื่อให้เห็นว่าศิลปะการประพันธ์
อาจช่วยขยายความในภาษิตได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น และช่วย
ให้การสื่อสารชัดเจนขึ้น

ภาษิตไทย

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

ภาษาภาษิต โบราณลิติต ไว้สอนลูกหลาน

ฟังแล้วคิดตาม ข้อความแก่นสาร

ประโยชน์นิรันดร์ น่ารู้อใจ

น้ำขึ้นรีบตัก เตือนใจดีนัก อย่ามัวเหลวไหล

กระแสบาริ มิมียอใคร

มิงานน้อยใหญ่ อาชีพรีบทำ

อย่าไว้ใจทาง คำเตือนเป็นกลาง อย่าวางใจคน

มิดวรประมาท พลาดท่าเสียกล

ไม่ระวังตน จะจนใจเอง

น้ำขุ่นไว้ใน อบรมจิตใจ อย่าปล่อยตามเพลง

น้ำใสไว้นอก บอกไว้เหมาะเหมง

ยืมไว้ไม่เกรง ควบคุมกมล

ตักน้ำใส่กะโหลก ทานให้ชะโงก ดูเงาแยบยล

สำรวจตัวเอง เร่งคิดขวยขวาน

เสียมเจียมตน ผู้คนการุญ

นำคิดถ้อยคำ บัวมิให้ซ้ำ น้ำมิให้ขุ่น

ถนอมใจคน กุศลเจือจน

ละไมละมุน ไม่เสียไมตรี

วลว

กลอนสุภาพ

ฝนทั่งให้เป็นเข็ม

ภาษิตว่าฝนทั่งให้เป็นเข็ม

เพียรให้เต็มสามารถอาจเป็นผล

ถึงทั้งใหญ่ฝนไปใจอดทน

คงไม่พันปัญญาถ้าเราเพียร

ความลำบากยากเย็นเป็นเหมือนทั้ง

เอากำลังใจมั่นไม่หันเหียน

เป็นแรงฝนแล้วเล่าเฝ้าวนเวียน

จนทั้งเปลี่ยนเป็นเข็มเล่มงามเอย

ปลาหมอตายเพราะปาก

ภาษิตว่าปลาหมอตายเพราะปาก

ต้องได้ยากเพราะวจีมีโทษหนัก

ใครวางโตคุยเชื่องพูเยื่องยัก

คำพูดมักให้ร้ายทำลายตน

ฉะนั้นพึงใช้สติดำรงรอบ

คิดรอบคอบจึงกล่าวไปไม่เสียผล

อย่าเอาเยี่ยงมัจฉาในสาชล

ต้องปีปนเพราะปากลำบากเอง

น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา

ภาษิตว่าน้ำมาปลากินมด

พอน้ำลดมดก็ตักกินมัจฉา

ถึงที่ใครที่มันทันเวลา

มดหรือปลาก็ต้องตายวายชีวัน

อย่าประมาทปล่อยใจให้หลงเหลือ

มัวระเริงชีวิตอาจผิดผัน

ผู้ชนะกลับแพ้แก่ไม่ทัน

ผู้แพ้หนักกลับพิชิตนำคิดเอย

ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก

ภาษิตว่าไม้อ่อนดัดง่ายแน่

ส่วนไม้แก่ดัดยากลำบากกว่า

ไม้อ่อนดุดจรรจนเยาว์เข้าตำรา

ให้ศึกษาแต่น้อยน้อยค่อยดัดไป

ไม้อ่อนดัดได้งามตามประสงค์

ไม้แก่คงแข็งขึ้นผืนไม้ไหว

เหมือนคนทวิฐมากยากกระไร

ขึ้นดัดไซ้ร้อจเคาะเพราะแข็งเอย

นางเนื้อชอบกลางยา

ภาษิตว่านางเนื้อชอบกลางยา

แพทย์รักษาพึงพิณิจไม่ผิดผัน

ธรรมชาติมนุษย์นี้มีต่างกัน

โรคภัยนั้นต้องรักษาด้วยยาดี

คนหนึ่งชอบคนหนึ่งซึ่งยังแผกผิด

ด้วยต่างจิตต่างใจในวิถี

พึงพิเคราะห์คำคมขมขจี

ภาษิตชี้แนวไว้ให้คิดเอย

ลิขิตคำขวัญ

สมัยนี้มีผู้นิยมเขียนคำขวัญกัน ทั้งระดับชาติ และระดับหน่วยราชการ องค์การต่าง ๆ ในหนังสือ วันเด็กแต่ละปีจะมีคำขวัญของบุคคลสำคัญของ ประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นคติเตือนใจแก่ เด็กไทยทั่วประเทศ

นักเรียนพิจารณาคำขวัญต่อไปนี้

เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ

สะอาดกายเจริญวัย สะอาดใจเจริญสุข

น้ำมันขาดแคลน วางแผนประหยัด เพื่อรัฐของเรา

ลูกสาวก็ได้ ลูกชายก็ดี อย่ามีเกินสอง

มั่นคงด้วยรากฐาน บริการด้วยน้ำใจ

เมตตาเป็นทุน เกื้อหนุนชุมชน
ทุกข์ที่ไหน ภาษาดูไปทีนั้น

วลว

นักเรียนพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่าคำขวัญ
แต่ละบทนั้นแม้จะแตกต่างกันในเรื่องความและราย-
ละเอียด แต่ก็มีความสัมพันธ์กันบางประการที่พอสังเกต
ได้ คือ

๑. แสดงความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่าง
เด่นชัด
๒. ใช้ถ้อยคำสั้น ๆ กระชับรัด มีความหมาย
ลึกซึ้ง
๓. มีคำสัมผัส ช่วยให้จำง่าย

ลักษณะ ๓ ประการดังกล่าวคงจะพอเป็น
แนวทางในการเขียนคำขวัญแก่นักเรียนได้ตามสมควร

นอกจากคำขวัญของบุคคลสำคัญในวงราชการ
แล้ว ยังมีคำขวัญของทางราชการ คำขวัญของธนาคาร
คำขวัญวันแม่ คำขวัญเชิญชวนให้รักษาความสะอาด
คำขวัญต่อต้านยาเสพติด คำขวัญเชิญชวนให้ประหยัด
วลว และคงจะมีคำขวัญในโอกาสอื่น ๆ อีกมากมาย
ตามมา

หากนักเรียนรู้จักสังเกตลักษณะสำคัญของ
คำขวัญที่ได้พบได้เห็นอยู่เสมอ และเกิดมีความคิด
ที่เด่นชัดขึ้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็ลองฝึกเขียนคำขวัญ
ดูบ้าง โดยเลือกคำที่มีน้ำหนัก มีความหมายกระชับ
นำมาผูกเป็นประโยคสั้น ๆ และให้มีคำสัมผัสกันบ้าง
ก็จะได้คำขวัญที่น่าสนใจ และถ้านักเรียนได้ฝึกเขียน
อยู่เสมอ เมื่อใดมีการประกวดเขียนคำขวัญ นักเรียน
อาจจะมีโอกาสได้รับรางวัลกับเขาบ้างก็ได้ เพราะ
นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการสื่อสารมาพอสมควร

ตัวอย่างคำขวัญ

- ๑) มีหนังสือเหมือนมีมิตร ช่วยชูจิตให้ผ่องใส
- ๒) หนังสือคือประทีปส่องทาง ให้ความสว่าง
สร้างปัญญา

๓) มีป่าบำรุงดี เหมือนกับมีกัลปพฤกษ์สีมูม
เมือง

๔) อากาศปลอดพิษ ชีวิตปลอดภัย

๕) รถราจะไม่ติดขัด ถ้าเราปฏิบัติตามกฎจราจร

๖) น้ำมันแพงนัก ช่วยกันพร้อมพรัก ประ-
หยัดเชื้อเพลิง

๗) บ้านเมืองสะอาด เพราะชนในชาติช่วย
กันรักษา

๘) บ้านเมืองสะอาด เป็นเครื่องหมายประกาศ
ว่าคนเจริญ

วลว

ประพันธ์อาศิรวาท

บทอาศิรวาท หรือบทอาเศียรวาท คือ บท
ร้อยกรองที่แต่งขึ้นเพื่อน้อมถวายพระพรชัยมงคล แด่
องค์พระประมุขของชาติ หรือพระบรมวงศานุวงศ์
ในโอกาสสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วัน
คล้ายวันพระราชสมภพ อาจแต่งด้วยคำประพันธ์
ชนิดใดก็ได้ตามความถนัดของผู้ประพันธ์โดยมี “สาร”
คือความรู้สึกจงรักภักดีในนามของหมู่คณะ หรือ
ประชาชนชาวไทยเป็นส่วนรวมเนื้อความอาจกล่าวถึง
พระราชกรณียกิจที่องค์พระประมุขทรงบำเพ็ญเพื่อ
ประโยชน์สุขของประชาราษฎร์ หรือเรื่องอื่นใดที่
เป็นการเชิดชูพระเกียรติคุณ และลงท้ายด้วยคำถวาย
พระพรชัยมงคล

ในบางโอกาสบทอาศิรวาท อาจมีความหมาย
คลุมไปถึงบทเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์พระองค์
ใดพระองค์หนึ่ง เนื่องในโอกาสที่ตรงกับวันสำคัญ
ด้วย เช่น วันพระบรมราชสมภพ วันสวรรคต วันที่
มีเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองก็ได้

ในที่นี้จะได้เสนอตัวอย่างบทร้อยกรองที่มี
ลักษณะเป็นบทอาเศียรวาทพอเป็นแนวทางแก่นักเรียน
ที่จะลองฝึกเขียนดูบ้าง

บทอาเศียรวาท

เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราช
เนื่องในวันจักรี

กาพย์ฉบับ

สรรวมชีพประณตบทมลายี เนื่องในศุภวาร
มงคลดลวันจักรี
ด้วยกตัญญูกตเวที น้อมเกล้าอัญชลี
เชิดชวนมวลไทยรำลึก
เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก เกริกเกียรติอริ
เป็นแม่ทัพใหญ่ชัยเฉลิม
นำทัพกลับคืนถิ่นเดิม บุญบารมีเสริม
ส่งให้ได้ราชไศวรย์
เสร็จปราบศึกเขมรหนักครัน ประชาพากัน
พร้อมจิตอัษฎาษฎิภูวนัย
ปราบดาภิเษกเป็นใหญ่ ปกป้องครองไทย
กำจัดเสี้ยนหนามแผ่นดิน
สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ บำรุงนครินทร์
ให้งามเจดจันทรระย

เป็นปฐมกษัตริย์อาจอง พระนามดำรง
“พระพุทธยอดฟ้า” ราชัน
“จุฬาโลก” เลิศลาวัณย์ ทศพิธราชธรรม
ธ ครองราชย์ราชภูริร่วมเย็น
ตั้งองค์อวตารปราบเข็ญ ฐ ทรงบำเพ็ญ
ราชกรณียกิจหลากหลาย
ราชวงศ์จักรีสืบสาย ทรงธรรมมั่นหมาย
รักษาเอกราชชาติไทย
คาบนี้ประชาพร้อมใจ อภิวัตภูวนัย
ณ วโรภาสวันจักรี
ขอจงทรงทราบฝ่าธุลี ด้วยญาณวิดี
ว่าทวยราษฎร์มั่นกตัญญู
พระเกียรติคุณเชิดชู รุ่งโรจน์ดำรง
คู่ไทยตราบกาลนานเทอญ^๖

ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า
คณะชุมนุมภาษาไทยของคุรุสภา

^๖ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, ปรับปรุง จาก บทอาเศียรวาท ใน สือภาษาชุมนุมภาษาไทยของคุรุสภา (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำ
ของคุรุสภา, ๒๕๑๖), หน้า ๕.

**บทอาศิรวาท เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย**

ภูมิใจเกิดไทยทั้งผอง
ไทยมีกษัตริย์ครองศรีสง่า
องค์หนึ่งราชกวีปรีชา
พระพุทธเลิศหล้านภาลัย
วันคล้ายวันพระราชสมภพ
เวียนมาบรรจบสวสมัย
รัฐเฉลิมพระเกียรติเกรียงไกร
นบองค์ภูวนัยจอมกวี
ชื่นชมพระอัจฉริยภาพ
เอิบอาบอักษรสุนทรศรี
บทละครอิเหนาวรรณคดี
รื่นรสสุนทรีเรียงกมล
ยินเพลง “บุหลันลอยเลื่อน”
แง่เงื่อนความฝันอันจงดน
พระสุบินคลพหลังดั่งมนต์
ยินยลซึ่งใจไม่จาง
สรวมชีพประณตบทศรี
ราชะจอมกวีสรรค์สร้าง
ขอจงทรงนำแนวทาง
ใสสว่างแก่กวีปรีชา
ทั้งในปัจจุบันอนาคต
เสกพจน์สร้างสรรคัลหรรษา
กวีไทยเด่นในโลกา
ดจรรอยมรรคาองค์ให้เทอญ

**ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า**

คณะกรรมการโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย

บทอาศิรวาท

แด่พระอัจฉริยภาพ

**แห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
กรม สุริยุปราคาที่หว้ากอ จ. ประจวบคีรีขันธ์**

๑๘ สิงหาคม ๒๕๒๑

สิบแปดสิงหาคมนั้นสองพันสี่

ร้อยสิบเอ็ดวันที่สำคัญหนอ
สุริยุปราคาที่หว้ากอ
ควรเป็นข้อภูมิใจไทยทั้งมวล
พระจอมเกล้าภูดินทร์ปิ่นกษัตริย์
ทรงทราบชัดมันพระทัยไม่ผันผวน
ด้วยวิชาโหราศาสตร์อาจคำนวณ
ได้ถูกถ้วนเวลานาทีทอง
พระเสด็จทอดพระเนตรเหตุการณ์นั้น
มหัศจรรย์ไม่มีเสมอสอง
ตะวันมืดหมดดวงลวงครรลอง
ปรากฏการณ์ซึ่งช่องชวนรำพึง
ว่าบุญไทยได้ราชะพระจอมปราชญ์
พระปรีชาสามารถสุดคาดถึง
ไทยเข้าสู่ยุคเจริญเกินค่านึง
ควรซาบซึ่งเป็นพิเศษในเหตุการณ์
วาระนี้สิ่งหมาสมอบรรจบ
ขอนอบนบเกิดพระนามงามไพศาล
สำรวมจิตสักการะพระวิญญูญาณ
พระเกียรติโชติชัชวาลชั่วฟ้าดิน^๔

“ฉันทิมา”

^๑บทวิทยุ “อยู่อย่างไทย” รายการ “ขัตติยกวี ขัตติยศิลป์” พ.ศ. ๒๕๒๑

^๔ชุมนุมส่งเสริมการใช้ภาษาไทย, ชุมนุมทางภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, ๒๕๑๘).

บทอาศรัยวาท นบพระภูมิบาล

ข้าवरพุทธเจ้า ครุฑไทยวัยเยาว์ทุกถิ่นฐาน
พร้อมจิตจงรักน้อมสักการ นบพระภูมิบาลจอมไมท
แม้เป็นเด็กน้อยด้อยสามารถ ความรักภูวนาถยิ่งใหญ่
กตัญญูต่อองค์พระทรงชัย ตั้งใจศึกษาวิชาการ
เพื่อให้ปรีชาและกล้าแกลัว แน่นแน่วรักชาติใจอาจหาญ
รักษาแผ่นดินจนสิ้นปรารถ สืบทอดวิญญานบรรพชน
ขอพระราชทานบรมราช วโรกาสดีทีศรีกุศล
ขอพระไตรรัตน์บันดาลดล พระพรชัยมงคลจีรกาล
ทั้งพระบรมราชินีนาถ บรมโอรสาธิราชอัครฐาน
อัครราชธิดาามสละราญ พิชิตผองภัยพาลชโยเทอญ

ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

สมาชิกวารสารพุทธรักษา

ทรงพระเจริญ

สิบสองสิงหาคม ฤกษ์อุดมสุริย์ฉาย
อัมพรอ่อนแสงพราย ยามอุษาวิภาวรณ์
ธรรมชาติช่างชวนชื่น เมืองไหนอื่นจักสุขสันต์
เท่าเมืองไทยเรานั้น เพราะไทยนี้มีร่มโพธิ์
ราชันมิ่งขวัญชาติ ราชินีนาถพูนภิญโญ
ราษฎร์พร้อมน้อมมนโ ภักดีให้ไม่จิตจาง
ทรงมีพระเมตตา แก่ประชามีเว้นวาง
สององค์ทรงเสริมสร้าง แต่สิ่งดีมีค่าคุณ
คาบนี้ศรีศุภวาร “วันแม่” ขานแสนอบอุ่น
พระแม่แผ่การุญ รักลูกไทยไม่แปรผัน
มาเกิดลูกไทยผอง จิตปรองดองทั่วหน้ากัน
นอบน้อมอภิวันท์ พระแม่เจ้าที่เรารัก
ร่วมจิตสามัคคี ทำความดีสมศรีศักดิ์
ร่วมแรงแจ้งประจักษ์ พัทธกษัตริย์แผ่นดินไทย
วอนไหว้พระไตรรัตน์ จงขจัดสรรพภัย
บันดาลพระพรชัย สืบประการสราญรมย์

แด่องค์พระแม่เจ้า เกิดเหนือเกล้าด้วยชื่นชม
พระคุณบุญญาคม ดลสุขสันต์นิรันดร์เทอญ

ด้วยเกล้า ด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า คณะวารสารพุทธรักษา^๕

หมายเหตุ : บทที่ตั้งชื่อว่า “ทรงพระเจริญ” ก็เป็นบท
อาศรัยวาทเหมือนกัน เพียงแต่ตั้งชื่อเสียใหม่
เท่านั้น

นักเรียนได้เห็นตัวอย่างบทอาศรัยวาท และบท
สดุดีพระเกียรติคุณมาพอสมควรแล้ว หากจะลองแต่ง
ดูบ้างก็มีอะไรสิ่งสุดวิสัย เพียงแต่เลือกคำมาใช้เพื่อสื่อสาร
ให้อยู่ในรูปแบบของคำประพันธ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง
เท่านั้น

ธรรมชาติชวนชม

มีบทร้อยกรองชมธรรมชาติที่ไพเราะอยู่มาก
มาย ในที่นี้จะคัดบทร้อยกรองบางบทมาให้พิจารณา
วิธีแต่งและการเลือกใช้คำซึ่งสื่อสารให้เราเห็นภาพ
ตามไปด้วย

บทกลอนที่คัดมาจากนิราศของสุนทรภู่

ถึงปากลัดแลท่าชาลาต้น ดูเลื่อนลื่นเลนลากล้าละทาน
เขาแจวจ้วงล่องแล่นแสนสำราญ มาพบบ้านบางระเจียงเศร้าใจ
อนาถนั่งอิงเขนยคะนิงหวน จนจวบจนแจ่มแจ้งปัจจุสมัย
ศศิธรอ่อนอัปผัปปไพร ถึงเชิงไทรศาลพระประแดงแรง

สัมผัสสระ ต้น – ลื่น หาน – ราษฎร์ – บ้าน ใจ – สมัย –
ไพร – ไทร ฯลฯ

สัมผัสอักษร ลัด – แล – ลา – เลื่อน – ลื่น – เลน –
ลาก – ล้า – ละ แจว – จ้วง – ล่วง –
แล่น บ้าน – บาง เจ้า – ใจ ฯลฯ

ถึงด่านทางกลางคลองข้างฝั่งซ้าย ตะวันสายแสงส่องต้องพฤษภา
ออกสุกบ้านถึงทวารอรัญญา เป็นทุ่งคาแผ่แถมขึ้นแกมกัน
ลมระวีวปลิพฐาการะยาบ ระเนนนาบพลีพริกกระดิกหัน
คูโล่งลิวทิวรุกขเรียงรัน เป็นเขตคันขอบป่าพนาลัย

สัมผัสสระ ทาง - กลาง ซ้าย - สาย ษา - วา -
คา กัน - หัน - รัน - คัน ฯลฯ

สัมผัสอักษร หญา - ยาบ เนน - นาบ พลีว - พริก
รุกข - เรียง - รัน ฯลฯ

นิราศเมืองแกลง

ถึงบางบ่อพอจันทร์กระจ่างแจ้ง

ทุกประเทศเขตแขวงนั้นกว้างขวาง
ดูดาวดาษกลาดฟ้านภาพางค์
วิเวกทางท้องทุ่งสะท้านใจ
ดูริ้วริ้วลมปลิวที่ปลายแฝก
ทุกละแวกหวาดหวั่นอยู่ไหวไหว
รำลึกถึงชนิษฐายิ่งอาลัย
เช่นนี้ได้เจ้ามาด้วยจะคืนโดย
พี่เลี้ยงแลดูกระแสนายสมุทร
ละลิวสุดสายตาเห็นฟ้าขาว
เป็นฟองฟุ้งรุ่งเรืองอยู่รางราง
กระเด็นพร่างพรายพราราวกับพลอย
เห็นคล้ายคล้ายปลาว่ายเฉวียนฉวัด
ระลอกซัดสาครกระเซ็นขึ้นเด่นหยอย
ฝูงปลาใหญ่ไล่ไล่ดกกระโดดลอย
น้ำก็พลอยพร่างพร่างกลางคงคา

นิราศพระบาท

แล้วย่องเหยียบเรียบเนินลงเดินล่าง

ตามแนวทางหิมวาพฤษภาไสว
เห็นพุ่มพวงบุปผายิ่งอาลัย
สลดใจขุกคิดถึงคู่เคียง
ไม้แก้วทางกิ่งพิกกับกิ่งเกด
ฝูงโนเรศขับขานประสานเสียง

น้ำตาคลอท้อออกเห็นนกเรียง
เหมือนเรียมเคียงร่วมคูเมื่ออยู่เรือน
 ฯลฯ

ถึงคูหาชื่อชาละวันถ้ำ
วิไลล้ำไปทุกเหลี่ยมภูเขาหลวง
ศิลาแลแวววาวดั่งดาวดวง
เป็นเมฆม่วงมรกตทับทิมแดง
สมมติแลแง่หินชะง่อนหุบ
เป็นที่รูปสิงสัตว์เข้าเพี้ยมแฝง
กระต่ายเหมือนกระต่ายป่าสองตาแดง
ที่ลงแห่งพิศแลเห็นแต่ตัว

นิราศเมืองเพชร

ข้างฝั่งซ้ายชายทะเลเป็นลมคลื่น
นภาภัพันผืนผืนแดงดั่งแสงเสน
แม่น้ำกว้างกว้างเว้งเป็นเชิงเลน
ลำพูเอนอ่อนทอดยอตระยา
หยุดประทับยับยั้งอยู่ฝั่งซ้าย
แสนสบายบังลมร่มรุกข
บรรดาเรือเหินไต้ทั้งไปมา
คอยคงคาเกลื่อนกลาดไม่ขาดคราว
ในลำคลองสองฟากล้วนจากปลูก
ทะลายลูกดอกจากขึ้นฝักแฝง
ต้นจากถูกลูกขิดนั้นติดแพง
เขาช่างแปลงชื่อถูกเรียกลูกขิด
ถึงบ้านบ่อจากมียากลิ้น
เหมือนจากถิ่นท้องเที่ยวมาเปลี่ยนจิต
อันใบจากรากกอไม่ขอคิด
แต่ลูกขิดชอบใจจะใครชม

ข้อสังเกต

- ๑) สารที่ปรากฏอยู่ในบทกลอนจากนิราศของสุนทรภู่นี้ให้ความรู้สึกเพลิดเพลินในความงามของธรรมชาติ และในบางบทก็ชวนให้เกิดอารมณ์ร่วมไปกับกวีในความอ้างว้างว่าเหวที่ต้องจากนางผู้เป็นที่รัก
- ๒) การใช้สัมผัสสระ และสัมผัสอักษรทำ

ให้กลอนมีเสียงไพเราะ และเกิดจังหวะชวนฟังเช่น
บทที่ว่า

เห็นคล้ายคล้ายปลาว่ายเฉวียนฉวัด
ระลอกซัดสาดกระเซ็นขึ้นเต็นหยอย
ฝูงปลาใหญ่โตโลดกระโดดลอย
น้ำก็พลอยพรั่งพรั่งกลางกอง

คำสัมผัสอักษรที่พิมพ์ตัวหนาไว้แต่ละวรรค
นั้นนอกจากให้เสียงที่ไพเราะแล้วยังให้ภาพที่น่าดูอีก
ด้วย

๓) การที่นักเรียนจะใช้ศิลปะการประพันธ์
ช่วยในการสื่อสารให้ผู้รับสารพลอยเพลิดเพลินไป
กับภาพธรรมชาติด้วยนั้น คงต้องการเวลาสำหรับ
สังเกต และฝึกฝนตามสมควร ทางที่ดีคือลองสังเกต
ธรรมชาติแวดล้อมอยู่เสมอ และลองแต่งดูก็คงจะ
สามารถแต่งได้ไม่ยากนัก

คำคมความคิด

คำคม ก็คือถ้อยคำ หรือข้อความที่มีความ
คมคายอยู่ในตัว ด้วยการกล่าวซ้ำคำบางคำในข้อความ
นั้น ๆ ให้มีความหมายเกี่ยวพันกับเนื้อความเดิม ท่าน
กวีเอกสุนทรภู่ ได้ชื่อว่าเป็นกวีที่กล่าวคำคมเป็นที่
อ้างอิงอยู่เสมอดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิราศวัดเจ้าฟ้า

ถึงต้องจ้าวหลาวแหลนสักแสนเล่ม
ให้ติดเต็มตัวจุดพ้อหลุดถอน
แต่ต้องดาพาดใจาลัวยอน
สุดจะถอนทิ้งขว้างเสียกลางคัน
(ซ้ำคำ ต้อง ถอน)

เจ้าของตารักหวานขึ้นเป็นต้น
ระวังตนตื่นมือระมัดมัน
เหมือนคบคนคำหวานว่าคาญครัน
ถ้าพลั้งพลันเจ็บอกเหมือนตกลูก
(ซ้ำคำ ตาล หวาน)

นิราศเมืองแกลง

กระแสนลวนเขี้ยวเรือเลี้ยวลด
คู่ค้อมกศอบคั่งคงคาไหล
แต่สาชลเจียวย้งวนเป็นวงไป
นี่หรือใจที่จะตรงอย่าสงกา
(ซ้ำคำ วน คด/ไม่ตรง)

นิราศพระปฐม

ถึงวัดสักเหมือนรักที่ศักดิ์สูง
ยิ่งกว่าฝูงเขาเห็นเห็นเกินสอย
แม้นดอกฟ้าคลาเคลื่อนหล่นเลื่อนลอย
จะได้คอยเคียงรับประทับประคอง
(ซ้ำคำ สัก - ศักดิ์)

หนวนน้ำค้างพรั่งพรมจะห่มผ้า
พอร่อนอารมณ์ระงับให้หลับไหล
ถึงลมว่าวหนวยิ่งจะผิงไฟ
แต่หนวยใจจากเจ้าให้เศร้าซึม
(ซ้ำคำ หนวย)

เห็นต้นรักหักโค่นต้นสนัด
เป็นรอยตัดรักขาดให้หวาดไหว
เหมือนตัดรักตัดสวาทขาดอาลัย
ด้วยเห็นใจเจ้าเสียแล้วนะแก้วตา
(ซ้ำคำ รัก หวาด - สวาท)

มีกลุ่มนักกลอนรุ่นใหม่ที่ยังสนใจเขียนกลอนให้
มีคำคมเจริญรอยสุนทรภู่อยู่หลายคน ดังจะเห็นได้จาก
กลอนที่คัดมาจาก นิราศกระซึ้ง^๑ อันเป็นผลงาน
ของภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ ดังต่อไปนี้

อย่าประมาทชาติเลนเห็นและเหลว
เพราะสิ่งเลวหลอมดีนั้นมีหลาย
บัวจากโคลนคนจากคราบบาปอบาย
ข้าวจากควายใหม่จากหนอร้อนแล้วเย็น

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

^๑มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย, นิราศกระซึ้ง.

“ศึกษาศาสตร์ศาสตร์ใดได้ศึกษา
เกิดปัญญาเรียนรู้ด้วยครูสอน
แต่ศาสตร์รักซึกพาให้อาวรณ์
จึงร้าวรอนหวนหวาดด้วยศาสตร์รัก”

วันเนา ๒๕๓๓

บางปลาหมอหมอยาพองหาได้
ฉันทปวดในฤดูนี้มีหมอม
ยาน้ำใจให้ฉันทนับวันรอ
จึงจะพอแก้โรคที่โศกใจ

ประดิษฐ์ ทองคำปลิว

เพื่อนชีชวนชมทางสองข้างรถ
ที่รันทศทัพบทวิฤดีหมอง
สนามบินทางซ้ายชวนให้มอง
รักเราสองโบยบินไปถิ่นใด

จุฑามาศ สัตยาศัย

ไอ้โคกโพธิ์โพธิ์มีหนึ่งคู่
ยังไม่รู้จะโผล่เป็นโพไหน
จะออกเป็นโพดำให้เข้าใจ
หรือจะให้ใจโตด้วยโพแดง

มะเนาะ ยูเด็น

ขมขี้เหล็กเล่ากันมันขมนัก
ขมยามรักไม่สมขมไหน
ขมรักจางร้างขมยิ่งขมใด
ขมห่วงใจใดเล่าจะเท่าเทียม

วันเนา ๒๕๓๓

บ้านคองหงส์หงส์พรหมสมสง่า
หงส์โบยบินจากฟ้ามาไซ้ไหม
หงส์ทองเอยเลยบินไปถิ่นไกล
บอกดวงใจอยู่หลังฝักสังข์ความ

มุกดา เอี่ยมสุวรรณ

ข้อสังเกต

๑) บทกลอนที่มีลักษณะเป็นคำคม ควรจะเป็นบทที่แสดงความคิด หรือความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งเด่นชัดจนผู้อ่านสามารถรับ “สาร” จากบทกลอนนั้น ๆ ได้

๒) การ คำคำ ควรเลือก คำเฉพาะ ๑ หรือ ๒ คำ ที่มีความหมายลึกซึ้ง สามารถโยงกับสิ่งอื่นในเชิงเปรียบเทียบได้

นักเรียนได้อ่านบทกลอนที่เป็นคำคม ขวนให้คิดมาหลายบทแล้ว ถ้านักสนุกจะลองเขียนคำคมดูบ้าง ก็คงได้ผลงานที่น่าสนใจ หากทำในลักษณะงานของกลุ่มในโอกาสที่เดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ ก็คงสนุกมิใช่น้อย

งูจิตจรโลงใจ

บางเวลามนุษย์เราย่อมต้องการอาหารบำรุงจิตใจไม่น้อยไปกว่าอาหารบำรุงร่างกาย การอ่านหรือเขียนบทร้อยกรองที่แสดงข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ จะช่วยให้เราได้รับอาหารบำรุงจิตใจได้ทางหนึ่ง ถ้านักเรียนได้อ่านบทร้อยกรองที่ “สื่อสาร” ข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ ก็ควรพิจารณาว่า จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง ในชีวิตและสังคม หากทำได้เช่นนั้นอยู่เสมอ ก็จะมีผลดีในทางส่งเสริมทั้ง “ภาษา” และ “ปัญญา” ไปในตัว

ต่อไปนี้จะประมวลบทร้อยกรองที่มีลักษณะ “งูจิตให้ใกล้ชิดธรรมะ” มาให้นักเรียนพิจารณาพอเป็นแนวทาง

เทวธรรม

หนึ่งให้ช่วยเกรงบาปกรรม หนึ่งให้เพียรบำเพ็ญธรรมที่ขอบไส่ตน

หนึ่งให้รำงับอกุศล ซึ่งกลัวกมล
ให้พ้นสันดานผ่านไ

อันว่าบุคคลผู้ใด ประพฤติดังไข
นับได้ว่ามี “เทวธรรม”

จากคำประพันธ์บางเรื่อง ของพระยาอุปกิตศิลปสาร

แม่เมษค้ายังแรขอบน้ำเงิน

ยามระทมตรมตรอมทุกข์
เหมือนชีวิตจิตใจออกจากร่าง

ให้ซึมซาบเศร้าสลดหมดหนทาง
 กายเหมือนอย่างไม้ขอนท่อนทอดทิ้ง
 เปื้อนโลกเปื้อนถิ่นเปื้อนกินนอน
 แผ่นดินร้อนระงมทุกข์ถ้วนทุกสิ่ง
 ในโลกนี้ไม่มีความสุขจริง
 ยิ่งคิดยิ่งเปื้อนโลกและชีวา
 จะตายร้ายตายดีก็ทีหนึ่ง
 ลุกทะเลถึงเกลือกถลนเหมือนคนบ้า
 แล้วทอดกายสยายเกล้าเศร้าโศกา
 แห้งนคูฟ้าตาค้างอย่างสิ้นคิด
 เห็นเมฆหนาตั้งมาเป็นก้อนก้อน
 บดบังแสงทึบกรเกือบสนิท
 จวบโพล์เพล้เวลามาประชิด
 ดวงอาทิตย์ทอแสงแทงสอไว้
 อนิจจาเมฆคล้ำดำแท้แท้
 อดส่ำห่อรอบน้ำเงินเปลิดเพลินได้
 อันคนเราถึงเศร้าโศกเพียงไร
 ก็เบาใจเมื่อเขารู้เท่าทุกข์
 พอแลเห็นโลกธรรมซ้ำข้อนี้
 ค่อยใจดียิ้มออกบอกสนุก
 สติคืนเข้าแหล่งแห่งประมุข
 แลเห็นสุขและทุกข์เทียมคู่กัน
 ทุกข์คือร้อนถอนทุกข์เหลือสุขเย็น
 ของเห็นเห็นไม่ยากพอบากัน
 เมฆก้อนนี้จึงมีคุณอนันต์
 ไม่เช่นนั้นมรณภัยได้พบแล้ว
 จาก โคลงกลอนของครูเทพ ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

กิเลสจากโลก

ทุกหนแห่งแหล่งโลกสุขโศกเศร้า
 เพียงที่เราผ่านเห็นเป็นข้อขำ
 กิเลสโลกโศกมนุษย์สุดน้อมนำ

เอาแสงธรรมข่มฤทัยให้เพี้ยนวล
 กลางนภาฟ้าพร่างอย่างแต่งแต้ม
 จันทรข้างแรมโค้งเรียวเสี้ยวตั้งสรวล
 เขาเหยียบย่ำจันทรเจ้ามิเศร้าครวญ
 ยิ้ม...เหมือนชวนเชิญให้ไปชื่นชม
 โสมซึ่งแล้ง.....แหล่งหลุม ลุ่มๆราบ
 หินที่ทราบอายุล่วงสรวลเสกสม
 สามพันห้าร้อยล้านปีนิยม
 ร้อนเย็นตรมสุขใจใครรู้เรียน
 จาก “จันทรเจ้า” ของกุลทรัพย์ รุ่งฤดี

ดวงใจ

ดวงเอ๋ย ดวงใจ
 เป็นใหญ่อดยิ่งทุกสิ่งสรรพ
 ในความคิดพูดทำประจำวัน
 ใจเท่านั้นบันดาลการณ์ทั้งมวล
 แม้ใจดีมีหลักศีลธรรมยึด
 การประพฤติตามใจไม่ผันผวน
 อันผลดีย่อมสนองต้องตามควร
 ในเลิศล้วนรักษาไว้ให้ดีเอ๋ย**

เดินทางหว่างไพรพฤกษ์

เราเหมือนคนเดินทางหว่างไพรพฤกษ์
 ยิ่งเดินลึกหวั่นอุราว่าจะหลง
 แต่ถ้ามีเข็มทิศมิตรชื่อตรง
 เข็มทิศบ่งบอกไว้ให้รู้ทาง
 เข็มทิศนั้นเปรียบธรรมประจำจิต
 อันถูกผิดชั่วดีชี้ทุกอย่าง
 ทั้งเข็มทิศเมื่อใดใจอ้างว้าง
 ดุรอบข้างมีแต่ป่ามหารภัย***

**๑๑๑๑ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, ตึกภานพดลและร้อยกรองร่วมฉลองปีเด็กสากล (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, ๒๕๒๒).

ปัญญา

ปัญญาคงแก้วแววใส
ส่องใจพ้นโลกโกรธหลง
ปัญญาพาพ้นวงวงง
เดินตรงวิธีดีงาม
ปัญญาพารอดปลอดภัย
แม้โลกเป็นไฟไม่ขาม
ปัญญาดับเขลาเบาความ
นำข้ามห้วงทุกข์สุขแสน^{๑๓}

อิทธิบาทสี่

ฉันทะคือพอใจ	สิ่งใดใดที่เราทำ
วิริยะเพียรประจำ	จนกอบกิจสัมฤทธิ์ผล
จิตตะใจจดจ่อ	มียอมท้อในกิจตน
วิมังสาหาเหตุผล	ใคร่ครวญจนรู้จริง
อิทธิบาทธรรมหมวดนี้	สมควรที่เราชายหญิง
ยึดไว้ได้พึงพึง	งานสำเร็จเสร็จสมบูรณ์ ^{๑๔}

ข้อสังเกต

๑. “สาร” ที่มีในบทร้อยกรองเหล่านี้ มุ่งเสนอข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ เพื่อให้ผู้อ่านพิจารณา หากเห็นประโยชน์ก็อาจนำไปปฏิบัติหรือให้แนวทางในการดำรงชีวิตได้ ความคิดในบทร้อยกรอง แต่ละบทจะต้องแจ่มชัด จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจ “สาร” ในใจของผู้เขียนได้

๒. การใช้บทร้อยกรองที่สื่อสารความคิด ทำนองนี้ ไม่เพ่งเล็งสัมผัสที่ไพเราะเพราะพริ้งยิ่งไปกว่าความคิด ฉะนั้นนักเรียนจะพบว่า บทร้อยกรองบางบทขาดความไพเราะไปบ้าง

ถ้านักเรียนมีความคิดบางอย่างที่รู้สึกว่ามีคุณค่า ควรแก่การ “สื่อสาร” ให้ผู้อื่นทราบก็ลองใช้ศิลปะของการประพันธ์ช่วยขยายความคิดนั้นให้แจ่มแจ้ง

ต่อไปเมื่อฝึกฝนอยู่เสมอ นักเรียนก็จะรู้สึกว่าการเขียนร้อยกรองเป็นงานที่ให้ความเพลิดเพลินเจริญใจไม่น้อยเลย

เพลงเป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่มนุษย์ใช้เพื่อประโยชน์ในการสื่อสาร นักเรียนคงได้ฟังเพลงหลายเพลงที่มีเนื้อร้องชวนให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปในทางต่าง ๆ กัน เช่น คึกคัก สงบ สดชื่นรื่นรมย์ หรือให้ความคิดสร้างสรรค์บางอย่าง ในที่นี้จะได้นำเพลงบางเพลงมาเสนอไว้ให้ นักเรียนพิจารณาว่าเราได้ “สาร” อะไรจากเพลงเหล่านี้บ้าง

เพลงสยามานุสติ

บทพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	ทำนอง นารถ ถาวรบุตร
ใครรานใครรักดาว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ชาติดิน
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ สิ้นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น	ชื่อก้องเกียรติงาม
หากสยามยังอยู่ยัง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤ
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

เพลงสายฝน

พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

เมื่อลมฝนบนฟ้ามาลิว
ต้นไม้พลิวลู่กิ่งใบ
เหมือนจะเอนรากคลอนถอนไป
แต่เหล่าไม้ยังกลับงาม
พระพรหมท่านบันดาลให้ฝนหลัง
เพื่อประทังชีวิตมิทรม

น้ำทิพย์สาตเป็นสายพรายพลิวทิวงาม
ทั่วเขตคามชุ่มธารา
สาตเป็นสายพรายพลิวทิวทุ่ง
แดดทอรังอร่ามตา
รุ่งเลื่อมลายพร่างพรายนภา
ยามเมื่อฝนมาแต่ไกล
พระพรหมช่วยอำนวยให้ชื่นฉ่ำ
เพื่อจะนำดับความร้อนใจ
น้ำฝนหลังลงมาจากฟ้าแดนไกล
พืชพันธุ์ไม่ขึ้นยืนยง

ชาวดง

คำร้อง - ทำนอง

วิมล จงวิไล

(หมู่) ชาวดงชาวป่าเขาเล่าเนาไพรไกลสังคม
มีแดนรื่นรมย์แสนชื่นชมมีเสรี
ไร้ทุกข์สนุกสนานสำราญกันได้เต็มที
พวกเราชาวถิ่นนี้ล้วนมีไมตรีต่อกัน

อาชีพปาดงพงไพรเสี่ยงโคทำไรไถนาเป็นพราน
หน้าแล้งเราพากันเผาถ่านหาฟืนกลับบ้านเป็นทุน
เงินทองหามาได้อดออมเอาไว้พออุ่น
เจ็บไข้ได้เกื้อหนุนเจือจุนการุณผูกพัน
เย็นย่ำตะวันรอนเราได้พักผ่อนสำราญอุรา
ค่ำลงเราพบกันพร้อมหน้าแล้วมาสนุกด้วยกัน
ยามงานนั้นเราทำตรากตรำเพียงไหนไม่หวั่น
เสรีงานเราสุขสันต์ร้องเพลงบรรเลงกล่อมไพร

จนยากก็ยังภูมิใจหากินกลางไพรแม้ไม่รุ่งเรือง
ไม่คิดจะเพื่อจะฟุ้งเฟื่องถึงเมืองแดนศิวิไล
กลางคืนเราขึ้นบานเรื่องงานเอาไว้วันใหม่
ปาดงตำรงไว้ทรัพย์สินในดินไทยมากมี

เยาวชนไทย

คำร้อง แก้ว อัจฉริยกุล

ทำนอง ธนิต ผลประเสริฐ

เยาวชนชาติไทย ต้องหยิ่งในความเป็นไทย
ชีวิตจิตใจ อย่าให้ใครดูหมิ่น
เยาวชนไทยนั้นเป็นไทยทุกเมื่อ
จะอยู่เหนือ อยู่กลางหรือทางใต้
แม้จะถือศาสนาใดใด
เกิดเป็นไทยต้องเป็นไทยอยู่ชั่วกัลป์
เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า
ชาติ ศาสนา มหาภักดิ์ริย์ ชื่อสัตย์มั่น
จงทำดี จงทำดี ไว้ชั่วชีวิต
สิ่งสำคัญเพื่อมุ่งให้ชาติไทยเจริญ

ถิ่นไทยงาม

คำร้อง แก้ว อัจฉริยกุล

ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน

เห็นแดนแผ่นดินทองถิ่นไทยงาม
ดูอยู่ด้วยความเพลินใจนิยม
อากาศก็ดีน่าสบาย พระพายุรื่นรมย์
ใครได้มาชมคงชื่นในใจ
สวยงามขึ้นจริงทุกสิ่งสะคราญ
มีห้วยละหาน ลำธารแนวไพร
น้ำตกกระเซ็นเป็นฟอง ละอองพรายไป
พลอยฉ่ำฤทัย ชวนให้ชื่นบาน
เขาสูงเจือมจ้ำคำฟ้าอยู่
ชวนชื่นชูแห่งนาคูอยู่นาน
สายน้ำซับซ้นแลดูลาน เป็นวิมานสำราญแห่งไทย
ไม้งามปกคลุมชะอุ่มดูเขียว
ได้แต่แลเหลียวตะลึงลานใจ
พันธุ์บุปผชาติดาษดื่นงามวิไล
ดมกลิ่นชื่นใจในเมื่อลมมา

เจ้าพระยา

คำร้องและทำนอง สง่า อารัมภีร์

ไอ้ชีวิตเป็นสุขล้ำ เมื่อเห็นแม่น้ำเจ้าพระยา
นับเป็นบุญและวาสนา ที่ได้มาใกล้แม่น้ำนี้
เจ้าพระยาให้ความร่มเย็น เหมือนดังเป็นเส้นเลือดน้องพี่
ให้ความสุขทั้งไพร่ผู้ดี เป็นมหานครที่เป็นมหานคร
เจ้าพระยาให้ความรัก ซึ่งสลักไปทั่วเมืองไทย
รักเจ้าพระยาอย่างสิ่งใด หนุ่มสาวไทยรักเจ้าพระยา

ข้อสังเกต

๑) สารที่เราได้จากเพลง มีทั้งส่วนที่เป็น
ความคิดและส่วนที่เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ เมื่อ

พิจารณาเนื้อเพลงแล้วจะเห็นว่าบางเพลงจะทำให้ใจ
เราคึกคักด้วยความรักชาติบ้านเมือง บางเพลงจะให้
ความรู้สึกสราญใจ บางเพลงจะทำให้อารมณ์สงบ
รื่นรมย์ ฯลฯ

๒) ลักษณะบังคับของเนื้อร้องไม่จำกัดรูปแบบ
อาจมีรูปเป็นโคลง กลอน กาพย์ ฯลฯ หรือเพียง
แต่มีสัมผัสคาบเกี่ยวระหว่างวรรค หรือเคลื่อนสัมผัส
ไปอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสำนวน หรือทำนองเพลง
ที่สำคัญนั้นคือ เสียงของคำร้องจะต้องสอดคล้องกับ
เสียงสูงต่ำของเพลง

๓) หากเพลงใดทำให้เราเกิดความรู้สึกจรโล่ง
ใจ หรือเกิดความคิดสร้างสรรค์บางอย่างขึ้นมาได้ ก็
ควรเป็นที่ยกย่องว่าเพลงนั้นสามารถสื่อสารได้สัมฤทธิ์ผล

กิจกรรม

๑. รวบรวมปริศนาของภาคต่าง ๆ มาทายกันเล่น
และลองพิจารณาคำที่ใช้บรรยายลักษณะของสิ่ง
ต่าง ๆ ที่เป็นคำตอบในปริศนานั้น ๆ
๒. ช่วยกันรวบรวมภาษิตไทยให้ได้มากที่สุด โดยแบ่ง
กันไปค้นคว้าหรือช่วยกันทำในกลุ่ม แล้วนำมา
เขียนลงในสมุดของชั้น เรียงตามลำดับอักษร
และแปลความหมายของภาษิตไว้ด้วย ถ้าสามารถ
หาภาพประกอบได้ด้วยยิ่งเป็นการดี เช่นภาษิต
ต่อไปนี้ ชีข้างจับตักแตน ขึ้นตันไม้ปะรังแตน
เขียนเสือให้วัวกลัว เขียนด้วยมือลบด้วยเท้า
เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม จระเข้ขวางคลอง
จับปูใส่กระดัง จุดได้ตำตอ ใจดีสู้เสือ ชักใบให้
เรือเสีย ช่างตายทั้งตัวเอาใบบัวปิด ชีไพร่งให้
กระรอก ดินพอกหางหมู ได้ทีชีแพะไล่ ตกกระได
พลอยโจน ฯลฯ

๓. ฝึกเขียนคำขวัญตามหัวข้อต่อไปนี้
 - ๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - ๒) การประหยัดโดยใช้สินค้าไทย
 - ๓) การช่วยรักษาสาธารณสมบัติ
 - ๔) การช่วยกันรักษาความสะอาด
 - ๕) พลเมืองดีต้องมีระเบียบวินัย
๔. เติมคำในช่องว่างให้สัมผัสกับคำที่มีอยู่แล้วใน
บทอาศิรวาทต่อไปนี้ อักษรเหนือช่องว่างเป็น
พยัญชนะต้นของพยางค์

อาศิรวาทราชสดุดี

กาพย์ยานี

- ๑) รวีเถิดระฆังทอง เสียง ก ก วันมงคล
เกริกฟ้าและ ส ก เพื่อประกาศแก่ชาติไทย
- ๒) สิบสองสิงหาคม ฤกษ์ อ ด ดิถีชัย
สมเด็จพระแม่ให้ ได้ประจักษ์ความ ภ ด

- ๓) พัดเกิดพระพายพัด โบก ส บ ไตรรงค์สี
บอกทั่วทั้ง ข น ราษฎรร่วมใจในวันเฉลิม
- ๔) ชาวไทยได้ ด น ยิ่งพูนภักดีปิตุเดิม
จอมนาถนารี ร งานสงเคราะห์ ห ม ท้นกาล
- ๕) องค์สถานายิกา กษัตราพาล พ ศ
พระทัยไผ่ จ จ เอื้อพสกนิกรมอง
- ๖) ชาติใดไหนจักเทียบ บุญปาน ป ไทยแดน ท
เร่งรวมจิตปรอง ด กลมเกลียว ร สามัคคี
- ๗) อย่าให้ศัตรูชาติ มา บ อ ทำร้าย
ดุจษัตริย์ลิจฉวี ถูกพรหมณร้าย ท ล ธรรม
- ๘) มาเกิดครุฑไทย มาร่วมใจวัน ส ค
ถวายพระพร ข ว เพิ่มบุญโอบอุ้ม
- ๙) แด่องค์พระแม่ให้ พระคุณไตรรัตน์ ส ท
คลุสสุธภาพร ให้ทรงพระ ก ษ เทอญ
๕. ประกวดเขียนกลอนชมธรรมชาติตามแนวที่ได้
ศึกษาจากตัวอย่างกลอนของสุนทรภู่ ตามหัวข้อ
ที่กำหนดให้ เช่น ธรรมชาติริมหาดทราย
รุ่งอรุณที่บ้านไร่
อาทิตย์อัสดงที่แหลมแท่น
(หรือที่อื่น) หรือเขียนตามความสมัครใจ ความ
ยาวประมาณ ๘ คำกลอน
๖. เลือกตัวเลขของเฉลยจากแถวขวามือ เป็นคำตอบ
ของปริศนาต่อไปนี้ :-

อะไรเอ่ย	เฉลย
๑) สองหน้ามีงาเต็มตัว	๑) ไผ่
๒) ยกตีนข้ามหัว เอาตัว
รอดได้	๒) คนเล่นถั่ว
(การพนัน)
๓) สัตว์ปามาอยู่บ้าน
กินอาหารอย่างเดียว
เคี้ยวแล้วคาย	๓) กับดักหนู
๔) อ้ายเขี้ยวหางเรียว
ชี้ฟ้า คนทั้งพารา
มาหาอ้ายเขี้ยว	๔) กบ

- ๕) เกิดมามีหางไม่มีขา
พอสันชีวา มีแต่ขา
ไม่มีหาง
- ๖) สัตว์สองขา หากิน
ต่างแดน หัวมันนับ
แสน สัตว์นั้นนามใด
- ๗) ดินเดียวเหนียวปาก
ถ้า สัตว์ปาล้า แพ้
ดินเดียว
- ๘) สองตีนชี้ฟ้า ก้ม
หน้าลงดิน ข้าวน้ำ
ไม่กิน แผ่นดินก็ไม่
เหยียบ
- ๙) เมื่อเด็กนุ่งผ้าขาว
เมื่อสาวนุ่งผ้าเขียว
แก่ที่เดียวนุ่งผ้าแดง
- ๑๐) ขวานากี่ไม้ไซ้ ขาวไร
ก็ไม่แข็ง หวานพีช
ไม่ดี หนีตำรวจเปิด
เปิง

- ๑๑) กบ
๑๒) ขาวสวน

หมายเหตุ :- มีเฉลยลง ๒ ข้อ

เฉลยข้อ ๔ อาศิรวาท

๑. กีก้อง สากล
๒. อุดม ภักดี
๓. สะบัด ธานี
๔. ตระหนัก เริ่ม เหมาะ
๕. ไพศาล เจื้อจวน
๖. เปரியบ ทอง ดอง รัก

เท่อย่างมีท่า ไม่พึงพาบุรี

สำนักงานควบคุมการบริโภคยาสูบ กระทรวงสาธารณสุข

ปกหน้า
ISBN 974 01 0993 3

9 789740 120933
ราคา 18.00 บาท

ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์
พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายวิชาญ พัดผาสุ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
๔๔๐๐๒๔๔

